

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Dovilė Girdžiūtė

Edukologijos magistrantūros studentė

**DELINKVENTINIO ELGESIO PAAUGLIŲ RESOCIALIZACIJA
NEFORMALIUOJU UGDYMU**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas(ė)
doc. dr. Audronė Prakurotienė

Šiauliai, 2008

Darbas originalus..... Dovilė Girdžiūtė

Santrauka

DELINKVENTINIO ELGESIO PAAUGLIŲ RESOCIALIZACIJA NEFORMALIUOJU UGDYMU

Magistro darbas

Paauglių nusikalstamumas yra viena didžiausių ne tik Lietuvos visuomenės, bet ir visos Europos Sąjungos problemų. Sprendžiant nepilnamečių nusikalstamumą svarbūs trys dalykai: prevencija, baudžiamosios – auklėjamosios priemonės bei nepilnamečių ir jaunų pažeidėjų socialinė integracija, bei resocializacija. Neformalus ugdymas gali būti viena iš resocializacijos priemonių, tai yra, per popamokinį ugdymą galima užtikrinti tokį individo elgesį, kuris būtų jam naudingas ir kartu atitiktų visuomenės interesus.

Tyrimo objektas – delinkventinio elgesio paauglių resocializacija neformaliojo ugdymu Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose.

Tyrimo tikslas – atskleisti delinkventinio elgesio paauglių resocializacijos galimybes neformaliojo ugdymu Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose.

Darbo konceptualų pagrindą sudaro šiuolaikinė humanistinė teorija ir rizikos veiksnių teorija. Tyrimas buvo atliktas instituciniu/lokaliniu lygmeniu *Šiaulių apskrities minimalios priežiūros nepilnamečių įstaigose* (Šiaulių jaunimo mokykloje, Joniškio jaunimo mokykloje, Radviliškio jaunimo mokykloje ir Tytuvėnų jaunimo mokykloje). Tyrime dalyvavo 166 respondentai: 39 pedagogai ir 127 paaugliai. Pedagogų ir paauglių atranka – atsitiktinė. Tyrimo empiriniams duomenims rinkti buvo sudarytos nestandartizuotos 2 tipų anketos, t.y. anketos pedagogams ir mokiniams. Anketos parengtos remiantis darbo teorinėje dalyje minimais darbais. Gauti duomenys buvo apdoroti taikant *SPSS for Windows* programą (16 versija).

Mokslinės literatūros, dokumentų analizė rodo, kad delinkventinio elgesio paauglių saviraiška gali tapti viena iš pagrindinių priemonių, sudarančių sąlygas jaunam asmeniui savo veiklos pagalba pažinti save, įgyti pasitikėjimo, įprasminti savo buvimą visuomenėje ir įsitraukti į aktyvų visuomeninį gyvenimą. Tyrimo hipotezė, kad jei tikslingai bei kryptingai organizuosime neformalųjį ugdymą, delinkventinio elgesio paaugliai turės galimybę sėkmingai resocializuotis, pasitvirtino. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose vyrauja teigiamas pedagogų ir paauglių požiūris į neformalųjį ugdymą resocializacijos kontekste. Sprendžiant nusikalstamumo problemas svarbi visapusiška pagalba ir parama. Neformaliojo ugdymo veiklos galimybės Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose nėra pakankamai gerai vertinamos. Norint užtikrinti pakankamas neformaliojo ugdymo veiklos galimybes svarbūs tiek materialiniai, tiek dvasiniai, tiek organizaciniai dalykai.

Summary

NON-FORMAL EDUCATION IN DELINQUENT ADOLESCENTS` RESOCIALIZATION

Juvenile delinquency is a big problem not only in Lithuania, but in all European Union too. There are three important things solving the delinquency juvenile: prevention, punitive – educative measures and social integration (resocialization) of juvenile and young violators. Non-formal education can be a possibility to resocialization, i. e. we can secure behaviour of person in complementary education, which would be useful to person and would be suit society`s interests.

The subject of research – non-formal education in delinquent adolescents` resocialization in Šiauliai district youth schools.

The purpose of research is to discover delinquent adolescents` possibilities of resocialization, taking part in non-formal education in Šiauliai district youth schools.

Contemporary humanistic theory and the theory of risk factors play the most important methodological role in this work. The research was performed at institutional/local level in Šiauliai district minimal care juvenile institutions (Šiauliai youth school, Joniškis youth school, Radviliškis youth school and Tytuvėnai youth school). 166 respondents took part in the interrogatory: 39 teachers and 127 teenagers. The sample of teachers and teenagers – random. We used 2 types not standardized questionnaires for teachers and teenagers created by the said authors in theory. SPSS for Windows programme was used for data-processing.

Analyze of nonfictions and documents showed, that delinquent adolescents` self-expression can become the means, which allows self-actualize, self-reliance, self-sense in society and to indulge in active social life. The hypothesis, if we purposefully organize non-formal education, juvenile delinquents will have a possibility to successful resocialization, proved. There is a positive attitude of teachers and teenagers towards non-formal education in the context of resocialization in Šiauliai district youth schools. The comprehensive help and maintenance are very important things solving the problem of delinquency. The possibilities of non-formal education activity are not enough well considered in Šiauliai district youth schools. Only material, spiritual and organizational things can vouch for enough possibilities of non-formal education activities.

Terminų žodynelis

Adaptacija – dvipusis procesas tarp individo ir jo aplinkos, siekiant pasikeisti pačiam arba pakeisti aplinką.

Asocialus – antvisuomeniškas, pažeidžiantis visuomenės teises ir interesus.

Delinkventinis elgesys (lot. delinquens – nusižengiantis, delinquere – likti už pageidaujamo elgesio ribų) – psichologinis polinkis arba tendencija pažeisti egzistuojančias elgesio normas.

Iki profesinis mokymas – jaunimo mokyklų privalomojo ugdymo turinio dalis. Tai ugdomoji praktinė veikla, padedanti mokiniui susigrąžinti mokymosi motyvaciją, perprasti darbo reikšmę, susipažinti su esamomis profesijomis, ugdati bendrąsias kompetencijas ir suteikianti žinių, kaip įgyti profesiją.

Jaunimo mokykla – mokykla, skirta vaikams ir jaunuoliams linkusiems į praktinę veiklą, turintiems mokymosi sunkumų, stokojantiems mokymosi motyvacijos ir kuriems reikalinga resocializacinė pagalba.

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas.

Nepilnamečių minimali priežiūra – nepilnamečių priežiūra, vykdoma pagal nepilnamečio nuolatinę gyvenamąją vietą, o jeigu nepilnametis neturi nuolatinės gyvenamosios vietos – pagal jo gyvenamąją vietą.

Papildomas mokinių ugdymas – bendrojo lavinimo mokyklose organizuojama mokinių veikla po pamokų.

Prevenција – priemonės ir būdai, kuriais siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams atsirasti ir plėtotis.

Resocializacija – socialinio statuso ir vertingumo grąžinimas ugdymo priemonėmis ugdytiniui, kuris buvo praradęs aplinkos socialinį pasitikėjimą.

Socializacija – žmogaus vystymasis per visą jo gyvenimą sąveikaujant su aplinka, socialinių normų ir kultūrinių vertybių perėmimo procesas, taip pat savęs tobulinimas ir savo galimybių atskleidimas toje visuomenėje, kuriai jis priklauso.

Turinys

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
TERMINŲ ŽODYNĖLIS	4
ĮVADAS.....	6
1. DELINKVENTINIO ELGESIO PAAUGLIŲ RESOCIALIZACIJA NEFORMALIUOJU UGDYMU. PEDAGOGINIAI – PSICHOLOGINIAI PAGRINDAI.....	9
1.1. Delinkvencijos samprata	9
1.1.1. Delinkventinio elgesio paauglio charakteristika	14
1.1.2. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė	15
1.2. Socializacijos sampratos aspektai	17
1.2.1. Faktorai, lemiantys nepageidautiną asmenybės socializaciją.....	18
1.2.2. Resocializacija.....	21
1.3. Neformalus ugdymas. Principai, tikslai, uždaviniai	25
1.4. Neformalus ugdymas resocializacijos kontekste	30
2. PEDAGOGŲ IR PAAUGLIŲ POŽIŪRIS Į NEFORMALŲJĮ UGDYMĄ RESOCIALIZACIJOS KONTEKSTE	32
2.1. Tyrimo bazė, imtis, metodika	32
2.2. Tiriamųjų demografinė charakteristika	35
2.3. Pedagogų požiūris į neformalųjį ugdymą, kaip į delinkventinio elgesio paauglių resocializaciją	36
2.4. Paauglių požiūris į neformalųjį ugdymą kaip į sėkmingos socializacijos galimybę	50
IŠVADOS.....	62
REKOMENDACIJOS	63
LITERATŪRA.....	65
PRIEDAI	70

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimas lėmė sparčią vertybių kaitą. Padidėjo vaikų nusikalstamumas, alkoholio, narkotikų vartojimas, rūkymas ir kt. nepriimtinas elgesys. Paauglių nusikalstamumas yra viena didžiausių Lietuvos visuomenės problemų. Visos Europos Sąjungos valstybės narės, tik skirtingu mastu, susiduria su beveik panašiais reiškiniais: naujomis nepilnamečių nusikalstamumo formomis (smurtu namuose ir mokykloje, jaunimo gaujomis, vandalizmu miestuose), narkotikais, piktnaudžiavimu alkoholiu ir kt. Kaip žinome, Lietuvoje nepilnamečių nusikalstamumas auga. Tai rodo, kad mūsų visuomenė nepakankamai sprendžia socialines problemas, kad mūsų nepilnamečių teisės pažeidėjų pataisos sistema turi rimtų trūkumų. Sprendžiant nepilnamečių nusikalstamumą svarbūs trys dalykai: prevencija, baudžiamosios – auklėjamosios priemonės bei nepilnamečių ir jaunų pažeidėjų socialinė integracija, bei resocializacija.

J. Kossewska (2006) pažymi, kad agresijos subkultūra skverbiasi į mokyklas, agresoriais tampa vis jaunesni, o jų metodai – vis rafinuotesni. Visuomenė nuolat sužino apie jaunų žmonių įvykdytus užpuolimus ir nužudymus, kuriems, atrodytų, nėra jokio pagrindo. Pagal naujausius užsienio šalių tyrimus, antisocialaus elgesio keitimas yra neefektyvus, todėl, kad paaugliai laikosi jo kaip garbės ženklo (Kids wear their ASBOs with pride, 2006).

Resocializacija yra vienas iš svarbiausių baudžiamosios justicijos elementų nepilnamečiams, kurie jau buvo patekę į laisvės atėmimo įstaigą ir vėliau turi turėti galimybę sugrįžti į normalų gyvenimą (Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programa). Šiuo metu nepilnamečiams socialinę pedagoginę, psichologinę ar kitokio pobūdžio pagalbą savivaldybėse teikia per 100 vaikų dienos centrų, 26 jaunimo mokyklos, 53 pedagoginės – psichologinės tarnybos (Šimaitis, 2007, p.5).

Lietuvoje viena didžiausių problemų- vaikų ir paauglių užimtumas, racionalus jų laisvalaikio organizavimas. Pasak R. Šinkūnienės (2005), nesugebėjimas racionaliai naudoti savo laisvą laiką, nevisavertis gyvenimas – daugelio socialinių problemų (alkoholizmo, narkomanijos, nusikaltimų ir savižudybių) priežastis. Neformalus ugdymas gali būti viena iš resocializacijos priemonių, tai yra, per popamokinį ugdymą galima užtikrinti tokį individo elgesį, kuris būtų jam naudingas ir kartu atitiktų visuomenės interesus.

Remiantis įvairiais šaltiniais, galima teigti, kad šiandieninė papildomojo ugdymo situacija nėra pakankamai gera. Laisvalaikis tapo vartotojiškas. Dažnai neformalusis ugdymas organizuojamas atsižvelgiant į ugdymo įstaigų (turimų resursų, mokytojų kompetencijos, noro bei pastangų), o ne į vidinę vaikų ir jaunuolių motyvaciją, jų interesus, gebėjimus, kas galėtų

įtakoti struktūruoto elgesio keitimąsi ir asmenybės socializaciją. Neformalaus ugdymo svarbą socializacijai bei resocializacijai analizuoja šie autoriai: I. Zaleckienė (1994), L. Jovaiša (1993, 2001), N. Grinevičienė (1997), L. Vaicekauskaitė (2000), G. Kvieskienė (2000, 2002, 2005), D. Mockevičienė (2002), I. Žemaitaitytė (2006) ir kt. Dauguma autorių analizuoja neformaliojo ugdymo reikšmę ankstyvajai nusikalstamumo prevencijai.

Švietimo ir mokslo ministerija sistemingai atlieka sociologinius tyrimus skirtus popamokinės veiklos būklės analizei. 2001 metais Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atliktas tyrimas „Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste“. Šiuo tyrimu siekta išanalizuoti papildomojo ugdymo funkcijas socializacijos požiūriu, atskleisti papildomojo ugdymo formų įvairovę ir kaitos tendencijas, išnagrinėti mokinių poreikius ir jų patenkinimą. 2003 metais Švietimo ir mokslo ministerija atliko popamokinės veiklos organizavimo būklei ir ją lemiantiems veiksniams nustatyti skirtą tyrimą „Popamokinės veiklos veiksmingumas“. 2006 metais atliktas tyrimas „Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas“.

Delinkventinį elgesį, jo priežastis bei delinkventų resocializaciją nagrinėjo V. Justickis (1984), G. Valickas (1997, 2003), I. Michailovič (2001), A. Juodraitis (2003, 2004), R. Didžiulienė (2004), R. Drakšas (2005), G. Liaudinskienė (2005), G. Sakalauskas (2007) ir kt. Šią problemą yra tyrinėję ir užsienio mokslininkai J. H. Clarey (1985), J. Mehlbye ir L. Walgrave (1998), G. J. Braithwaite (1999), J. Kossewska (2006) ir kt. I. Žemaitaitytė ir D. Čiurinskienė (2004) nagrinėjo nuteistųjų požiūrį į dalyvavimą socialinėse programose kaip resocializacijos galimybę. 2005 metais Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atliktas tyrimas „Jaunimo mokyklų veiksmingumas“, išaiškintos jaunimo mokyklų stiprybės ir silpnybės.

Tačiau trūksta darbų analizuojančių neformaliojo ugdymo reikšmę delinkventinio elgesio paauglių resocializacijos kontekste.

Tyrimo objektas – delinkventinio elgesio paauglių resocializacija neformaliojo ugdymu Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose.

Tyrimo dalykas – neformaliojo ugdymo įtaka delinkventinio elgesio paauglių resocializacijai.

Tyrimo hipotezė – jei tikslingai bei kryptingai organizuosime neformalųjį ugdymą, delinkventinio elgesio paaugliai turės galimybę sėkmingai resocializuotis.

Tyrimo tikslas – atskleisti delinkventinio elgesio paauglių resocializacijos galimybes neformaliojo ugdymu Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose.

Uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti mokslinę literatūrą darbe nagrinėjamos problemos aspektais.
- 2) Atskleisti pedagogų požiūrį į neformalųjį ugdymą, kaip delinkventinio elgesio paauglių

resocializacijos galimybę.

3) Atskleisti paauglių požiūris į neformalųjį ugdymą kaip galimybę sėkmingai socializacijai.

4) Pateikti išvadas ir rekomendacijas ugdytojams, kaip padėti delinkventinio elgesio paaugliams resocializuotis per neformalųjį ugdymą.

Tyrimo metodologija:

Darbo konceptualų pagrindą sudaro šiuolaikinė *humanistinė teorija* (Lepėškienė, 1996; Berger, Luckman, 1999; Morkūnienė, 2002; Teresevičienė, Gedvilienė, 2003), t.y. pagrindinės humanistinio ugdymo idėjos – savirealizacija, bendradarbiavimas, tvirti ryšiai su socialine aplinka - tampa teorine prielaida resocializacijos proceso organizavimui, bei *rizikos veiksnių teorija* (Foucault, 1998), teigianti, kad, panaikinus, sumažinus rizikos faktorius, galima tikėtis teigiamų pokyčių, t.y. sumažinus nepilnamečių resocializacijos procesą trikdančius veiksnius, galima tikėtis efektyvesnio rezultato.

Metodai:

Teoriniai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.

Empiriniai: ugdytojų ir ugdytinių anketavimas.

Statistiniai: MC Exel, SPSS (16 versija).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas buvo atliktas 2008m. vasario – kovo mėn. *Šiaulių apskrities minimalios priežiūros nepilnamečių įstaigose* (Šiaulių jaunimo mokykloje, Jonišio jaunimo mokykloje, Radviliškio jaunimo mokykloje ir Tytuvėnų jaunimo mokykloje). *Tyrime dalyvavo 166 respondentai:* 39 pedagogai ir 127 paaugliai. Pedagogų, dirbančių jaunimo mokyklose, generalinę visumą sudaro 255 pedagogai, o paauglių, besimokančių jose – 1794.

Darbo naujumas/reikšmingumas:

Teorinis reikšmingumas. Neformalusis ugdymas gana plačiai išnagrinėtas ankstyvosios nusikalstamumo prevencijos kontekste. Šiame darbe neformalusis ugdymas nagrinėjamas kaip delinkventinio elgesio paauglių resocializacijos priemonė.

Praktinis reikšmingumas. Pateiktos rekomendacijos, kaip organizuoti neformalųjį ugdymą jaunimo mokyklose. Sudarytas neformaliojo ugdymo veiklos modelis, pagal kurį siūloma organizuoti neformaliojo ugdymo veiklą jaunimo mokyklose. Darbe pateikti siūlymai remiasi teorinėje dalyje išanalizuota literatūra bei dokumentais ir tyrimo duomenimis.

Darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (103 šaltiniai) ir 8 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 6 lentelės ir 22 paveikslai. Darbo apimtis – 69 puslapiai.

1. DELINKVENTINIO ELGESIO PAAUGLIŲ RESOCIALIZACIJA NEFORMALIUOJU UGDYMU. PEDAGOGINIAI – PSICHOLOGINIAI PAGRINDAI

1.1. Delinkvencijos samprata

Pasak A. Juodraičio (2004), vienas iš esminių asmenybės adaptacijos ir socializacijos procesų determinantų yra elgesys, kurio aktyvumo ir tikslingumo parametrai diagnozuojami įvertinant individo gebėjimą (negebėjimą) asmenine elgsena demonstruoti pasirengimą (nepasirengimą) konstruktyviai sąveikai su socialine aplinka. S. H. M. Van Goozen, G. Fairchild, H. Snoek ir kt. (2006) teigia, kad bet koks elgesys yra individualių, raidos ir socialinių faktorių sąveikos rezultatas. Anot autorių, antisocialiam elgesiui susiformuoti didelę įtaką turi gynybiniai mechanizmai, t.y. individualūs faktoriai.

Elgesio nukrypimai gali pasireikšti labai įvairiai. Todėl ir sąvokos, nusakančios šiuos elgesio nukrypimus psichologijoje, sociologijoje bei pedagogikoje naudojamos labai įvairios: asocialus, deviantinis, antisocialus, antivisuomeninis, nusikalstamas, kriminalinis, amoralus, delinkventinis elgesys (Valickas, 1997, p.7). Dažnai šios sąvokos viena kitą papildo ir savo prasme persidengia.

Sutrikimų klasifikacijoje (1995) prie elgesio sutrikimų priskiriamas asocialus (delinkventiškas) elgesys, t.y. vagiliavimas, bėgimas iš mokyklos ir namų, padėgimas, svetimo turto naikinimas, žiaurus elgesys su gyvūnais, ginklo naudojimas ir pan. Elgesio tipai- grupinis, pavienis, mišrus.

R. Van Acker (2007), antisocialų elgesį apibrėžia kaip pasikartojantį visuomenei nepriimtina elgesį, kuris dažnai apima agresiją, vandalizmą, taisyklių nesilaikymą, suaugusiųjų autoriteto ignoravimą ir socialinių normų pažeidimus.

Sociologas A. Giddens (2005) *deviaciją* apibrėžia kaip nekonformistiškumą konkrečios normų aibės atžvilgiu, kai tuo tarpu šioms normoms pritaria nemaža dalis visuomenės narių. Deviacija (angl. Deviance - nukrypimas) – elgesys, laikomas peiktinu, netoleruotinu arba pažeidžiančiu socialines normas (Dumbliauskas, 1999, p. 23). Deviacijai paprastai priskiriamos tokios elgesio apraiškos, kurias tam tikros žmonių grupės vertina kaip nepriimtinas, įžeidžiamas, atstumiančias.

Delinkventas- žmogus, kurio elgesys yra labai nenormalus (neatitinka normos) ir traktuojamas kaip baustina veikla, nusikaltimas (Anglų-lietuvių kalbų specialiojo ugdymo žodynas, 2002, p.73).

Daugumos literatūros šaltinių elgesio transformacijos analizė iš esmės didžiausią dėmesį skiria agresijos kaip instinktyvaus elgesio (psichoanalitinė, evoliucinė ir kt. koncepcijos) vertinimui, remiasi paskatos pasireiškimo (frustracinė ir kt. koncepcijos) sisteminiiais modeliais, taip pat įvardijami kognityviniai agresyvaus elgesio bei išmokto socialinio elgesio modeliai (Juodraitis, 2004, p.93).

Kaip matome, sąvokos „delinkvencija“, delinkventas“ įvairiose mokslinės literatūros šaltiniuose aiškinamos kiek skirtingai: vienur pabrėžiamas psichologinis aspektas, kai į nusikalstamą elgesį reaguojama siekiant padėti, o ne bausti, kitur delinkventiškam elgesiui priskiriamos visos nusikalstamo elgesio formos.

A. Juodraičio (2004) teigimu, pastaruoju metu gana paplitusi yra Reiss ir Kuyei (1990) delinkventinio elgesio klasifikacija, kurios kriterijus- elgesio sutrikimų priežastys. Visi teisėtvarkos pažeidėjai skirstomi į tris kategorijas:

- 1) pagrindinė *subkultūrinių delinkventų* formavimosi priežastis- sutrikusi socializacija. Tai reiškia, kad vaiko vertybės konfliktuoja su visuomenėje priimtomis normomis ir standartais. Subkultūriniai delinkventai, kaip rodo pati sąvoka, užaugo tokioje aplinkoje, kur vyravo antvisuomeninės pažiūros bei nuostatos, asocialus elgesys buvo toleruojamas.
- 2) *sociopatinių delinkventų* asmenybės elgesio nukrypimus nulemia traumuojanči šeimoms atmosfera ir įgimtos savybės, tai jų perauklėjimas yra ne vien pedagoginė ir psichologinė, bet ir patopsichologinė problema.
- 3) *neurotinių delinkventų* asocialų elgesį nulemia vidiniai konfliktai. Jų agresyvumo, akiplėšiškumo ir žiaurumo apraiškos visuomet susijusios su nerimastingumu bei nepatenkinamais psichologinio saugumo poreikiais (Juodraitis, 2004, p. 111-112).

D. Vyčnienė (2001) pažymi, jog paauglystės amžiuje išryškėja charakterio bruožai, lemiantys asmenybės elgesio pobūdį ir kasdieninės veiklos sėkmingumą. Kartais tam tikrų bruožų dominavimas (charakterio akcentuacija) trukdo paaugliui mokymosi ir tarpasmeninių santykių srityse, gali būti vienas iš veiksnių, skatinančių delinkventinį elgesį. Paauglystės amžiuje skiriama vienuolika charakterio akcentuacijos tipų, tačiau nepilnamečių teisės pažeidėjų dažniausiai pasitaiko hipertiminio, epileptoidinio, isteroidinio bei nepastovaus charakterio akcentuacijos tipų atstovų:

- 1) *Hipertiminis*- šio tipo paaugliai labai aktyvūs, energingi, visada pakilios nuotaikos, todėl dažnai nesugeba deramai įvertinti pavojų ir aplinkybių. Jis lengviau už kitus užmezga ryšius, lengvai bendrauja, nesivaržo, dažnai tampa daugelio paauglių išdaigų iniciatoriumi, grupės lyderiu.

- 2) *Epileptoidinis*. Būdingas mąstymo inertiškumas. Toks paauglys pasižymi irzlumu, agresyvumu, dažnai yra smulkmeniškasis, nepasitikintis kitais, kerštingas, užsispyręs, būdingi stiprūs pykčio priepuoliai.
- 3) *Isteroidinis* tipas. Šio tipo paauglių pagrindinės savybės- egocentriškumas, pernelyg didelis noras atkreipti į save dėmesį, demonstratyvumas, noras nustebinti, bet ne tikrais laimėjimais, o išoriniais efektais.
- 4) *Nepastovus* (silpnavališkasis) tipas. Šio tipo atstovams būdinga valios stoka, nesugebėjimas įveikti atsiradusių sunkumų, nesavarankiškumas, priklausomybė nuo susiklosčiusios situacijos.

Kiti charakterio akcentuacijų tipai: cikloidinis tipas, labilus tipas, asteninis tipas, sensitivityvus tipas, psichosteninis tipas, šizoidinis tipas, konforminis tipas (Vyčnienė, 2001, p. 40-49).

Šiuo metu visuotinai pripažįstama, kad neadaptivaus elgesio ištakos dažnai slypi ankstyvoje vaikystėje. Šių ištakų atskleidimas – labai svarbus uždavinys, nes tik žinodami, kaip ir kodėl atsiranda įvairūs elgesio nukrypimai, nustatę žmogaus minčių, emocinių išgyvenimų bei elgesio raidos logiką, galėsime pasirinkti ir pritaikyti efektyviausias poveikio priemones (Valickas, 2003, p.5). G. Sakalauskas (2000) pažymi, kad norint šalinti pasekmes, reikia šalinti priežastis. Pasak autoriaus, kalbėti apie nusikalstamumo priežastis yra nelengva, nes teorijų, aiškinančių nusikalstamumo priežastis yra daug ir nei viena nėra absoliuti. Jos tik papildo viena kitą. G. Sakalauskas išskiria šias teorijas:

- *Anomijos teorija*. Ji akcentuoja moralinės tuštumos jausmą, normų nebuvimo būseną, kuri atsiranda tada, kai žmogaus viltys (vertybės) viršija realias įgyvendinimo galimybes (socialinę padėtį).
- *Subkultūros ir diferencijuotų galimybių teorijos*. Subkultūros teorija pažymi, kad subkultūra padeda sušvelninti anomijos įtampą ir suteikia galimybę „socialiai pakilti“. Jaunas žmogus norėdamas pasiekti savo tikslą, susiranda bendraminčių. Taip susiformuoja subkultūrinė grupė. Kaip teigia D. Matza (2004), jaunieji nusižengėliai sukuria savo subkultūrą, turinčią savitą užuominų kalbą, savus vertinimo kriterijus, kur itin ryškus nerimas dėl vyriškumo, narystės bei statuso bendraamžių grupėje. Ši subkultūra savaip interpretuoja teisės normas, visuomenės normas, visuomenės įpročius bei papročius, teisingumo institucijų veiklą. Diferencijuotų galimybių teorija atkreipia dėmesį į tai, kad ne kiekvienas žmogus gali padaryti bet kokią nusikaltimą, tam reikia atitinkamos srities žinių, pavyzdžiui, narkotikų pardavėjas turi išmanyti narkotikų kainas, paklausą, tranzito kelius ir pan.
- *Etiketavimo teorija*. Ši teorija pakeitė nusikalstamumo mokslinę paradigmą. Etiketavimo teorijos šalininkai teigia, kad pati visuomenė sukuria nusikaltėlius, be to, „be pirminių

nusikalstamumo priežasčių, tokių kaip socialiniai, kultūriniai, psichologiniai ir psichopedagoginiai veiksniai, yra ir antrinių priežasčių, kurios priklauso nuo to, kaip valstybė ir visuomenė, jos grupės, mokytojai, draugai, šeimos nariai reaguoja į nusikalstamą elgesį“ (Sakalauskas, 2000, p. 55).

- *Socialinės kontrolės teorija ir socialinių ryšių teorija.* Šių teorijų šalininkai teigia, kad visi žmonės yra potencialūs nusikaltėliai, tačiau nusikalsti linkę tie, kurie nepalaiko glaudžių ryšių su kitais žmonėmis ir institucijomis.
- *Socialinio mokymosi (socializacijos) teorija* akcentuoja antisocialaus elgesio išmokimą, kaip ir bet kokį kitą elgesį.

Kitos teorijos:

- *Biologinė teorija.* Nusikaltėliais tampa tie individai, kurie evoliucijos eigoje nepasiekė atitinkamo išsivystymo lygio. Tokių žmonių mąstymas yra primityvus, jie nepaklūsta visuomenėje vyraujantiems įstatymams.
- *Psichologinė teorija.* Nesėkminga socializacija. Asmenys, išsiugdę stiprų superego, sąmoningai priėmę ir supratę visuomenės normas, turi mažiau šansų pakliūti į nusikalstamą pasaulį, nei tie, kurie yra dvasiškai silpni ir nesubrendę.
- *Netinkamos asociacijos teorija.* Deviantinis elgesys - socializacijos rezultatas. Asmuo gali būti socializuojamas grupės žmonių, kurių elgesys yra deviantinis. Žmonės tampa narkomanais, vagimis, bendraudami su tokiais pat kaip jie ir priimdami tos grupės nuostatas, požiūrius, vertybes bei normas (Abromaitienė, 2006).

Kaip matome, teorijų nagrinėjančių delinkventiško elgesio atsiradimo priežastis yra daug, jos papildo viena kita, tačiau vienos išsamios, paaiškinančios visas delinkventiškos asmenybės formavimosi priežastis nėra. G. Kvieskienė (2005) pažymi, kad delinkventinio elgesio priežastis dažniausiai būna neigiama socializacija.

R. Paulauskas (1988) nagrinėja delinkventiško elgesio priežastis, suskirstydamas jas į tris grupes:

- 1) Individas – biologinės savybės, psichologiniai ypatumai, psichinės anomalijos;
- 2) Mikroaplinka – šeima, neoficialios referentinės grupės, mokyklos auklėjimo trūkumai;
- 3) Makroaplinka – ekonominiai prieštaravimai, sociokultūriniai prieštaravimai.

G. Valickas (1997) išskiria panašias asmenybės socializacijos ypatumus lemiančių faktorių grupes:

- Psichobiologinius faktorius (pvz., konstitucinius – somatinius asmenybės ypatumus, įvairius fizinius defektus);

- Socialinius – psichologinius faktorius (pvz., auklėjimo ypatumus šeimoje ir mokykloje, asmenybės padėtį tarpasmeninių santykių sistemoje, visuomenės informavimo priemonių poveikį);
- Individualius – asmenybinius faktorius (pvz., vertybių sistemos ypatumų, savęs vertinimo lygį, savireguliacijos sugebėjimus);
- Socialinius – ekonominius faktorius (pvz., nestabilią ekonominę padėtį).

L. Abromaitienė (2002), remdamasi J. Ris ir V. A. Stepanov (1999), pateikia delinkventiško elgesio formavimosi mechanizmą, kuriame pabrėžiama socialinių institutų disfunkcija (šeimos, išsilavinimo ir darbo), socialinių bendrijų dezorganizacija (giminystės susilpnėjimas, kaimynystės susilpnėjimas ir teritorinių bendrijų susilpnėjimas) ir kriminalinė aplinka (kriminalinis ginklas, prievartinis pogrindis, narkotinis pogrindis, aplinkos alkoholizacija, seksualinis pogrindis). Visos šios priežastys veda prie susvetimėjimo buities sferoje, išsilavinimo/švietimo sferoje, darbo sferoje bei organizuotų laisvalaikio formų sferoje, o šis susvetimėjimas iššaukia nusikalstamo elgesio pasireiškimą įvairiomis formomis: pažeidžiant priimtus elgesio standartus, elgiantis amoraliai, norint įtvirtinti save, nusikalstant bei vykdant teisės pažeidimus. Šiame mechanizme visos delinkventiško elgesio formavimosi priežastys susijusios su aplinka, pats individas eliminuojamas, taigi mechanizmas nėra išsamus.

Sprendžiant nepilnamečių nusikalstamumo problemą, labai svarbi prevencija. Atsižvelgiant į vaikų delinkventinio elgesio psichologines priežastis, skiriami šie psichologiniai prevencijos principai:

- kadangi vaiko elgesį lemia vidinių ir išorinių pastiprinimo šaltinių sąveika, svarbu siekti, kad pastiprinimas skatintų socialiai priimtinas elgesio reakcijas. iš visų pastiprinimų didžiausią dėmesį reikėtų skirti vidinių vaiko galių ugdymui;
- siekti sukurti tokias vaiko aplinkos sąlygas, kuriose būtų užkertamas kelias asocialių įgūdžių perkėlimui į naujas situacijas;
- formuojant pageidautino elgesio motyvus, būtina vaiką supažindinti su socialiai priimtinomis vertybėmis bei elgesio normomis ir stengtis susieti naujus elgesio tikslus su tais, kuriems vaikas jau yra motyvuotas ir kurie sukelia jam teigiamus emocinius išgyvenimus;
- siekti, kad vaikas turėtų tinkamą identifikacijos objektą, kuris reprezentuotų socialiai priimtinas elgesio normas ir vertybes. Pagal galimybę apriboti artimiausioje aplinkoje esančių netinkamų identifikacijos objektų poveikį. vengti neigiamų asmenybės savybių akcentavimo;
- sudaryti sąlygas kuo dažniau matyti socialiai priimtino elgesio modelius ir pagal galimybę apriboti vaiko susidūrimą su asocialaus elgesio modeliais;

- užkirsti kelią žemo savęs vertinimo formavimuisi. Jei toks vertinimas susiformavęs, siekti, kad vaikas galėtų socialiai priimtinomis elgesio formomis išgyventi savęs vertinimą.
- teikti pagalbą šeimai, siekiant užtikrinti normalų asmenybės vystymąsi, palankius vaikų – tėvų tarpusavio santykius, bendradarbiaujant įvairioms tarnyboms, teikiančioms pagalbą vaikui ir šeimai (Vaitiekonienė, 2001, p. 34).

Taigi, delinkventinio elgesio prevencija susijusi tiek su pačiu individu, tiek su išorine aplinka. Pateikti delinkventinio elgesio principai atitinka humanizmo bei rizikos veiksnių teorijos pagrindines idėjas – bendradarbiavimą, tvirtus ryšius su socialine aplinka, neigiamų elgesio modelių eliminavimą iš artimiausios aplinkos.

1.1.1. Delinkventinio elgesio paauglio charakteristika

Delinkventiškos tendencijos yra susijusios su individų amžiumi. Nusikalstamas elgesys pradeda reikštis pradinėse klasėse, o pasiekia viršūnę paauglystės laikotarpiu. Įvairūs charakterio nukrypimai ypač pavojingi paauglystėje. Šiame amžiaus tarpsnyje individas pereina nuo vaikystės prie suaugusiojo gyvenimo, jaunuoliai ieško savo vietos gyvenime, bando identifikuoti save. A. Giddens (2005), pastebėjo, kad daugelis jaunų žmonių deda visas pastangas, kad integruotųsi į visuomenę, tačiau dėl įvairiausių priežasčių atsiduria atskirtyje. Sunku apibrėžti šio laikotarpio ribas, kadangi „individo raidai paauglystės laikotarpiu, kaip jokia kitu, būdingi labai dideli individualūs bei kultūriniai skirtumai“ (Vaičiulienė, 2004, p.14). Pasak A. Petruolytės (2003), paauglystė trunka nuo fizinio brendimo pradžios iki tol, kol asmuo pasiekia savarankiško suaugusio žmogaus socialinę padėtį. Psichologiniu požiūriu paauglystė baigiasi, kai individas randa savo tapatumą, susikuria vertybių sistemą, geba užmegzti ir palaikyti draugystės ir meilės santykius, numatyti perspektyvas. Paauglystės tarpsnis yra laikomas rizikos amžiumi. Šiuo periodu vyksta visapusiškas paauglio vystimasis, apimantis anatominius – fiziologinius, intelektualinius pokyčius bei paauglio pažiūras. I. Leliūgienė (2003) akcentuoja, kad paauglystėje vyksta laikinas vaiko psichologinis nutolimas nuo šeimos ir mokyklos, bet bendraamžių daroma įtaka žymiai padidėja. A. Vaičiulienė (2004) taip pat daug dėmesio skiria socialiniams santykiams. Pasak autorės, tėvų – vaikų santykių kaita įtakoja paauglio raidą. Paauglys turi įveikti tėvų visagalybės ir visažinystės aurą, deidealizuoti juos, sukurti tokį tėvų vaizdą, kuris patenkintų jo poreikius – patirti save kaip atskirybę, tyrinėti savo individualumą, tam svarbus tampa autonomiškumas. V. Justickis (1984) pažymi, kad vaiko sėkmingo auklėjimo prielaida yra jo geri santykiai su tėvais. Nuo šių santykių priklauso vaiko psichikos vystimasis, jo charakterio ir intelekto savybių formavimasis. Paauglystės laikotarpiu kinta ne tik paauglių ir

tėvų santykiai, bet ir paauglių tarpusavio santykiai, jie pasižymi artumu, laisvumu, konkurencija, parama, pasitikėjimu bei ištikimybe (Vaičiulienė, 2004, p. 78). E. Karmaza (2007) pritaria, kad paauglystėje lojalumas ir ištikimybė tampa labai svarbūs. Paaugliai draugams yra atviresni nei tėvams (nors prisirišimas prie tėvų išlieka gana stiprus). Autorius pažymi, kad paauglių grupės jauną žmogų gali ir įtraukti į neigiamą veiklą, ir iš jos ištraukti (pakeitus draugų grupę).

Aktyviausi nusikaltėliai – nedirbantys ir nesimokantys nepilnamečiai, mažiau aktyvūs – dirbantys, profesinių mokyklų mokiniai, bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai. Daugelis teisėtvarkos pažeidėjų nesidomi mokslu, darbine veikla, nuolat pažeidinėja drausmę, neturi ryšių su mokslo draugais, bendradarbiais. Paprastai jų aktyvumas nukreiptas į laisvalaikio sferą ir išreikštas dideliu madingų rūbų, pramogų, narkotikų, alkoholio poreikių (Leliūgienė, 2002, p.131-132).

Kaip teigia A. Jatkevičius (2003), delinkventinio elgesio paaugliams būdingas interesų siaurumas, kultūros ir interesų ribotumas, prioriteto teikimas pasyviai gyvenimo būdui ir negatyvioms jo formoms, intereso mokytis praradimas, atsakomybės jausmo netekimas ir pan. Be to, jiems būdingas „nuolatinis visuotinai priimtų elgesio normų nesilaikymo demonstravimas, girtuokliavimas, polinkis vartoti narkotikus, dalyvavimas azartiniuose lošimuose, valkatavimas, sistemingas bėgimas iš namų, mokymosi ir auklėjimo įstaigų, ankstyvi lytiniai santykiai, sistemingas pykčio, kerštingumo, grubumo, smurto pasireiškimas net ir nekonfliktinėse situacijose, tyčinis konfliktinių situacijų sudarymas, nuolatiniai bėgimai šeimoje, tėvų ir kitų šeimos narių terorizavimas, priešiško kitoms nepilnamečių grupėms, gerai besimokantiems ir disciplinuotiems bendraamžiams puoselėjimas, įprotis savintis viską, kas tariamai ar laikinai yra be priežiūros, ką galima nebaudžiamam atimti iš silpnosios“ (Jatkevičius, 2003, p. 32).

O. Merfeldaitė (2007) išskyrė aktualiausias socialines pedagogines problemas bendrojo lavinimo mokyklose, tai: mokyklos nelankymas, nenoras mokytis, mokinių netinkamas elgesys, pervargimas, bėgimas iš pamokų.

M. Pileckaitė-Makarovienė (2006), analizuodama 16 – 18 metų delinkventinio elgesio paauglių savivertės ir vidinės darnos ypatumus, nustatė, kad nusikaltimą įvykdę paaugliai jaučiasi mažiau ramūs, tačiau labiau linksmi ir draugiški nei paaugliai, kurie nėra įvykdę nusikaltimo.

1.1.2. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė

Per pastaruosius dvidešimtį metų labai pasikeitė nepilnamečių justicijos sistemos procedūros, pataisos priemonės ir bausmės. Daugėja nebaudžiamųjų priemonių, pavyzdžiui, visuomenei naudingo darbo, kompensacijų ir nuostolių atlyginimo, tarpininkavimo santykiuose su auka arba

visuomene, profesinio, praktinio mokymo arba specialaus gydymo nuo priklausomybės nuo narkotikų arba kitų priklausomybės rūšių, pavyzdžiui, alkoholizmo (Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos. Kovos su nepilnamečių nusikalstamumu būdai ir nepilnamečių justicijos sistemos vaidmuo Europos Sąjungoje, 2006, p.4).

R.Zuoza (2007) teigia, kad užsienio valstybėse veikia įvairios nepilnamečių, linkusių daryti teisės pažeidimus, priežiūros sistemos- vienos daugiau orientuotos teikti socialinę, pedagoginę pagalbą nepilnamečiui, neatskiriant jo nuo visuomenės, kitos- padėti nepilnamečiui grįžti į visuomenę. Pvz.:

Kanadoje- Įstatymas dėl nepilnamečių teisės pažeidėjų

Prancūzijoje- Nepilnamečių teisės pažeidimų įstatymas

Olandijoje- Vaiko ir jaunimo globos įstatymas.

Prancūzijoje veikia įvairių tipų priežiūros įstaigos: vaikų priėmimo centrai, auklėjimo centrai, vaikų pagalbos centrai, pavaldūs vietos administracijai. Olandijoje Vaiko ir jaunimo globos įstatymas be kita ko reglamentuoja priežiūros pagal jaunimo baudžiamąją teisę organizavimą ir taikymą. Veikia 2 tipų įstaigos: priėmimo ir pataisos centrai (Zuoza, 2007, p. 3).

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 600 patvirtino Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programą, kurios paskirtis – sudaryti sąlygas kryptingam, ilgalaikiam ir kompleksiniam nepilnamečių justicijos tobulinimui, numatyti ir realizuoti atitinkamas priemones, padėsiančias šiai sistemai veikti efektyviau ir profesionaliau, labiau orientuotis į diferencijuotus teisę pažeidusių nepilnamečių, su jais dirbančių institucijų, darbuotojų ir visos visuomenės poreikius.

Pasak L. Abromaitienės (2006), 1998m. pradėta vykdyti nepilnamečių justicijos reforma, kurios pasekoje Lietuvoje pereita prie trijų lygių nepilnamečių priežiūros įstaigų sistemos:

- *Minimalios* (bendros) priežiūros nepilnamečių įstaigos. Jos steigiamos savivaldybių lygmenyje, tai yra vaikų globos namai, dienos centrai, globos institucijos, šeimynos, elgesio korekcijos centrai, jaunimo mokyklos.
- *Vidutinės* (sustiprintos) priežiūros nepilnamečių įstaigos, steigiamos apskričių lygmenyje. Tai yra specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai, kuriuose gyvena padariusieji lengvus nusikaltimus, turintys elgesio problemų, neprižiūrimi tėvų vaikai ir paaugliai. Šiuo metu veikia Gruzdžių, Čiobiškio ir Veliučionių specialieji globos namai.
- *Maksimalios* (griežtos) priežiūros nepilnamečių įstaigos. Šiuo metu veikia viena tokia įstaiga – Nepilnamečių pataisos namai – Tardymo izoliatorius Kaune, kurioje

izolijuojami nusikalte ir realia laisves atemimo bausme nuteisti nepilnamečiai (Abromaitienė, 2006).

Nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2007), kurio tikslas - sukurti vaiko teises ir teisėtus interesus bei visuomenės saugumo poreikius atitinkančią ir vaiko, turinčio elgesio sutrikimų, socializacijai skirtą minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių sistemą, kuri padėtų vaikui įveikti susiformavusį ydingą elgesį, išsiugdyti prasmingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratas. Skiriamos dvi vaiko priežiūros formos: *vaiko minimali priežiūra* (vykdoma pagal vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą, o jeigu vaikas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, - pagal jo gyvenamąją vietą) ir *vaiko vidutinė priežiūra* (vaiko priežiūra vaikų Socializacijos centre).

Šiaulių apskrities savivaldybėse veikia 15 vaikų globos institucijų be tėvų globos likusiems vaikams ir 20 vaikų dienos centrų ir kitų įstaigų, teikiančių paslaugas socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams bei 4 jaunimo mokyklos (Informacija apie Šiaulių apskrities institucijas, teikiančias socialines paslaugas socialinės rizikos šeimose augantiems ir tėvų globos netekusiems vaikams, 2007).

1.2. Socializacijos sampratos aspektai

Socializacija- istoriškai sąlygotas socialinės patirties perėmimas ir aktyvus atgaminimas individo veiklos ir bendravimo su socialine aplinka procese. Individas perima socialinį patyrimą, kai yra ugdomas, t.y. tada, kai jį tikslingai formuoja kiti žmonės, ir tada, kai jį veikia įvairūs stichiniai, dažnai prieštaringi socialiniai veiksniai. Daugiausia socializaciją lemia mokymas ir auklėjimas (Anglų-lietuvių kalbų specialiojo ugdymo žodynas, 2002, p. 245).

Skirtingi autoriai skirtingai apibrėžia socializacijos sąvoką. R. Didžiulienės (2004) teigimu, *socializacija* – vertybių, normų, taisyklių, idealų įsisavinimo rezultate vykstantis asmenybės, elgesio formavimas. Šis procesas kaip indikatorius atskleidžia visuomenės, tautos socialinės organizacijos esmę, jos gyvybingumą ir kryptingumą.

Pasak L. Broom, Ch. M. Bonjean, D. H. Broom (1992), *socializacija* – tai sudėtingas, visą gyvenimą besitęsiantis procesas tampant socialine būtybe, kuri gali prisitaikyti prie naujų situacijų įvairiais gyvenimo laikotarpiais. J. Vaitkevičius (1995) socializaciją apibūdina kaip žmogaus prisitaikymą jį supančioje žmonių bendrijoje, jo asmenybės formavimąsi per kryptingą ugdymą/si ir aplinkos veiksnis.

Socializacija – žmogaus vystymasis per visą jo gyvenimą sąveikaujant su aplinka, socialinių normų ir kultūrinių vertybių perėmimo procesas, taip pat savęs tobulinimas ir savo galimybių

atskleidimas toje visuomenėje, kuriai jis priklauso (Subjektų, vykdančių vaikų ir jaunimo socializaciją, socialinės, edukacinės ir teisinės kompetencijos aprašas, 2005).

R. Kaminskas, Ž. Darulis, A. Žemaitaitis ir kt. (2006) *socializaciją* apibūdina labai paprastai, tai individo tapsmas asmenybe. Socializacijos vyksmo metu žmonėms įdiegiami bendrai priimti idealai, vertybės, elgesio standartai ir pan. Tai padeda visuomenei išsaugoti savo tapatybę.

G. Kviešienė (2000) pateikia išsamesnį socializacijos apibrėžimą, anot jos, *socializacija* plačiaja prasme suprantama kaip nuolatinis žmogaus tobulėjimas sąveikaujant su mikro ir makro aplinka. Individas perima socialinį patyrimą, kai yra ugdomas (t.y. tada, kai jį tikslingai formuoja kiti žmonės), ir tada, kai jį veikia įvairūs stichiniai, dažnai prieštaringi socialiniai veiksniai. Daugiausia socializaciją lemia mokymasis ir auklėjimas. Siaurąja prasme socializaciją suprantame kaip specifines pedagogiškai orientuotas programas, kurių metu ugdymo institucijos, nevyriausybinės organizacijos ar privatūs asmenys siekia padėti vaikams ir jaunimui įsisavinti socialines normas bei kultūrinės vertybes. Tai tam tikrų socialinių vaidmenų pažinimas ir jų atlikimas, visuomeninių vertybių ir elgesio normų įsisavinimas bei inventorizavimas. Socializacija gali vykti tiek pozityviai, tiek negatyviai.

1.2.1. Faktoriai, lemiantys nepageidautiną asmenybės socializaciją

Kaip teigia V. Vaitiekonienė (2001), socializaciją lemiančių veiksnių įvairovė leidžia kalbėti apie tai, jog, atsižvelgiant į šių veiksnių tarpusavio sąveikos ypatumus, asmenybė gali perimti (išmokti) pačių įvairiausių elgesio formų- tiek prosocialių, tiek asocialių. Nepageidautinas elgesys gali atsirasti dėl įvairių socializacijos proceso trūkumų arba dėl tiesioginių desocializuojančių poveikių. Autorė išskiria faktorius, galinčius nulemti socializacijos proceso defektus:

- auklėjimo klaidos šeimoje (pvz., netiksliai išaiškinamos elgesio normos, šiltų emocinių santykių stoka, kontrolės trūkumas, paskatinimų ir bausmių disproporcija, prieštaringi reikalavimai);
- atstūmimas ir izoliacija bendraamžių grupėje;
- nesėkmės ir neigiamų vertinimų dominavimas mokykloje;
- visuomeninėse informavimo priemonėse demonstruojamas smurtas ir prievarta;
- vaiko kognityvinės raidos sutrikimai ir pan.

G. Valickas (1997), A. Juodraitis (2004), S. Dapkienė (2001) ir kiti mokslininkai pažymi tas pačias asocialaus elgesio formavimosi priežastis.

Kaip pažymi A. Gučas (1990), socializacijos procese dalyvauja šeima, mokykla, draugų grupė, vaikų ir jaunimo organizacijos, televizija, radijas, spauda. Būtina pažymėti, jog informacinių technologijų amžiuje vis didėja interneto įtaka socializacijos procese.

Šeima. Pasak I. Leliūgienės (2003), šeima yra pirmasis institutas, galintis paskatinti kriminalines elgesio užuomazgas. Veiksniai, galintys įtakoti nepilnamečių nusikalstamumą: nepilnos šeimos, nusikalstamumas šeimose, smurtas prieš vaikus, dirbančių motinų problema. Nepilnos šeimos, šeimos pokytis, nulemtas tėvų skyrybų, vieno iš tėvų ar abiejų tėvų mirties, mokslininkų laikomas vienu svarbiausių veiksnių, galinčių turėti įtakos nepilnamečių nusikalstamumui (Leliūgienė, 2003, p. 82).

Pastaraisiais metais Lietuvoje stebima didelė problema-padidėjusi nereguliari migracija. I. Leliūgienės, L. Rupšienės ir L. Plavinskienės (2005) teigimu, ši migracija yra vienas šeimos disfunkcionalumą lemiančių veiksnių. Tada sutrinka daugelio funkcijų atlikimas, tarp jų- vaiko socializacija. Vaikai skaudžiai išgyvena šeimoje iškylančias problemas: skyrybas, konfliktus, materialinį nepriteklių, bedarbybę, alkoholizmą, narkomaniją. Tai gali skatinti arba tiesiogiai įtakoti jų asocialų elgesį. Tačiau kol kas yra orientuojamasi į baudimą, o ne į socialinę paramą tokiems vaikams (Nepilnamečių kriminalinės justicijos reformos koncepcija, 1998).

G. Merkys, J. Ruškus, A. Juodraitis (2002), nustatė, kad be ypač svarbių biogenetinių, sociogenetinių ir kitų veiksnių, psichosocialinėje asmens raidoje svarbus vaidmuo tenka šeimai, kurios socioekonominis, intelektinis, kultūrinis statusas ir su šiais komponentais susijęs šeimos ugdymo stilius, dispozicija ir mikroklimatas ugdo asmenybės savybes ir bruožus, dorinių normų ypatumus, socialinio kryptingumo specifiką ir kt. Mokslininkų atlikti tyrimai leidžia daryti išvadą, kad nepilnos šeimos charakteristika turi įtakos vaikų agresyvumui. Pasak G. Valicko (1997), svarbus tėvų uždavinys yra ne tik užtikrinti gerą vaikų priežiūrą bei discipliną, bet ir pozityviai paskatinti jų prosocialų elgesį. Delinkventams dažnai būdingas prosocialių elgesio įgūdžių trūkumas, kuris savo ruožtu sumažina pageidautinos socializacijos galimybes ir skatina ryšius su asocialiais bendraamžiais.

L. Radzevičienės (2006) teigimu, tėvų skyrybos yra ypatingą reikšmę vaiko psichosocialinei raidai turintis veiksnys. Tėvams skiriantis, traumuojama vaikų psichika, o šios traumos rezultatai gali sąlygoti emocijų ir elgesio sutrikimus.

V. Vaitiekonienė (2001) greta jau paminėtų agresyvaus elgesio vystymąsi nulemiančių faktorių dar išskiria tarpusavio santykių atmosferą tarp brolių ir seserų. Autorė teigia, jog prievartos egzistavimas ar neegzistavimas brolių ir seserų tarpusavio santykiuose leidžia numatyti individualų kiekvieno iš jų agresyvumo lygį.

Mokykla ir bendraamžiai. Mokykla- antroji vaiko bendruomenė (po šeimos), kurioje jis socializuojasi, įgyja tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis

įgūdžius. Mokyklos bendruomenė- dinamiška, santykinai savivaldi, priklausanti nuo greitai besikeičiančių principų grupė, kurios dinamiškumą sąlygoja jos narių tarpusavio santykiai. Kiekvienam mokiniui mokyklos, ypač klasės bendruomenė dažniausiai yra artimiausia (po šeimos) socialinė aplinka, kurioje pasireiškia jo gebėjimai, vyksta aktyvus socializacijos procesas (Kvieskienė, 2005, p.117). Mokytojų netinkamas elgesys sukelia mokinių nepasitenkinimą, neapykantą ir baimę. Mokykloje vyraujanti vertinamoji aplinka gali būti viena iš priežasčių formuoti asocialiam elgesiui. G. Valickas (1997) teigia, kad asocialūs paaugliai stengdamiesi neutralizuoti bendraklasių ir mokytojų neigiamus vertinimus, paslėptą ar atvirą antipatiją savo atžvilgiu, pradeda ignoruoti jų poveikius, elgiasi šiurkščiai bei įžūliai, naudoja fizinę jėgą, grasinimus ir prievartą. Kuo anksčiau prasideda vaiko atstūmimas klasėje (grupėje ir kuo ilgiau jis tęsiasi, tuo didesnė įvairių elgesio nukrypimų tikimybė. I. Leliūgienė (2003) teigia, kad neformalios grupės daro didelę įtaką nepilnamečiui, ypač kai jis turi problemų namuose ir mokykloje. Tokiose grupėse bendravimas vyksta tarp sau lygių, požiūris į daugelį dalykų yra panašus, jos tenkina daugelį nepilnamečių poreikių, o ir patys nepilnamečiai čia jaučiasi laisviau, gali daryti tai, ką namie draudžia tėvai. Autorė pažymi, ar bus daromi nusikaltimai ar ne, priklauso nuo grupės kryptingumo.

Visuomenės informavimo priemonės. Visuomenės informavimo priemonės yra labai svarbus ir galingas asmenybės socializacijos veiksnys. Jos formuoja išorinio pasaulio sampratą, požiūrį į įvairius reiškinius, elgesio normas, vertybių sistemą, yra lengvai prieinamas ir populiarus pramogų bei laisvalaikio praleidimo šaltinis (Valickas, 1997, p. 35). G. Kvieskienė (2003) pažymi, kad vis dažniau laisvalaikio praleidimo būdu vaikams ir suaugusiesiems tampa televizijos žiūrėjimas, taigi televizija tampa vienu iš svarbiausių socializacijos agentų. Dėl didėjančios televizijos įtakos mažėja tokių institutų kaip šeima ir mokykla, bendruomenė, Bažnyčia, įtaka asmenybės socializacijai. Autorė teigia, kad televizija, kaip socialinis institutas, gali daryti įtaką vaikų norui smurtauti. Pasak R. Jusienės ir J. Tuominienės (2005), Vakarų šalyse jau seniai atkreiptas dėmesys į tai, kad televizoriaus žiūrėjimas siejasi su prastesniu vaikų psichologiniu prisitaikymu, ypač su didesniu agresyvumu, dėmesio bei socialinėmis problemomis. Pabrėžiamas ir vienas svarbiausių apsauginių veiksnių – tai tėvų, kaip televizijos teikiamos informacijos bei vaikų psichologinio prisitaikymo tarpininkų – vaidmuo. Lietuvoje apie televizijos reikšmę vaikų elgesio bei emociniams sunkumams pradėta kalbėti tik pastaruosius keletą metų.

Ne visi mokslininkai sutinka, kad žiniasklaida tik neigiamai veikia socializaciją. G. Sakalauskas (2000) mano, kad visuomenė yra susidariusi klaidingą išpūdį, kad jaunoji karta yra tapusi žiniasklaidos priemonių auka. Kur kas korektiškiau teigti, kad jaunimas aktyviai naudojami žiniasklaidos teikiama informacija ir ji atlieka įvairialypę funkciją. Žiniasklaida

padeda identifikuoti save su tam tikra amžiaus grupe, kultūros srovėmis, aktualiomis mados formomis, kūno kalba, gestais, šokių stiliais ir pan. Žodžiu, žiniasklaida siūlo identifikavimosi galimybes jaunuoliams, ieškantiems savo veido ir savo asmenybės.

A. Kiškis (2004), įvertinęs įvairias nuomones, atliktus tyrimus susijusius su neigiamu smurto televizijoje poveikiu nepilnamečiams, padarė išvadą, kad smurto televizijoje žiūrėjimas nepilnamečiams turi poveikį, kuris gali pasireikšti didesniu smurtavimu, taigi ir smurtiniais nusikaltimais. Neigiamas smurto per televiziją poveikis nepilnamečiams pasireiškia agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo, jautrumo sumažinimo, smurto subkultūros propagavimo bei kitomis formomis. Taigi, visi autoriai sutinka, kad žiniasklaida galingas socializacijos institutas, bet dėl jos įtakos autoriai nesutaria.

1.2.2. Resocializacija

Nėra vieno apibrėžimo, atskleidžiančio resocializacijos esmę, visi autoriai pateikia skirtingus apibrėžimus. *Resocializacija* – socialinio statuso ir vertingumo grąžinimas ugdymo priemonėmis ugdytiniui, kuris buvo praradęs aplinkos socialinį pasitikėjimą (Subjektų, vykdančių vaikų ir jaunimo socializaciją, socialinės, edukacinės ir teisinės kompetencijos apraše, 2005).

Resocializacija- staigus ir reikšmingas gyvenimo pakeitimas (Anglų-lietuvių kalbų specialiojo ugdymo žodynas, 2002, p.223).

I. Michailovič (2001) *resocializaciją* apibrėžia kaip auklėjimą, kurio uždavinys yra socializacija. Autorė teigia, kad resocializacijos esmė- 1) auklėjimas arba kryptingas gyvenimo pozicijų ir tendencijų formavimas; 2) pozityvios socializacijos užtikrinimas aplinkoje, formuojant tinkamą elgesį; 3) psichoterapija; 4) gydymas; 5) negalios žmonių rehabilitacija; 6) globa, tenkinant pagrindinius buities poreikius, susijusi su bendru ir profesiniu mokymu. Pateikiamas dar vienas resocializacijos apibrėžimas- tai specifinis reformuojamasis-koreguojamasis auklėjimas, formuojantis asmenų motyvacijos pokyčius. Taigi resocializacijos dėka, nevisiškai socializuoti individai turėtų atsikratyti trūkumų arba įgyti naujų savo elgesio stereotipų, kurie skatina žmogų vykdyti pozityvius visuomenės vaidmenis.

Pasak R. Kaminsko, Ž. Darulio, A. Žemaitaičio ir kt. (2006), *resocializacija*- tai naujų vertybių, socialinių vaidmenų, elgesio standartų perėmimas vietoj ankstesnių, pasenusių, netinkamų, nepriimtinių. Daugiausia paplitusios resocializacijos formos: profesinis persikvalifikavimas, psichoterapija, socialinė rehabilitacija.

R. Drakšas (2005) *resocializaciją* apibūdina kaip asmens socialinio statuso ir vertybinių orientacijų grąžinimą kryptingomis socialinėmis, pedagoginėmis, psichologinėmis, ugdymo ar kitomis priemonėmis siekiant integruoti asmenį į visuomenę. G. Liaudinskienė (2005) teigia, kad

resocializacija – tai paradigma, orientuota į siekimą atitraukti nepilnametį nuo neįstatymiškos veiklos ne per bausmę ar izoliaciją, o per savalaikę pagalbą, efektyvų poveikį ir priežiūrą; tai yra kompleksinis, integralus procesas, talpinantis savyje daugiapakopės programos turinį, kurio esmė – pakartotinis individo į(si)traukimas į visuomenę. Pastarasis apibrėžimas tiksliausiai atspindi delinkventų resocializaciją.

I. Leliūgienės teigimu (2002), perauklėjimas- kryptingas poveikis auklėtinio sąmonei, jausmams, valiai ir elgesiui, siekiant pašalinti dorovinių ir elgesio nukrypimų asocialų pobūdį ir grąžinti žmogų į priimtina visuomenei gyvenimą. Galutinis perauklėjimo tikslas- pozityvus asmenybės elgesys.

Nepilnamečių kriminalinės justicijos reformos koncepcijoje (1998) nurodoma, kad morališkai ir teisiškai netoleruojama veikla jokių būdu neturi vesti prie visiškos asmens izoliacijos nuo normalaus visuomenės gyvenimo. Teisinių ir kitų imperatyviai veikiančių institucijų atsaką netoleruotinai veiklai turi lydėti sustiprintas asmens socializacijos procesas. Tai, kad asmuo nesugebėjo gyventi normalaus gyvenimo, reiškia, kad turi būti vykdomos sustiprintos asmens integracijos į aktyvų, prasmingą ir pilnavertišką gyvenimą priemonės. Tai yra ypatingai svarbu, kalbant apie vaikus ir jaunimą, nes vaikystėje ir jaunystėje formuojasi žmogaus asmenybė ir gyvenimo suvokimas. Vaikystėje ir jaunystėje egzistuoja reali galimybė efektyviai ir teigiamai įtakoti asmenybės vystymąsi.

Vaikų ir jaunuolių grąžinimas į socialų gyvenimą turėtų remtis bendraisiais švietimo sistemos ir specifiniais principais: humaniškumo, demokratiškumo, apsauginių veiksmų didinimo, rizikos veiksmų mažinimo, diferencijavimo ir integravimo, pereinamumo (Nusikaltusio vaiko ar jaunuolio grąžinimo į socialų gyvenimą visuomenėje koncepcija, 2002, p. 5).

G. Liaudinskienė (2005) nustatė delinkventų resocializacijos trikdžius penkiose lygmenyse:

- Šeimos (pvz., tėvų nedarbas, tėvų „atsitraukimas” nuo vaiko auklėjimo, vaikų ir tėvų tarpusavio ryšių nebuvimas).
- Asmenybiniame nepilnamečio lygmenyje (pvz., nepilnamečio nenoras prisiimti asmeninę atsakomybę, menka nepilnamečių motyvacija mokymuisi).
- Švietimo organizacijos lygmenyje (pvz., menkas nepilnamečių darbinis auklėjimas, mokyklos „atsitraukimas” nuo popamokinio nepilnamečių užimtumo, menkas mokyklos autoritetas).
- Visuomenės lygmenyje (pvz., neigiamas visuomenės požiūris į nusikaltusį nepilnametį, vertybių kaita visuomenėje, neigiama informacijos priemonių įtaka).
- Valstybės politikos lygmenyje (pvz., vieningos nepilnamečių resocializacijos sistemos nebuvimas, infrastruktūros, orientuotos į nepilnamečių resocializaciją, nebuvimas,

bendradarbiavimu ir komandiniu darbu paremto tarpinstitucinio darbo nebuvimas). Įvertinus išskirtus nepilnamečių resocializacijos procesą trikdančius veiksnius (visų lygmenų), svarbu mažinti, neutralizuoti trikdžius bei skatinti palaikančius veiksnius.

Pasak G. Kvieskienės (2005), tik tada, kai skatinama nusikaltimą padariusio asmens rehabilitacija ir resocializacija, pasiekiami teigiamų rezultatų. Kaip teigia R. Van Acker (2007), alternatyvaus mokymo sėkmė priklauso nuo mažos mokymo aplinkos (mokytojų ir mokinių santykis turėtų būti 1: 10 arba mažesnis), pasižadėjimų augimu susijusiu su mokymu(si), nekonkuruojančia aplinka, paremiančių ir pasirūpinančių mokytojų, į mokinius orientuoto mokymo plano, bendruomenės įtraukimo, darbo treniruočių, profesinių treniruočių galimybės, stiprių mokytojų įtraukimo į mokyklos valdymą ir nuo mokytojų ir mokinių bendradarbiavimo santykių. G. Kvieskienės (2005) teigimu, neformalus, papildomas ugdymas- efektyvi pozityvios socializacijos dalis puoselėjanti kūrybiškumą ir motyvaciją.

Jaunimo mokyklos. Bendrojo lavinimo mokyklose nepritapusiems bei praradusiems mokymosi motyvaciją 12-16 metų mokiniams kuriamos jaunimo mokyklos, kuriose teikiamos ne tik bendrojo lavinimo žinios, bet ir ugdomi pradiniai darbo įgūdžiai. Jaunimo mokyklų veiklą reglamentuoja Jaunimo mokyklos bendrieji nuostatai, patvirtinti Švietimo ir mokslo ministro 2000 07 25 įsakymu Nr. 1016 bei atskirų jaunimo mokyklų nuostatai. Lietuvoje veikia tik savivaldybinės jaunimo mokyklos. „Jaunimo mokykla, skirta vaikams ir jaunuoliams linkusiems į praktinę veiklą, turintiems mokymosi sunkumų, stokojantiems mokymosi motyvacijos ir kuriems reikalinga resocializacinė pagalba. Mokinių skaičius jaunimo mokyklose sudaro nuo 50 iki 130 mokinių“ (Jaunimo mokyklų koncepcija, 2005, p.3). Jaunimo mokyklų finansiniai šaltiniai yra biudžeto ir nebiudžeto lėšos. Biudžetiniai asignavimai yra pagrindinis finansavimo šaltinis. Šiose mokyklose ugdymo procesas labiau individualizuotas, mokiniams teikiama pedagoginė psichologinė pagalba. Jaunimo mokyklų kūrimo idėja atėjo iš užsienio, kuriant Jaunimo mokyklų koncepciją atsižvelgta į Danijos mokyklų koncepciją. Jaunimo mokykloje ugdymas organizuojamas orientuojantis į pagrindinio ugdymo Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, Bendruosius ugdymo planus, kuriuos tvirtina Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras. Jaunimo mokyklų tikslas – „padėti vaikams ir jaunuoliams grįžti į nuosekliojo mokymosi sistemą, padedant jiems atstatyti mokymosi motyvaciją, sudarant sąlygas pažinti save, išmokti spręsti gyvenime iškylančias problemas ir išsiugdyti atsparumą neigiamai socialinei įtakai“ (Jaunimo mokyklų koncepcija, 2005, p.2). G. Kvieskienė (2005) pažymi, kad kasmet į jaunimo mokyklas priimami paaugliai ir jaunuoliai, kurie 2-3 metams buvo palikę mokyklas. Jaunimo mokyklos koncepcijos kūrėjai numatė, kad jaunimo mokykla – tai paauglių mokymosi motyvacijos atkūrimo vieta, kurioje jie ilgai neužsibuvę grįžta į bendrojo lavinimo mokyklą ar nueina į profesinio mokymo sistemą. Tačiau gyvenimas padarė pataisų: savivaldybės

nesiskubina steigti vakarinių-pamaininių klasių 16-17 metų jaunimui, todėl daug peraugusių 16 metų mokinių lieka jaunimo mokyklose ilgesniam laikui; jaunimo mokyklas lanko daug rizikos grupės vaikų, jose mokosi teisti vaikai, o specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai tokių nepriima; jaunimo mokyklose auga mokinių, turinčių ne tik elgesio problemų, bet ir specialiųjų poreikių, skaičius. Mokyklų steigėjai neranda galimybių įsteigti psichologų, specialiųjų pedagogų etatų, mokyklose per mažai mokytojų einančių pagrindines pareigas (Dėl jaunimo mokyklos koncepcijos įgyvendinimo, 2004). Jaunimo mokykloje mokymas individualizuojamas ir integruojamas su popamokine, papildomojo ugdymo, ikiprofesine veikla. Ikiprofesinis mokymas – „tai ugdomoji praktinė veikla, padedanti mokiniui susigrąžinti mokymosi motyvaciją, perprasti darbo reikšmę, susipažinti su esamomis profesijomis, ugdati bendrąsias kompetencijas ir suteikianti žinių, kaip įgyti profesiją“ (Ikiprofesinio mokymo tvarkos aprašas, 2007, p. 2).

Jaunimo mokyklų mokinių šeimos yra ypatingos:

- daugiau nei pusė jaunimo mokyklų mokinių gyvena nepilnose šeimose, t. y. jų tėvai yra išsiskyrę, šeimoje gyvena patėvis, pamotė, sugyventinis, sugyventinė, vienas iš tėvų miręs;
- du penktadaliai mokinių yra iš socialiai remtinų šeimų, kuriose labai skurdi buitis, tėvai bedarbiai;
- kai kuriuos mokinius augina močiutės; kai kurie auga daugiavaikėse šeimose, kuriose reikia prižiūrėti brolius ir seseris; kai kurie tėvai išvykę į užsienį, dalis mokinių yra našlaičiai;
- mokinių ugdymas šeimoje paremtas nuolatinais gąsdinimais;
- tėvų ir vaikų susvetimėjimas;
- šeimos aplinka neskatina vaiko mokytis, siekti žinių, išsilavinimo; menkas tėvų psichologinis išprusimas, tėvai užsiėmę savo poreikių tenkinimu, nėra emocinio ryšio su vaiku;
- patys tėvai turi psichologinių problemų: elgesio sutrikimų, kriminalinio elgesio užuomazgų, serga priklausomybės ligomis;
- menkos šeimos sveikatos tausojimo žinios, tėvai nesirūpina vaikų sveikata;
- šeima gyvena bendrabutyje;
- skurdas šeimoje: prastos gyvenimo buities sąlygos, trūksta mokymuisi reikiamų priemonių, aprangos ir net lėšų kokybiškam maistui (Jaunimo mokyklų veiksmingumas, 2005, p. 4).

Žinant, kad šeima – vienas svarbiausių socializacijos institutų, o problemos joje įtakoja mokinių elgesio problemas, būtina užtikrinti fiziologinių, psichologinių bei socialinių poreikių tenkinimą mokyklos aplinkoje.

1.3. Neformalusis ugdymas. Principas, tikslai, uždaviniai

Neformalusis švietimas – kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetencijos, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005). Vaikų popamokinei veiklai daug dėmesio skyrė ir vyresniosios kartos Lietuvos pedagogai Vydūnas (1990; 1996), M. Pečkauskaitė (1997), A. Maceina (1996; 2007), J. Vabalas-Gudaitis (1983), J. Laužikas (1993) ir kt.

A.Kernytė (2006) teigia, kad neformalaus ugdymo sektorius yra tarp formalaus ir informalaus ugdymo sektorių, t.y. ugdymo procesui geriausia dirva yra popamokinė veikla. Nėra jokio prieštaravimo tarp formalaus ir neformalaus ugdymo. Jie abu vienas kitą papildo. Formalus ugdymas suteikia jauniems žmonėms akredituotą kompetencijų paketą, labai reikalingą tolimesnei karjerai, tuo tarpu neformalus ugdymas dėl savo patyrimo ir socialinio pobūdžio suteikia kompetencijas, kurios įgalina jaunus žmones aktyviau įsitraukti į bendruomenės gyvenimą, sėkmingiau įsitvirtinti studijose ir darbo rinkoje.

Kaip teigia L. Vaicekauskaitė (2000), papildomas ugdymas suprantamas kaip permanentinio ugdymo dalis, skirta vaikų ir paauglių intelektiniams, techniniams, meniniams, sportiniams, socialiniams ir kt. gebėjimams ugdyti. Autorė išskiria formalųjį, neformalųjį ir informalųjį papildomą ugdymą, tačiau šis skirstymas yra sąlygiškas:

- *formalusis papildomas ugdymas* pasižymi tuo, kad jo poveikis vaiko asmenybei yra tikslingas ir prognozuojamas. Formaliojo ugdymo institucijose (meno, muzikos, dailės, sporto ir kt. mokyklos) dirba pagal patvirtintas programas, todėl jas baigusieji yra pasiekę tam tikrą valstybės standartus atitinkantį lygį.
- *neformalusis ugdymas* taip pat pasižymi tikslingu poveikiu, tačiau nėra taip griežtai apibrėžiamas ir prognozuojamas. Veikiau čia yra intuityviai jaučiamos tam tikros veikimo nuostatos, sklindančios iš pačios veiklos. Neformaliųjų susivienijimų (profilinių būrelių, organizacijų, laisvalaikio organizavimo centrų, klubų, studijų ir kt.) veikla turi pedagoginio, psichologinio pobūdžio privalumų.
- *informalusis ugdymas* ypatingas tuo, kad neturint išankstinio pedagoginio tikslo vaikas yra veikiamas visos sociokultūrinės aplinkos. Ypač didelį tokio pobūdžio poveikį daro visuomenės informavimo priemonės, muziejų, parodų lankymas, naudojimasis

bibliotekomis, dalyvavimas šventėse, konkursuose, įvairaus pobūdžio pramoginiuose renginiuose, komunikaciniai ryšiai su aplinkiniais ir t.t.

Papildomasis ugdymas reglamentuojamas Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintais bendrąjį lavinimą teikiančių institucijų ir papildomojo ugdymo įstaigų ugdymo planais bei ugdymo įstaigų nuostatais (Vaičekauskaitė, 2000, p.145).

Neformaliajame vaikų švietime laikomasi šių principų:

- 1) *aktualumo principo*- neformaliojo švietimo siūlomų veiklų pasiūla skirta socialinėms, kultūrinėms, asmeninėms, edukacinėms, profesinėms ir kitoms kompetencijoms įgyti;
- 2) *demokratiškumo*- mokytojai, tėvai ir vaikai yra bendro ugdymosi proceso kūrėjai, kartu identifikuoja poreikius;
- 3) *prieinamumo*- sudaromos visos sąlygos vaiko kompetencijoms ugdytis per pasirinktą veiklą. Siūlomos veiklos ir mokymosi būdai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį, nepriklausomai nuo socialinės padėties;
- 4) *individualizavimo*- ugdymas individualizuojamas pagal kiekvienam vaikui reikalingą kompetenciją, atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus;
- 5) *savanoriškumo*- vaikai laisvai renkasi švietimo teikėją, tinkamiausias veiklas kompetencijoms ugdyti, dalyvauja jose savo noru ir niekieno neverčiami (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Neformalaus švietimo *tikslas*- per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005). A. Kernytė (2006) išskiria net keletą neformalaus ugdymo tikslų, tai:

- bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių ugdymas;
- pasitikėjimo ugdymas (pasitikėjimo savimi ir kitu žmogumi);
- atsakomybės ugdymas (atsakomybė už save, už kitą žmogų, už savo aplinką);
- saviraiškos ugdymas (savo galimybių atradimas ir išsąmoninimas, idėjų iškėlimas ir įgyvendinimas).

Neformaliojo vaikų švietimo *uždaviniai*:

- ugdyti ir plėtoti vaikų kompetencijas per saviraiškos poreikio tenkinimą;
- ugdyti pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrą, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę;
- lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje;
- spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai-ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš

švietimo sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas;

- padėti spręsti integravimosi į darbo rinką problemas (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

A. Kernytės (2006) teigimu, neformalus ugdymas apima valstybės švietimo registre nereglamentuotą ugdymo veiklą labai įvairaus turinio, metodų, formų bei organizatorių. Neformaliojo ugdymo turinys priklauso nuo organizatorių pasirinkimo, labai didele dalimi – ir nuo pačių dalyvių. Neformalus ugdymas yra papildomojo ugdymo dalis apimanti būrelius, organizacijas, „stotis“, klubus ir kt. Tai reiškia, kad neformalųjį ugdymą gali užtikrinti organizacijos, kurios savo veikla papildo formalią sistemą (tokios kaip meno, muzikos ar sporto).

Vykdamas vaikų ir jaunimo socializaciją remiamasi šiais principais:

- visuminis ugdymas – paisoma ugdytinio raidos ir kultūros dėsnų, siekiama jo vertybinių nuostatų, jausmų, mąstymo ir veiksmų plėtotės, vidinio ir išorinio pasaulio dermės;
- lygios galimybės – kiekvienam ugdytiniui laiduojamas socialinės pedagoginės, psichologinės, informacinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos prieinamumas;
- tęstinumas – tęsiamas šeimoje pradėtas pozityvus ugdymas;
- ugdymo šeimoje ir institucijoje sąveika – derinami šeimos ir institucijos interesai bei lūkesčiai, požiūris į vaiko ugdymą(-si), šeima įtraukiama į ugdymo procesą, rūpinamasi šeimos švietimu;
- kompleksiskumas – pagalba teikiama įvairiomis formomis (socialine pedagogine, psichologine, informacine, specialiąja pedagogine ir specialiąja pagalba, sveikatos priežiūra bei kt.) visų švietimo įstaigos specialistų bei kitų institucijų;
- veiksmingumas – remiamasi profesionalia vadyba, tinkamais ir laiku priimtais sprendimais;
- individualumas – atsižvelgiama į konkretaus ugdytinio ar konkrečios institucijos problemas (Subjektų, vykdančių vaikų ir jaunimo socializaciją, socialinės, edukacinės ir teisinės kompetencijos aprašas, 2005).

Pasak B. Fidler (2006), bendradarbiaujant tėvams ir mokytojams, ugdymas greičiausiai bus kur kas sėkmingesnis negu tuomet, kai tėvai nepasitiki mokyklos darbu ir jį sunkina. Mokyklai, kuria pasitiki tėvai ir bendruomenė, kur kas lengviau bus įgyvendinti pokyčius ir imtis naujų iniciatyvų. Šis pasitikėjimas savo ruožtu uždeda mokyklai didesnę moralinę atsakomybę išmintingai juo naudotis.

R. Želvys (2001) išskiria keturias švietimo vadybos funkcijas: planavimą, organizavimą, vadovavimą ir kontrolę. Jos visos atsispindi ir neformaliajame ugdyme. Autorius pažymi, jog „vadybinio darbo esmę sudaro plano tam tikram darbui atlikti sudarymas, žmonių ir išteklių šiam darbui organizavimas, vadovavimas darbą atliekantiems žmonėms, taip pat darbo eigos lyginimas su laukiamu rezultatu ir reikalingų pataisų įgyvendinimas“ (Želvys, 2001, p. 7-8). Organizuoto laisvalaikio specifiką sudaro daugybė darbų ir užduočių – veiklos planavimas, konkretaus atvejo poveikio plano sudarymas, jo įgyvendinimo kontrolė ir poveikio vertinimas (Šinkūnienė, 2005, p.125). Kadangi neformalusis ugdymas yra svarbus asmenybės socializacijai bei resocializacijai būtina jį kokybiškai organizuoti. D. Survutaitė (2004), išanalizavusi edukacinę sistemą Lietuvoje teigia, kad papildomą ugdymą reglamentuojančių, jo organizavimą norminančių dokumentų yra gana daug, tačiau nėra sukurtos vienos sistemos, kuri leistų efektyvinti mokyklos subjektų veiklą, operatyviai vertinti pokyčius ir priimti tinkamus sprendimus. Kaip teigia D. Survutaitė, papildomojo ugdymo stebėseną leidžia stebėti, koordinuoti ir koreguoti pasirinktą veiklą ir pasiekimus, ji yra pagrindinė sąlyga ir priemonė, garantuojanti ugdymo kokybę. Papildomojo ugdymo kokybės rodikliai neapsiriboja materialiais laimėjimais, daug svarbesnis moralinis pasitenkinimas. Autorė siūlo papildomojo ugdymo stebėsenos organizavimo modelį, kur pirmasis etapas – tyrimas. Tyrimo metu įvertinama esama papildomojo ugdymo kokybė, analizuojamas ir prognozuojamas paklausos poreikių tenkinimas, įvertinami mokyklos materialiniai ir intelektualiniai ištekliai, jų galimybės, tiriama mikroaplinka (etosas) bei makroaplinka, analizuojamas pedagogų aktyvinimas. Antrasis etapas – palaikymas (inormavimas). Išanalizavus kiekybinę ir kokybinę informaciją, mokykloje rengiama papildomojo ugdymo minipolitika: formuluojama mokyklos papildomojo ugdymo vizija, misija, numatomi tikslai, uždaviniai, rengiama papildomojo ugdymo organizavimo, sistemingo stebėjimo tvarka, numatomi atsakingi asmenys ir laikas, kada jie teiks ataskaitas. Su informacija būtina supažindinti visus mokyklos bendruomenės narius. Trečiasis etapas – veikdinimas, susijęs su kvalifikuotų ir iniciatyvių darbuotojų kokybiškai atliekamu darbu. Šiame etape svarbi papildomojo ugdymo subjektų motyvacija, intelektualinių ir materialinių išteklių ieška ir telkimas, kokybiškai vykdomos valdymo funkcijos, informacijos, parodančios, kad nauji sprendimai yra veiksmingi, skleidimas (viduje ir už jos ribų). Taigi, norint organizuoti kokybišką papildomąjį ugdymą, reikia jį atsakingai planuoti, organizuoti, vykdyti bei analizuoti.

Savivaldybės yra pagrindinės neformaliojo švietimo mokyklų steigėjos ir jų veiklos finansuotojai. Tačiau mokyklos gauna lėšų ir iš kitų šaltinių. Vienas iš tokių šaltinių –tėvų įnašai. Mokyklose jis įvairuoja, tačiau galima paskaičiuoti jo lyginamąjį svorį, pagrindu imant savivaldybių skiriamas lėšas. Mokyklų duomenimis, vidutinis tėvų įnašų santykis su savivaldybės įnašu yra 8,2 %, tai yra mokyklų biudžete funkcionuoja santykiu 1:12. Kitos

mokyklų gaunamos lėšos sudaro nežymią dalį; jų santykis su savivaldybių skiriamomis lėšomis yra 1,5 %, tame tarpe lėšos tarptautinėms, nacionalinėms ir kitoms programoms įgyvendinti – 0,9 %, socialinių partnerių ir rėmėjų lėšos – 0,5 %, už sutartinius darbus gautos lėšos – 0,1 %. (Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas, 2006, p. 37). Neformaliojo švietimo biudžetas susideda iš pirminės grandies – mokyklų biudžetų.

Organizuojant neformalųjį ugdymą svarbūs ne tik materialiniai ištekliai, bet ir intelektualiniai. Ugdytojams keliami dideli reikalavimai. Kaip teigia L. Jovaiša (2001), ne visada aišku, kuo jie grindžiami. Dažniausiai surašomi tokie asmenybės bruožai, kurie tradiciškai pageidaujami, kad jais pasižymėtų ugdytojas. V. Rajeckas (2004) aptardamas svarbiausias pedagoginio meistriškumo ir su juo susijusias sėkmingos ugdomosios veiklos sąlygas, išskiria šiuos pedagogui keliamus reikalavimus:

- Būtinis gilios savo dėstomojo dalyko žinios.
- Reikalingas profesinis – pedagoginis pasirengimas.
- Domėjimasis mokslo naujovėmis, visuomeniniu gyvenimu.
- Reikšmingi ir specialūs gebėjimai (hobi).
- Mylėti vaikus.
- Reiklumas sau ir mokiniams.
- Pedagoginis taktas – ypatinga pedagoginio meistriškumo sąlyga.
- Mokytojo autoritetas (Rajeckas, 2004, p. 332-343).

L. Jovaiša (2001) pedagoginius gebėjimus skirsto į diagnostinius, komunikacinius, organizacinius, kūrybinius, intelektualinius ir išraiškos (ekspresyvumo). Socialinio darbuotojo žinyne (Leliūgienė, 2003) nurodoma, kad kultūrinės laisvalaikio veiklos organizatorius turi išmanyti: šiuolaikinę socialinės kultūrinės veiklos būklę, paauglių laisvalaikio raidos tendencijas; teisinius ir norminius aktus, ekonominius mechanizmus, valdančius kultūrinę laisvalaikio sritį; laisvalaikio organizavimo principus; įvairių laisvalaikio rūšių užsiėmimų būdingus ypatumus; paauglių motyvų, poreikių, interesų, nuostatų sritį ir kt. Laisvalaikio organizatorius turi mokėti: išsiaiškinti gyventojų bendruomenės interesus ir poreikius skirtingose kultūrinės laisvalaikio veiklos srityse; įtraukti paauglius į aktyvią kultūrinę laisvalaikio veiklą; mokėti praktiškai panaudoti naują kultūrinės laisvalaikio veiklos organizavimo mechanizmą; panaudoti vadybinius sugebėjimus vystant veiklą.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad laisvalaikio organizatorius turi atitikti konkrečius ir apibrėžtus reikalavimus. Kadangi neformaliojo ugdymo procese nuo organizatoriaus kompetencijų priklauso visos veiklos sėkmingumas, tai laisvalaikio organizatorius turi gebėti derinti profesinius ir asmeninius gabumus, nuolat juos tobulinti. Ši veikla yra viena iš resocializacijos priemonių.

1.4. Neformalus ugdymas resocializacijos kontekste

Savivaldybėse organizuojamas neformalusis vaikų švietimas iš esmės orientuojasi į šias pagrindines veiklos sritis: socializacijos ir prevencijos programų vykdymą, papildomojo ir popamokinio mokinių užimtumo plėtojimą, centrų kūrimą bei stiprinimą ir itin gabių vaikų ugdymą. Kaip atskiras komponentas išskiriamas jaunimo mokyklų veiklos papildymas neformaliojo vaikų švietimo galimybėmis (Kiek kainuoja ir ar visiems prieinamas neformalusis vaikų švietimas Lietuvoje?, 2007, p. 2). M. Gaigalienės ir L. Lukšienės (2002) bei A. Paulavičiūtė (2000) pažymi, jog laisvalaikis turi didelę pedagoginę ir psichologinę reikšmę paauglio asmenybės ugdymo procese. Laisvalaikio metu atsiskleidžia paauglio intelektualinės, dorovinės nuostatos, atsiranda įvairių bendradarbiavimo galimybių. Be to, organizuotas laisvalaikis patenkina paauglių poreikius ir interesus, skatina jų kūrybiškumą, saviraišką. Neracionaliai praleidžiant laisvalaikį gali susiformuoti neigiami paauglių charakterio bruožai.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005) laukiamas neformaliojo vaikų švietimo rezultatas asmeniui apibrėžiamas taip:

- vaikas įgis kompetencijų (asmeninę, edukacinę, socialinę ir profesinę), būtinų asmeniniam, visuomeniniam ir profesiniam gyvenimui;
- įgyjamos kompetencijos turės tiesioginės įtakos sėkmingam vaiko ugdymui(si) formaliojo švietimo sistemoje;
- įgytos kompetencijos padės vaikui tapti brandžia asmenybe, gebančia atsakingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti bendruomenėje, visuomenėje bei įsitvirtinti darbo rinkoje.

„Ypatingai svarbu užtikrinti neformaliojo švietimo prieinamumą socialinę atskirtį patiriantiems vaikams iš skurdžiai gyvenančių šeimų, beglobiams vaikams, nesimokantiems mokykloje vaikams, pabėgėlių vaikams, jaunuoliams grįžusiems iš perauklėjimo įstaigų, besigydantiems nuo alkoholizmo ir narkomanijos ir prie visuomenės nepritampantiems jaunuoliams“ (Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudų ir prieinamumas, 2006, p. 9).

E. Vileikienė (2006) atlikusi tyrimą „Nepilnamečių justicija Lietuvoje“ nustatė, kad neužimtas laisvalaikis – svarbi delinkventinio elgesio priežastis, kurią įvardino visos apklaustųjų grupės (gyventojai, kriminalinės justicijos pareigūnai, rizikos grupės vaikai ir nuteistieji).

Nusikaltusių vaikų ir jaunimo laisvalaikio organizavimas yra ne tik puiki užimtumo forma. Dažniausiai veikla, kurioje nusikaltę vaikai ir jaunimas dalyvauja laisvu laiku, yra puikiausia pilietiškumo ugdymo, asmenybės tobulėjimo priemonė. Nusikaltusių vaikų ir jaunimo kūryba ir dalyvavimas kultūriniuose renginiuose gali tapti geriausia nusikaltusių vaikų ir jaunimo moralinio atsinaujinimo priemone. Nusikaltusių vaikų ir jaunimo saviraiška gali tapti viena iš

pagrindinių priemonių, sudarančių sąlygas jaunam asmeniui savo veiklos pagalba pažinti save, įgyti pasitikėjimo, įprasminti savo buvimą visuomenėje ir ištraukti į aktyvų visuomeninį gyvenimą. Dalyvavimas visuomenės gyvenime praktiškai leidžia pajusti asmens ir visuomenės santykį bei tarpusavio priklausomybę, sudaro puikias sąlygas vystyti žmonių gerai valiai ir iniciatyvai, leidžia pajusti buvimo visuomenėje prasmę (Nepilnamečių kriminalinės justicijos reformos koncepcijoje, 1998). G. Kviešienė ir D. Mockevičienė (2002) pritaria, kad rizikos grupės vaikų socializacijai svarbus laisvalaikio organizavimas. Kaip teigia autorės, socializacijos procese svarbi laisvalaikio vadyba, įdomūs ir dinamiški užsiėmimai, socializacijos proceso dinamiškumas ir vertybinis pobūdis. Užsiėmimai skatina pasitikėjimą savimi bei teigiamą savęs vertinimą.

„Nusikaltusio vaiko ar jaunuolio grąžinimo į socialų gyvenimą visuomenėje koncepcijoje“ (2002) nurodoma, kad užklausinė veikla, laisvalaikis nėra orientuotas į ugdytinių vidinę motyvaciją, interesus, dažnai organizuojamas gana formaliai, priklausomai nuo mokyklos turimų resursų, mokytojų kompetencijos, noro bei pastangų (kai kuriose įstaigose galima pastebėti teigiamų niuansų organizuojant vaikų užimtumą). Organizuojant ugdytinių laisvalaikį, svarbu orientotis į vidinę vaikų ir jaunuolių motyvaciją, jų interesus, gebėjimus, kas galėtų įtakoti struktūruoto elgesio keitimąsi ir asmenybės socializaciją, visų vaikų gebėjimą išreikšti save (saviraiškos skatinimas).

A. Juodaitytė ir L. Taroza (2001) analizavę vaikų nusikalstamumo raiškos socialines - edukacines dimensijas išaiškino dvi priemonių grupes, anot vaikų, galinčias įtakoti nusikalstamumo tendencijas:

- suaugusiųjų dėmesys vaikams, kuris turi būti patiprinamas ir valstybės dėmesiu ugdantiems ir auginantiems vaikams;
- tinkamas vaikų užimtumas, o kartu ugdomas laisvalaikis, sąlygų vaikams dirbti ir užsidirbti sudarymas.

Kaip matome, patys vaikai mano, kad užimtumas – gera socializacijos ir resocializacijos priemonė.

Nėra vieno būdo, kuris galėtų užtikrinti jaunų pažeidėjų integraciją. Taip pat nėra paprastų priemonių, kurios užtikrintų, kad visiškai integravęsis asmuo nesielgs asocialiai. Vis dėlto, remiantis plataus masto susitarimu, užimtumas laikomas viena iš pagrindinių priemonių skirtų integruoti jaunus pažeidėjus į ekonominę ir socialinę sritį ir užtikrinti stabilumą (Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos. Kovos su nepilnamečių nusikalstamumu būdai ir nepilnamečių justicijos sistemos vaidmuo Europos Sąjungoje, 2006).

2. PEDAGOGŲ IR PAAUGLIŲ POŽIŪRIS Į NEFORMALŲJŲ UGDYMĄ RESOCIALIZACIJOS KONTEKSTE

2.1. Tyrimo bazė, imtis, metodika

Tyrimas, kurio *tikslas* – atskleisti delinkventinio elgesio paauglių resocializacijos galimybes neformaliojo ugdymo Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose, buvo atliktas 2008 m. vasario – kovo mėn. Tyrimas atliktas instituciniu/lokaliniu lygmeniu. Pedagogų ir paauglių atranka – atsitiktinė. Priminsime, kad atsitiktinė atranka (kai kiekvienas generalinės visumos narys turi galimybę pakliūti į imtį) laikoma patikimesne už tikslią. Tyrime dalyvavo 4 *Šiaulių apskrities minimalios priežiūros nepilnamečių įstaigos* (Šiaulių jaunimo mokykla, Joniškio jaunimo mokykla, Radviliškio jaunimo mokykla ir Tytuvėnų jaunimo mokykla). *Tyrime dalyvavo 166 respondentai*: 39 pedagogai (9 Šiaulių jaunimo mokyklos pedagogai, 12 Joniškio jaunimo mokyklos pedagogų, 10 Tytuvėnų jaunimo mokyklos pedagogų ir 8 Radviliškio jaunimo mokyklos pedagogai) ir 127 mokiniai (38 Šiaulių Jaunimo mokyklos mokiniai, 15 Joniškio jaunimo mokyklos mokinių, 47 Tytuvėnų jaunimo mokyklos mokiniai ir 27 Radviliškio jaunimo mokyklos mokiniai).

Tyrimo empiriniams duomenims rinkti buvo sudarytos 2 tipų anketos, t.y. anketos pedagogams (1 PRIEDAS) ir mokiniams (2 PRIEDAS). Anketų pradžioje yra kreipimasis į respondentą bei trumpai pateikiama anketos pildymo instrukcija. Po to, seka demografinis blokas ir klausimai. Anketų pabaigoje padėkojama už dalyvavimą. Siekiant gauti kuo objektyvesnius tyrimo rezultatus, buvo pateikti atviri ir uždari klausimai. Anketos parengtos remiantis darbo teorinėje dalyje minėtais darbais.

Pedagogams skirtą anketą sudaro 20 uždaro tipo klausimų ir 3 atviro tipo. Į pirmuosius 12 anketos klausimų turėjo atsakyti visi pedagogai, o į likusius (11 klausimų) tik pedagogai, dirbantys neformaliojo ugdymo srityje. Klausimynas sudarytas remiantis Bendraisiais ugdymo planais 2007-2008 m.m. (2 pedagogų anketos klausimas „*Ar sutinkate, kad šios (dorinio ugdymo, kalbų, matematikos, gamtamokslinio ugdymo, socialinio ugdymo, meninio ugdymo, informacinių technologijų, įvairių kitų technologijų, sporto) neformaliojo ugdymo kryptys teigiamai įtakoja jaunuolių socializaciją?*“), Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija 2005m. (5 klausimas „*Ar sutinkate, kad sprendžiant delinkventinio elgesio paauglių resocializacijos problemas svarbus mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas?*“, 6 klausimas „*Ar pritariate demokratiškiems pedagogo ir paauglio santykiams?*“, 8 klausimas „*Bendradarbiaujant su šeimomis Jūs (individualiai kalbatės, kviečiatės tėvus į susirinkimus, susirašinėjate, kalbatės telefonu, bendraujate per „atvirų durų“ dienas, lankotės namuose)?*“, 9 klausimas „*Ar*

įtraukiate paauglį į problemų sprendimą?“, 10 klausimas „Kaip tai darote?“, 11 klausimas „Ar bendradarbiaujate su kitais mokyklos pedagogais, sprendžiant iškilusias problemas, susijusias su paauglių elgesiu?“, 12 klausimas „Kokias problemas sprendžiate ir kokius klausimus dažniausiai aptariate?“, E. Vileikienės (2006) atliktu tyrimu (1 klausimas „Ar sutinkate, kad neformaliojo ugdymo veikla turi įtakos delinkventinio elgesio paauglių resocializacijai?“, 3 klausimas „Ar laisvalaikio užimtumas gali paauglį apsaugoti nuo elgesio normų pažeidimų?“, 4 klausimas „Kas dar galėtų padėti apsaugoti paauglį nuo elgesio normų pažeidimų?“, A. Vaičiulienės (2004) teoriniu darbu (7 klausimas „Kas būdinga paauglių tarpusavio santykiams?“, Nusikaltusio vaiko ar jaunuolio grąžinimo į socialų gyvenimą visuomenėje koncepcija 2002 m. (13 klausimas „Ar pritariate teiginiui, kad neformaliojo ugdymo veiklos galimybės Jūsų mokymo įstaigoje yra pakankamos?“, 14 klausimas „Ar Jūs manote, kad pastaraisiais metais sumažėjo paauglių, dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje?“, M. Gaigalienės ir L. Lukšienės (2002) darbu (15 klausimas „Jūsų manymu, renkantis būrelius svarbūs šie veiksniai: galimybė savirealizacijai, siūlomos veiklos patrauklumas, galimybė paaugliams kūrybiškai atsiskleisti, geri santykiai grupės viduje.“), R. Želvio (2001) ir D. Survutaitės (2004) darbais (16 klausimas „Organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą, pirmenybę teikiate administracijos pageidavimams ar auklėtinių norams?“, 17 klausimas „Neformaliojo ugdymo veikla siūloma: internete, mokyklos skelbimų lentoje, spaudoje, individualiai pagal paauglio gebėjimus.“ 18 klausimas „Neformaliojo ugdymo veiklą organizuojate: vienas ar koreguojate pagal ugdytinių pageidavimus?“, 19 klausimas „Neformaliojo ugdymo veiklą planuojate: vienas ar su dalyviais?“, 20 klausimas „Veiklos analizę vykdate: vienas ar su dalyviais?“, 21 klausimas „Finansavimo šaltiniai: mokinio krepšelyje numatytos lėšos ar papildomi šaltiniai?“, V. Rajecko (2004) ir L. Jovaišos (2001) darbais (22 klausimas „Ar sutinkate, kad neformaliojo ugdymo organizatorius turi pasižymėti nurodytomis savybėmis?“, 23 klausimas „Jūs tobulėjate neformaliojo ugdymo srityje: savarankiškai ar dalyvaujant kursuose, seminaruose?“).

Anketą mokiniams sudaro 6 uždaro tipo klausimai ir 1 atviras. Sudarant klausimyną, skirtą mokiniams, buvo remtasi L. Vaicekauskaitės (2000) darbu (1 klausimas „Kokia veikla užsiimi laisvalaikiu po pamokų?“, 2 klausimas „Kokius būrelius, klubus, studijas ir kt. norėtum lankyti?“, M. Gaigalienės ir L. Lukšienės (2002) darbu (3 klausimas „Lankomuose būreliuose, klubuose, studijose ir kt. Tau svarbu: pasirinkta veikla, bendravimas, įdomiai praleistas laikas, žinių įgijimas, atskleidimas savo gebėjimų, sužinojimas svarbių gyvenimiškų dalykų.“), V. Rajecko (2004) ir L. Jovaišos (2001) darbais (4 klausimas „Ar sutinki, kad geram būrelio vadovui būtinos šios savybės?“, R. Paulausko (1988) ir G. Valicko (1997) darbais (5 klausimas „Kaip Tau atrodo, kokios yra paauglių nusikalstamumo priežastys?“) ir E. Vileikienės (2006)

atliktu tyrimu (6 klausimas „Ar laisvalaikio užimtumas gali paauglį apsaugoti nuo elgesio normų pažeidimų?“, 7 klausimas „Kas dar galėtų padėti apsaugoti paauglį nuo elgesio normų pažeidimų?“).

Tiriamieji dalyvavo anonimiškame tyrime, respondentams trumpai buvo pristatomas tyrimo tikslas, po to išdalintos anketos, pasakoma instrukcija ir parodomas žymėjimo pavyzdys. Išplatinta 51 anketa pedagogams, grįžo 39 (anketų grįžtamumas 77%) ir 152 anketos mokiniams, grįžo 127 (anketų grįžtamumas 84%).

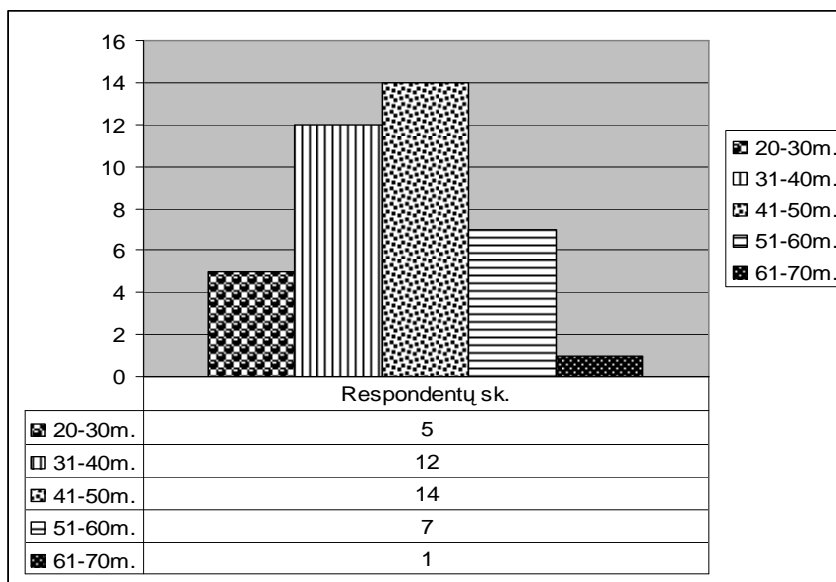
Gauti duomenys buvo apdoroti taikant *SPSS for Windows* programą (16 versija). Daugeliu atvejų taikyti įprasti aprašomosios statistikos metodai (absoliutiniai ir santykiniai dažniai), t. y. analizuojami kiekvieno atsakymo į anketos klausimus *varianto dažnis* ir *kiekvieno atsakymo procentinis dažnis*, kuris gaunamas kiekvieno atsakymo variantų skaičių dalijant iš stebėjimų skaičiaus, t. y. bendro apklausiamų studentų skaičiaus. Vertinant atsakymų skirtumus tarp paauglių lankančių ir nelankančių būrelius buvo taikytas neparametrinis *Mann – Whitney testas*. Tai žinomiausias ir plačiausiai taikomas dviejų nepriklausomų imčių neparametrinio palyginimo testas. Jis yra grindžiamas jungtinės imties analize, t. y. jungtiniai abiejų imčių duomenys, gauti testuojant tuo pačiu testu, išdėstomi pagal rangus. Tada kiekvienos imties rangai (gauti ranguojant jungtinius duomenis) sumuojami atskirai. Jeigu teisinga nulinė hipotezė, t. y. kintamųjų skirstiniai vienodi, rangai bus pasiskirstę tarp grupių atsitiktiniu būdu. Kiekvienos imties rangų sumos pagrindu skaičiuojama Mann'o ir Whitney kriterijaus *U* statistika, kuria remiantis priimamas sprendimas dėl statistinės hipotezės: H_0 : kintamųjų skirstiniai yra vienodi, H_1 : kintamųjų skirstiniai nėra vienodi. Daroma išvada, kad skirstiniai skiriasi, jeigu *p*-reikšmė mažesnė už α ir skirstiniai nesiskiria, jeigu *p*-reikšmė didesnė už α arba jai lygi, čia α — reikšmingumo lygmuo (Pukėnas, 2005, p.125). Tarpusavio ryšiams nustatyti taikytas *Spirmeno koreliacijos koeficientas*, kadangi skalės bimodalinės (intervalinės ir ranginės). Empirinio ir teorinio skirstinių skirtumo reikšmingumui tikrinti taikytas *chi-kvadrato* (χ^2) testas. Chi-kvadrato testas naudojamas hipotezėms apie kintamojo skirstinį populiacijoje tikrinti (t. y., ar empirinio ir teorinio skirstinių skirtumas yra reikšmingas), dviejų kintamųjų nepriklausomumui ar vieno kintamojo homogeniškumui tikrinti. Chi-kvadrato kriterijus apskaičiuotas pagal Pirsono formulę. Remiantis kriterijaus *p*-reikšme (*Approx. Sig.*), sprendžiama, ar koreliacija statistiškai reikšminga: populiacijos kintamieji koreliuoja, kai $p < \alpha$, kintamieji nekoreliuoja, kai $p \geq \alpha$, čia α — nustatytas reikšmingumo lygmuo (pasirinktas reikšmingumo lygmuo yra 0,05).

Anketų atvirų klausimų apdorojimas. Respondentų atsakymai buvo sugrupuoti į kategorijas, o jose pateikti tikslūs respondentų atsakymai (leksiniai – semantiniai vienetai). Kai kurie respondentų atsakymai pateko į kelias kategorijas. Po kiekvieno leksinio – semantinio vieneto

nurodytas anketos numeris. Iš minėtų kategorijų ir leksinių – semantinių vienetų sudarytos lentelės (3 ir 4 PRIEDAS).

2.2. Tiriamųjų demografinė charakteristika

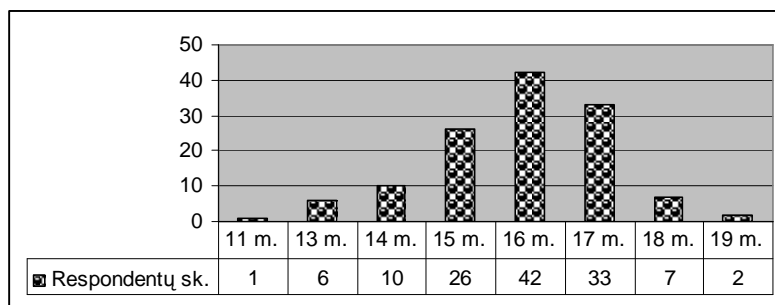
Pedagogai. Tyrime dalyvavo 20-70 m. amžiaus pedagogai (žr. 1 pav.).

1 pav. Tyrime dalyvavusių pedagogų iš Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų pasiskirstymas pagal amžių (N = 39)

Dalyvavusių pedagogų amžiaus vidurkis 43 m., jauniausiam 26 m., vyriausiam 63 m. Darbo stažo vidurkis 18 m. 6 mėn. Tyrime dalyvavo dorinio ugdymo, lietuvių kalbos, užsienio kalbų, matematikos, biologijos, chemijos, fizikos, istorijos, geografijos, dailės, muzikos, informacinių technologijų, technologijų, kūno kultūros, ikiprofesinio mokymo mokytojai dalykininkai bei specialieji ir socialiniai pedagogai. Maždaug vienodas skaičius pedagogų dalyvavo iš visų Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų. Daugiausia pedagogų dalyvavo iš Jonišio jaunimo mokyklos (N = 12), o mažiausiai iš Radviliškio jaunimo mokyklos (N = 8). Tyrime dalyvavo 64 % pedagogų su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu, 15 % su aukštuoju neuniversitetiniu, 8 % su aukštesniuoju ir tiek pat baigę magistrantūros studijas, likusieji (5 %) nenurodė. Pasiskirstymas pagal turimą kvalifikacinę kategoriją: 77 % vyr. mokytojai, 18 % mokytojai ir 5 % mokytojai metodininkai. Tyrime dalyvavo daugiau moterų nei vyrų, net 87 %. 38,5 % respondentų dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje, jie vadovauja poezijos klubui, etnologijos, kraštotyros, ekologų, anglų k., vokiečių k., rusų k., pilietinio ugdymo, profesinės karjeros planavimo, dizaino, informacinių technologijų, ikiprofesinio mokymo, technologijos, dainavimo, dramos, būreliams bei mokyklos laikraščiai.

Mokiniai. Mūsų tikslas – apklausti visų Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinius. Daugiausia mokinių dalyvavo iš Tytuvėnų jaunimo mokyklos (N = 47), o mažiausiai iš Joniškio jaunimo mokyklos (N = 15). Siekiant gauti kuo objektyvesnius duomenis, buvo apklausti visų jaunimo mokyklos klasių mokiniai (žr. 2 pav.).

2 pav. Tyrime dalyvavusių mokinių iš Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų pasiskirstymas pagal amžių (N = 127)

Taigi apklausoje dalyvavo 6 – 10 kl. mokiniai: 6 kl.-6 %, 7 kl.-13 %, 8 kl.- 12 %, 9 kl.-30 % ir 10 kl. – 39 %. Tyrime dalyvavo 38 % moteriškos lyties ir 62 % vyriškos lyties respondentų. Mokinių amžiaus vidurkis 16 metų, jauniausiam 11 metų, o vyriausiam 19 metų.

Gautos amžiaus charakteristikos sutampa su 2005 m. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakyto tyrimo „Jaunimo mokyklų veiksmingumas“ duomenimis, kur teigiama, kad 2005–2006 m. m. daugiausia jaunimo mokyklose mokėsi 16-mečių (28,7 %), 17-mečių (23 %) ir 15-mečių (19,8 %).

2.3. Pedagogų požiūris į neformalųjį ugdymą, kaip į delinkventinio elgesio paauglių resocializaciją

Pedagogų nuomonių, apie delinkventinio elgesio paauglių resocializacijos galimybes dalyvaujant neformaliajame ugdyme, pasiskirstymas mokyklų aspektu pavaizduotas 1 lentelėje.

1 lentelė

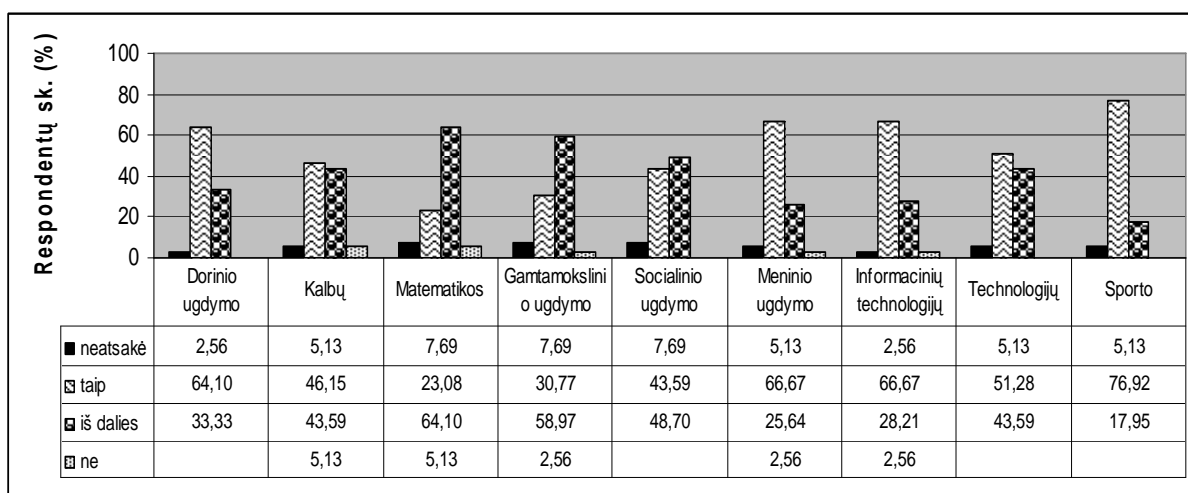
Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų pedagogų nuomonė apie neformaliojo ugdymo veiklos įtaką delinkventinio elgesio paauglių resocializacijai (N = 39)

Mokykla	Mokytojų skaičius (N=39)	Mokytojų atsakymai		
		Neatsakė	Taip	Iš dalies
Joniškio jaunimo mokykla	12		2	10
Šiaulių jaunimo mokykla	9	1	4	4
Radviliškio jaunimo mokykla	8		4	4
Tytuvėnų jaunimo mokykla	10		8	2
Iš viso	39	1	18	20

Dauguma Tytuvėnų jaunimo mokyklos pedagogų (80 %) teigiamai vertina neformalųjį ugdymą resocializacijos kontekste. Sutikimą su teiginiu, kad neformaliojo ugdymo veikla turi

įtakos delinkventinio elgesio pagalių resocializacijai iliustruoja šie pedagogų teiginiai: „Mokiniai po pamokų turi kur praleisti laiką, užsiimti jam mėgstamu dalyku, suranda tarp bendraamžių bendraminčių“, „Lankydamas būrelį vaikas galbūt susidomės tam tikra veikla, bus labiau užimtas, mažiau laiko liks netinkamai veiklai“, „Tėvai mažai būna su savo vaikais, mažai kalbasi, bendrauja, todėl neformalus ugdymas svarbus“. Dalinis sutikimas su teiginiu pagrindžiamas tuo, kad „Nevisuomet delinkventinis elgesys yra nuslopinamas“, manoma, kad „Svarbu, kokių tikslų užsiimama vienokia ar kitokia veikla. Pvz., jei boksu, imtynėmis užsiiminėja norintys sutvirtinti autoritetą ir „valdyti“, tai...“. *Nebuvo nei vieno pedagogo nesutikusių su teiginiu, kad neformaliojo ugdymo veikla turi įtakos delinkventinio elgesio paauglių resocializacijai.* Taigi, vyrauja teigiamas pedagogų požiūris į neformalųjį ugdymą resocializacijos kontekste. Nustatyta, kad pedagogų, organizuojančių popamokinį ugdymą, požiūris į resocializacijos galimybes, dalyvaujant neformaliajame ugdyme nėra toks pozityvus, kaip pedagogų, nedalyvaujančių popamokiniame ugdyme. Atitinkamai visiškai pritariančių teiginiui yra 27 % ir 58 % pedagogų.

Siekiant išsiaiškinti, kurios neformaliojo ugdymo sritys, pedagogų nuomone, teigiamai įtakoja socializaciją. Buvo domėtasi, ar įvairios neformaliojo ugdymo sritys, tokios kaip dorinis ugdymas, kalbos, matematika, gamtamokslinis ugdymas, socialinis ugdymas, meninis ugdymas, informacinės technologijos, technologijos bei sportas, teigiamai įtakoja jaunuolių socializaciją.

3 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų pedagogų nuomonė apie neformaliojo ugdymo įvairių sričių įtaką socializacijai (N = 39)

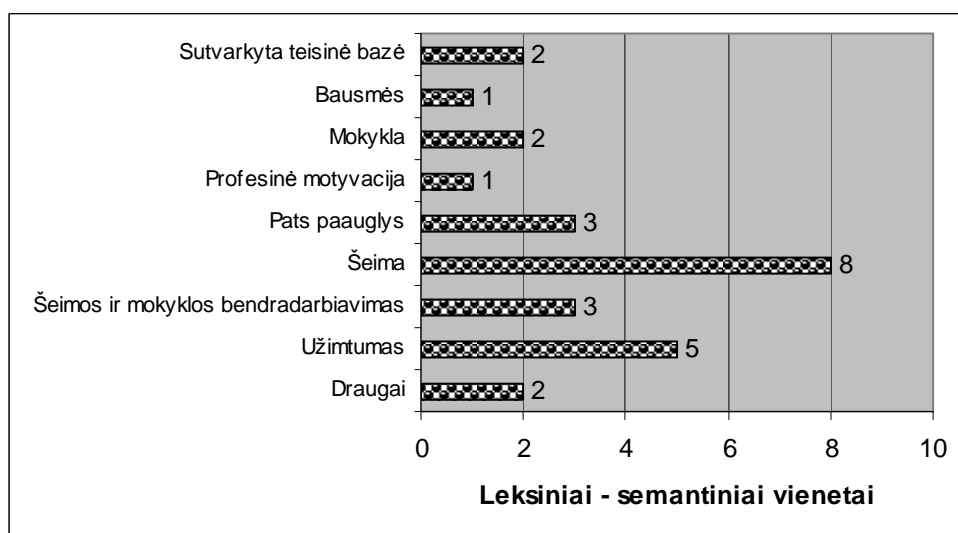
Apdorojus atsakymus paaiškėjo, kad teigiamai įtakoja visos neformaliojo ugdymo sritys (žr. 3 pav.). Pasak respondentų, didžiausią teigiamą įtaką paauglių socializacijai turi sporto (77 %), informacinių technologijų ir meninio ugdymo (po 67 %) bei dorinio ugdymo būreliai.

Apskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą rasti stiprūs teigiami ryšiai tarp kalbų ir matematikos ($r = 0,75$), kalbų ir gamtamokslinio ugdymo ($r = 0,78$), matematikos ir gamtamokslinio ugdymo ($r = 0,75$), kalbų ir socialinio ugdymo ($r = 0,73$), matematikos ir socialinio ugdymo ($r = 0,73$) bei dorinio ir meninio ugdymo ($r = 0,77$) būrelių. Ryšiai yra statistiškai reikšmingi, kadangi $p < 0,05$.

Pagal Mann-Whitney testą, dalyvavimas neformaliojo ugdymo veikloje įtakos atsakymams neturi ($p > 0,05$), išskyrus vieną atvejį, kai skiriasi pedagogų, dirbančių neformaliojo ugdymo srityje ir nedirbančiųjų požiūris į meninį ugdymą socializacijos kontekste, $p = 0,003$. 88 % nedirbančių neformaliojo ugdymo srityje visiškai sutinka, kad meninis ugdymas svarbus socializacijai, o tuo tarpu dirbančių neformaliojo ugdymo srityje taip manančių yra tik 33 %.

Trečiasis klausimas „Ar laisvalaikio užimtumas gali paauglį apsaugoti nuo elgesio normų pažeidimų?“ skirtas išanalizuoti pedagogų nuomonę apie laisvalaikio užimtumo ir nusikalstamumo ryšį. Pedagogų požiūris į laisvalaikio užimtumą, apsaugant paauglį nuo elgesio normų pažeidimų yra pozityvus, nėra nei vieno respondento, manančio, kad užimtas laisvalaikis neapsaugo nuo nusikaltimų. Visiškai su šiuo teiginiu sutiko ketvirtadalis Joniškio jaunimo mokyklos pedagogų, $\frac{2}{3}$ Šiaulių jaunimo mokyklos pedagogų, $\frac{3}{4}$ Radviliškio jaunimo mokyklos pedagogų ir beveik visi Tytuvėnų jaunimo mokyklos pedagogai (90 %). Likusieji su teiginiu sutiko iš dalies, o 11 % Šiaulių jaunimo mokyklos pedagogų į šį klausimą neatsakė. Statistiškai reikšmingo skirtumo, tarp atsakymų ir vadovavimo būreliui nenumatyta ($p = 0,89 > 0,05$). Apskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą, nustatyta silpna neigiama koreliacija tarp mokyklos ir trečiojo klausimo ($r = -0,469$), tačiau ji statistiškai reikšminga, $p = 0,003 < 0,05$. Taigi, tikėtina, kad konkreti mokykla formuoja savo požiūrį į laisvalaikio užimtumą. Pozityviausias požiūris į laisvalaikio užimtumą sprendžiant nusikalstamumo problemą yra tarp 31 – 50 m. amžiaus pedagogų ($p = 0,017 < 0,05$). Nustatytas statistiškai reikšmingas silpnas teigiamas ryšys ($r = 0,46$) tarp pirmojo ir trečiojo klausimo ($p = 0,003 < 0,01$). Taigi galima teigti, kad manantieji, jog laisvalaikio užimtumas gali apsaugoti paauglį nuo elgesio normų pažeidimų, sutinka su teiginiu, kad neformaliojo ugdymo veikla turi įtakos delinkventinio elgesio paauglių resocializacijai.

Siekiant išsiaiškinti veiksnius, galinčius apsaugoti paauglius nuo nusikalstamumo, buvo pateiktas atviras klausimas „Kas dar galėtų padėti apsaugoti paauglį nuo elgesio normų pažeidimų?“. Analizuodami gautus atsakymus, suskirstėme juos į eilę leksinių – semantinių vienetų: sutvarkyta teisinė bazė, bausmės, mokykla, profesinė motyvacija, pats paauglys, šeima, šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas, užimtumas, draugai (žr. 4 pav.).

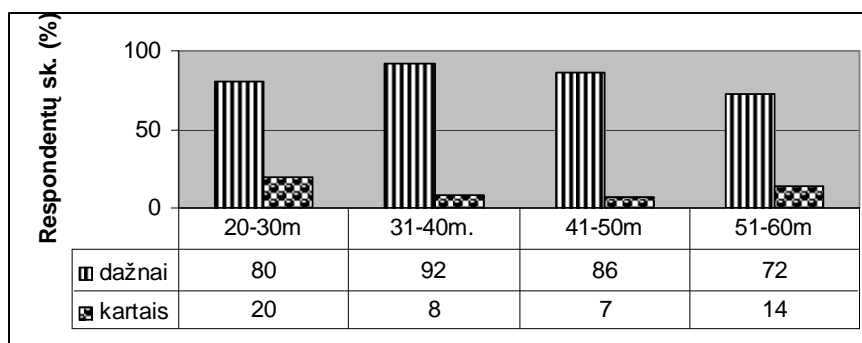

4 pav. **Veiksniai, apsaugantys paauglį nuo elgesio normų pažeidimų (N = 39)**

Kaip matome 4 paveiksle, respondentai išskyrė 8 veiksnius galinčius apsaugoti paauglius nuo elgesio normų pažeidimų. Svarbiausias veiksnys – šeima (N = 8). Anot respondentų, „Svarbiausia bendravimas su šeima“, „Šeima, santykiai su tėvais, tėvų noras bendrauti su vaiku ir jį užimti“ (7 lentelė) gali apsaugoti paauglį nuo nusikalstamumo. Kiti svarbūs veiksniai mažėjančia tvarka: užimtumas (N = 5), šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas (N = 3), pats paauglys (N = 3), draugai (N = 2), sutvarkyta teisinė bazė (N = 2), profesinė motyvacija (N = 1), bausmės (N = 1). Kaip matome, respondentai nurodė tiek socialinius institutus (šeima, mokykla, bendraamžiai), tiek laisvalaikio užimtumą, bendradarbiavimą bei teisinę bazę. Taigi, sprendžiant nusikalstamumo problemas svarbi visapusė pagalba ir parama. Vyrauja pozityvūs veiksniai.

Penktasis klausimas „Ar sutinkate, kad sprendžiant delinkventinio elgesio paauglių resocializacijos problemas svarbus mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas?“ padėjo suformuoti pedagogų požiūrį į šeimos ir mokyklos bendradarbiavimą. Didžioji dalis respondentų (82 %) sutinka, kad sprendžiant paauglių resocializacijos problemas svarbus mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas. Apskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą, nerasta jokių statistiškai reikšmingų koreliacijų.

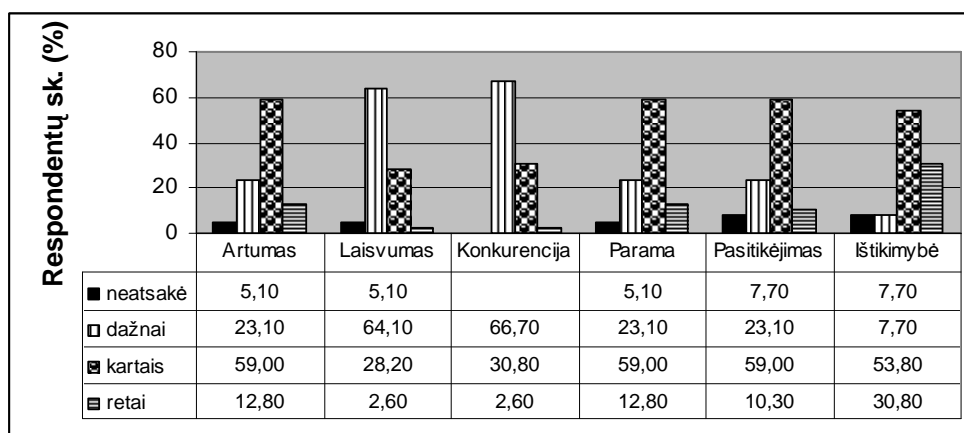
Mums rūpėjo sužinoti, ar skiriasi jaunesnių ir vyresnių pedagogų požiūris į demokratiškus santykius tarp pedagogo ir paauglio.

5 pav. Jaunesnių ir vyresnių pedagogų iš Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų požiūrio į demokratiškus santykius tarp pedagogo ir paauglių skirtumai (N = 39)

Kaip matome, pedagogų amžiaus skirtumas neturi reikšmės požiūriui į demokratiškus santykius tarp pedagogų ir paauglių. Pastebime, kad visų amžiaus grupių respondentų atsakymai maždaug vienodi. Visų amžiaus grupių respondentų dauguma (72 – 92 %) pozityviai vertina demokratiškus pedagogų ir paauglių santykius.

Remdamiesi A. Vaičiuliene (2004), išskyrėme 6 paauglių tarpusavio santykiams būdingus bruožus: artumą, laisvumą, konkurenciją, paramą, pasitikėjimą bei ištikimybę. Mums rūpėjo sužinoti pedagogų nuomonę apie paauglių tarpusavio santykius.

6 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų pedagogų nuomonė apie paauglių tarpusavio santykius (N = 39)

Dauguma respondentų mano, kad paauglių tarpusavio santykiams būdinga konkurencija (66,7 %) ir laisvumas (64,1 %). Paauglių tarpusavio santykiams ištikimybė beveik nebūdinga (7,7 %). Respondentai nurodė dar du kitus būdingus paauglių tarpusavio santykiams bruožus, tai agresyvumas ir nuoširdumas. Apskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą, nustatytas silpnas teigiamas ryšys ($r = 0,342$) tarp pedagogų amžiaus ir laisvų paauglių tarpusavio santykių, $p = 0,03 < 0,05$. Taigi kuo jaunesni pedagogai, tuo labiau sutinka, kad paauglių tarpusavio

santykiams būdingas laisvumas. Nustatyta vidutinio stiprumo teigiama koreliacija tarp šių savybių: artumo ir paramos ($p = 0,001 < 0,01$), artumo ir ištikimybės ($p = 0,000 < 0,01$), paramos ir pasitikėjimo ($p = 0,000 < 0,01$), paramos ir ištikimybės ($p = 0,000 < 0,01$) bei silpna koreliacija tarp artumo ir pasitikėjimas ($p = 0,007 < 0,01$). Galima teigti, kad jei paauglių tarpusavio santykiai bus artimi, tai jiems bus būdinga ir parama, ištikimybė bei pasitikėjimas.

Mūsų tikslas – išanalizuoti pedagogų bendradarbiavimo su šeimomis formas mokyklų aspektu (žr. 2 lentelę). Lentelėje yra šie bendradarbiavimo su šeimomis formų taikymo dažnumo trumpiniai: D – dažnai, K – kartais, R – retai.

2 lentelė

**Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų pedagogų bendradarbiavimo
su šeimomis formos (N = 39)**

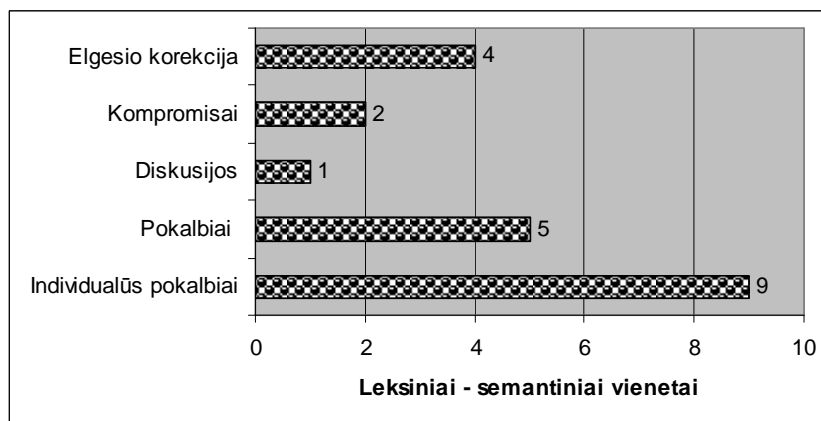
	Mokytojų skaičius (N=39)	Individualūs pokalbiai			Susirinkimai			Susirašinė- jimas			Pokalbiai telefonu			„Atvirų durų“ dienos			Vizitai į namus		
		D	K	R	D	K	R	D	K	R	D	K	R	D	K	R	D	K	R
Joniškio jaunimo m-kla	12	11	1		9	2	1	5	3	3	9	2		6	4	1	4	4	3
Šiaulių jaunimo m-kla	9	8			4	4		7	1	1	8	1		2	5	1	3	5	
Radviliškio jaunimo m-kla	8	6	1		2	4	1	3	1	3	5	1	1	1	6		2	4	1
Tytuvėnų jaunimo m-kla	10	8	2		6	4		3	3	4	7	3		4	3	2	3	5	1

Nustatyta, kad visų tyrime dalyvavusių mokyklų pedagogai dažnai taiko šias bendradarbiavimo su šeimomis formas: individualius pokalbius, susirinkimus, susirašinėjimus, pokalbius telefonu, rečiau pokalbius per „atvirų durų“ dienas ir lankosi namuose. Apskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą, paaiškėjo, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas ($p = 0,031 < 0,05$) silpnas neigiamas ryšys tarp bendravimo per „atvirų durų“ dienas bendradarbiavimo formos ir lyties. Taigi vyriškos lyties respondentai šią darbo formą taiko dažniau nei moterys, atitinkamai 40 % ir 32 %. Tarpusavyje koreliuoja ir bendradarbiavimo formos: individualūs pokalbiai su pokalbiais telefonu ($r = 0,519$, $p = 0,001$) ir vizitais į namus ($r = 0,442$, $p = 0,005$), pokalbiai per susirinkimus su susirašinėjimu ($r = 0,358$, $p = 0,025$) bei bendravimu per „atvirų durų“ dienas ($r=0,416$, $p=0,009$), susirašinėjimas su pokalbiais telefonu ($r=0,327$, $p=0,042$), lankymasis namuose su pokalbiais telefonu ($r=0,469$, $p=0,003$) bei bendravimu per „atvirų durų“ dienas ($r = 0,576$, $p = 0,000$). Galima daryti išvadą, kad pedagogai taiko keletą bendradarbiavimo formų, bendraujant su šeimomis.

Siekdami išsiaiškinti, ar sprendžiant iškilusias problemas susijusias su paaugliais, jie yra pilnaverčiai dalyviai, pedagogams buvo pateiktas klausimas „Ar įtraukiate paauglį į problemų sprendimą?“. Išanalizavus gautus duomenis pastebime, kad daugiau nei pusė pedagogų (59 %) taiko keletą bendradarbiavimo formų, bendraujant su šeimomis.

dažnai įtraukia paauglį į problemų sprendimą, trečdalis pedagogų tik kartais. Apskaičiuotas Spirmeno koreliacijos koeficientas parodė, kad yra silpna teigiama koreliacija tarp paauglių įtraukimo į problemų sprendimą ir atsižvelgimą į auklėtinių norus, organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą. Taigi galime daryti prielaidą, kad pedagogai, kurie įtraukia paauglį į problemų sprendimą, atsižvelgia ir į jo norus, organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą.

Išsiaiškinti paauglių įtraukimo į problemų sprendimą būdai, kurie sugrupuoti į šias kategorijas: individualūs pokalbiai, pokalbiai, diskusijos, kompromisai, elgesio korekcija (žr. 7 pav.).

7 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų pedagogų taikomi paauglių įtraukimo į problemų sprendimą būdai (N = 39)

23 % respondentų, spręsdami problemas susijusias su paaugliais, individualiai su jais kalbasi „Individualiai kalbuosi, stengiuosi išsiaiškinti jo problemas ir padėti jas išspręsti, jei tai įmanoma“, „Paauglys atvirai išsako savo poziciją, yra išklausa jo versija“, „Iškilusios problemos pirmiausia sprendžiamos su vaiku (kalbant, rašant pasiaiškinimus ir kt.)“. Tai populiariausia paauglių įtraukimo į problemų sprendimą forma. 13 % respondentų kalba su paaugliais per pamokas arba pasikviečia dalyvauti kartu su mokyklos administracija, tėvais, klasės vadovu, aptariant problemą, ieškant išeities. 10 % respondentų siekia pakoreguoti paauglių elgesį, kaip tai daro atsispindi respondentų atsakymuose: „Prašom numatyti jo vienokio ar kitokio elgesio ateities perspektyvas, išivaizduoti pasekmes vienokio ar kitokio sprendimo“, „Pakartoju kokios yra elgesio normos, informuoju apie gresiančias bausmes“. Dar respondantai įtraukdami paauglius į problemų sprendimą diskutuoja (3 %) su jais bei ieško kompromisų (5%).

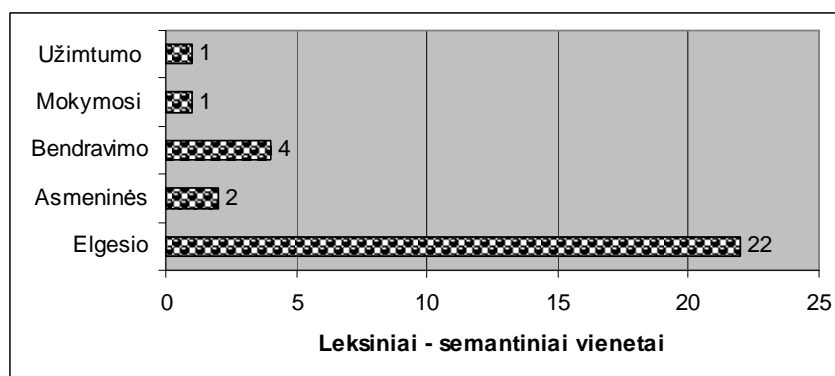
Vienuoliktasis anketos klausimas skirtas išsiaiškinti, ar pedagogai bendradarbiauja su kitais mokyklos pedagogais, sprendžiant iškilusias problemas, susijusias su paauglių elgesiu. Bendradarbiavimo dažnumas atsispindi 3 lentelėje.

**Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų pedagogų bendradarbiavimo
su kitais mokyklos pedagogais dažnumas (N = 39)**

Pedagogų amžius	Pedagogų skaičius	Bendradarbiavimo dažnumas		
		dažnai	kartais	retai
20-30m.	5	60 %	20 %	20 %
31-40m.	12	92%	8 %	
41-50m.	14	93 %	7 %	
51-60m.	7	86%	14%	
61-70m.	1	100%		

Pagal 3 lentelės duomenis, galime daryti išvadą, kad visų amžiaus grupių respondentai gana dažnai bendradarbiauja su kitais mokyklos pedagogais, spręsdami iškilusias problemas, susijusias su paauglių elgesiu. Tik tarp 20-30 metų amžiaus grupės atsirado respondentų (20 %), kurie retai bendradarbiauja su kitais pedagogais. Taigi, sprendžiant paauglių elgesio problemas, svarbus pedagogų tarpusavio bendradarbiavimas.

Atviru klausimu išsiaiškintos dažniausiai pedagogų sprendžiamos problemos bei aptariami klausimai, tai: užimtumo, mokymosi, bendravimo, asmeninės, elgesio (žr. 8 pav.).

8 pav. Pedagogų sprendžiamos problemos, susijusios su paaugliais (N = 39)

Pastebime, kad dažniausiai pedagogai sprendžia paauglių elgesio problemas. Problemas susijusias su paauglių elgesiu galima sugrupuoti dar smulkiau: drausmė (N = 4), pamokų lankomumas (N = 15), smurtas (N = 1), patyčios (N = 1), alkoholio vartojimas (N = 2), keiksmažodžių vartojimas (N = 2). Drausmės problemas atskleidžia šie pedagogų teiginiai: „Pastoviai žaidžia mobiliu telefonu, leidžia muziką, vartoja necenzūrinius žodžius per pamoką, įžeidinėja mokytoją, įžeidinėja kitus mokinius, gadina mokyklos inventorių bei priemones ir t.t.“, „Vaikščiojimas per pamokas, telefonų naudojimas per pamoką“. Didžiausia paauglių elgesio problema – pamokų nelankymas, šią problemą įvardijo net 39 % respondentų.

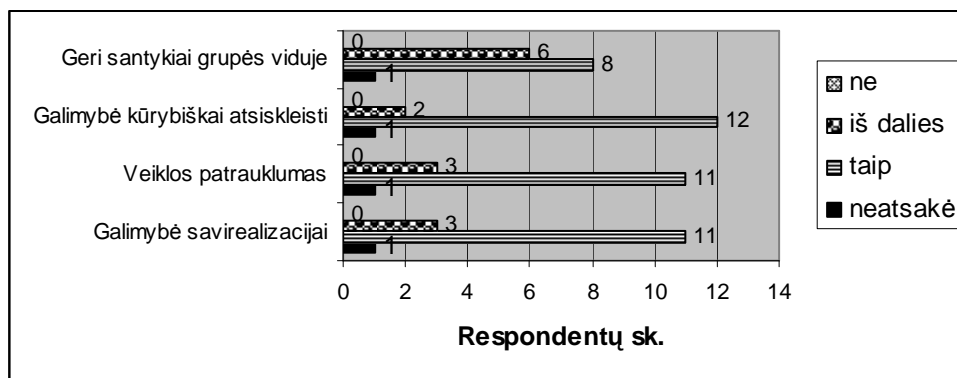
Kitos sprendžiamos problemos mažėjimo tvarka: bendravimo („Tarpusavio bendravimo (mokytojų – mokinių, mokinių – mokinių“), asmeninės („Kartais sprendžiame šeimos problemas“), mokymosi ir užimtumo. Respondentų išskirtos problemos sutampa su O. Merfeldaitės (2007) nustatytomis socialinėmis pedagoginėmis problemomis bendrojo lavinimo mokyklose (mokyklos nelankymas, nenoras mokytis, mokinių netinkamas elgesys, pervargimas, bėgimas iš pamokų).

Į sekančius anketos klausimus atsakinėjo tik pedagogai dirbantys neformaliojo ugdymo srityje, jų buvo 15.

Norėdami sužinoti, ką pedagogai galvoja apie neformaliojo ugdymo veiklos galimybes jų ugdymo įstaigoje, pateikėme klausimą „Ar pritariate teiginiui, kad neformaliojo ugdymo galimybės Jūsų mokymo įstaigoje yra pakankamos?“. Mažiau nei pusė respondentų (40 %) mano, kad neformaliojo ugdymo veiklos galimybės jų ugdymo įstaigoje yra pakankamos, tačiau daugiau nei pusė respondentų (53 %) su teiginiu, kad neformaliojo ugdymo veiklos galimybės jų mokymo įstaigoje yra pakankamos sutinka tik iš dalies. Galime teigti, kad neformaliojo ugdymo veiklos galimybės Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose nėra pakankamai gerai vertinamos. Apskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą, paaiškėjo, kad egzistuoja statistiškai reikšmingi ($p < 0,01$) ryšiai tarp pakankamų neformaliojo ugdymo veiklos galimybių ir būrelių pasirinkimą lemiančių veiksnių (savirealizacijos galimybės, veiklos patrauklumo, kūrybinio atsiskleidimo, gerų santykių grupės viduje), neformaliojo ugdymo veiklos planavimo, organizavimo, analizavimo, finansavimo šaltinių ir neformaliojo ugdymo organizatorių savybių bei jų tobulėjimo. Taigi norint užtikrinti pakankamas neformaliojo ugdymo veiklos galimybes svarbūs tiek materialiniai, tiek dvasiniai, tiek organizaciniai dalykai.

Mums rūpėjo išsiaiškinti pedagogų nuomonę apie paauglių dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje skaičiaus kaitą, todėl pateikiame teiginį, kad pastaraisiais metais sumažėjo paauglių, dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje. Trečdalis respondentų mano, kad pastaraisiais metais sumažėjo paauglių, dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje, daugiau nei pusė respondentų (53 %) su šiuo teiginiu sutinka tik iš dalies. Žinant, kad dalyvavimas neformaliojo ugdymo veikloje pozityviai įtakoja socializaciją, gauti duomenys gana negatyvūs. Egzistuoja silpnas teigiamas ryšys tarp sumažėjusio paauglių, dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje, skaičiaus ir neformaliojo ugdymo veiklos įtakos delinkventinio elgesio paauglių resocializacijoje ($r = 0,32$, $p = 0,047 < 0,05$). Galima daryti prielaidą, kad kuo mažiau delinkventinio elgesio paauglių dalyvaus neformaliojo ugdymo veikloje, tuo mažiau jų turės galimybę sėkmingai resocializuotis.

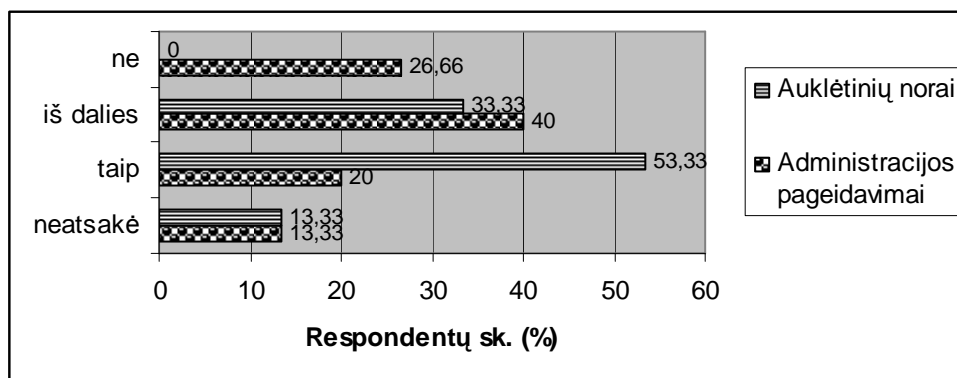
Išsiaiškinome pedagogų nuomonę apie būrelių pasirinkimą įtakančius veiksnius (žr.9 pav.).

9 pav. Veiksniai įtakoję būrelių pasirinkimą (N = 15)

Iš 9 paveikslo duomenų matome, kad respondentai mano, jog visi nurodyti veiksniai yra svarbūs, renkantis būrelius. Maždaug vienodas skaičius respondentų galvoja, kad renkantis būrelius svarbiausia yra galimybė kūrybiškai atsiskleisti (80 %), siūlomos veiklos patrauklumas (73 %) ir savirealizacijos galimybė (73 %). Kiek mažiau respondentų išskiria gerus santykius grupės viduje (53 %). Siūlomos veiklos patrauklumas koreliuoja su neformaliojo ugdymo veiklos įtaka delinkventinio elgesio paauglių resocializacijai, šis ryšys yra silpnas ($r = 0,338$), tačiau statistiškai reikšmingas ($p = 0,035 < 0,05$). Galima daryti prielaidą, kad jei popamokinė veikla bus patraukli delinkventinio elgesio paaugliams, tai ji padės resocializuotis. Respondentai dar nurodė du veiksnius įtakančius būrelių pasirinkimą: asmeninį suinteresuotumą (N = 1) ir būrelio vadovo asmenybę (N = 1).

Mūsų tikslas – išsiaiškinti būrelių, klubų, studijų ir kt. vadovų prioritetus, organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą, atsispindi 10 paveiksle.

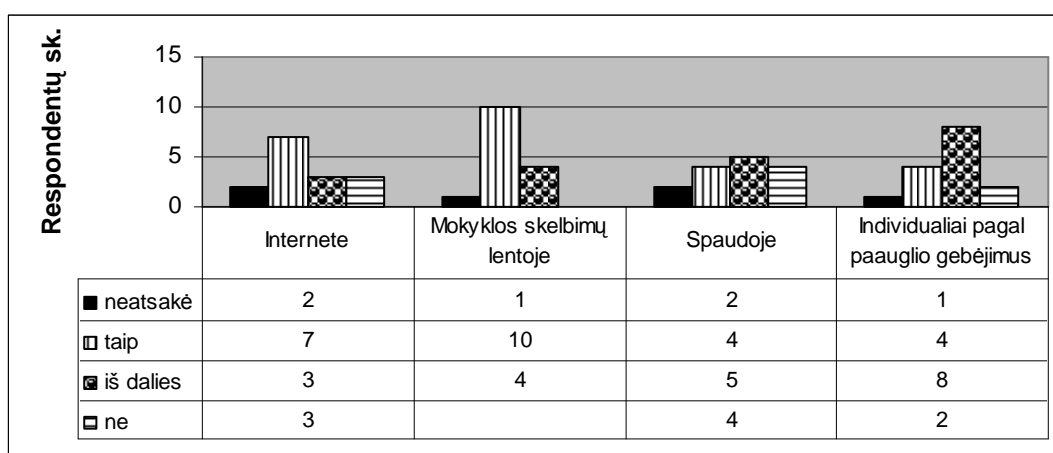

10 pav. Būrelių, klubų, studijų ir kt. vadovų prioritetai, organizuojant neformalųjį ugdymą (N = 15)

Pastebime, kad popamokinio ugdymo vadovai, organizuodami neformalųjį ugdymą, labiau atsižvelgia į auklėtinių norus nei į administracijos pageidavimus, tačiau ir pastarieji svarbūs. Visiškai su teiginiu, kad organizuojant neformalųjį ugdymą atsižvelgiama į auklėtinių norus, sutiko daugiau nei pusė respondentų (53 %), o iš dalies – trečdalis respondentų (33 %).

Teiginiui, kad atsižvelgiama į administracijos pageidavimams visiškai pritarė penktadalis respondentų (20 %), o iš dalies – mažiau nei pusė respondentų (40 %). Apskaičiuotas Spirmeno koreliacijos koeficientas parodė, kad yra silpnas teigiamas ryšys tarp pirmenybės teikimo auklėtinių norams ir pritarimo demokratiškiems pedagogo ir paauglio santykiams ($r = 0,37$, $p = 0,02 < 0,05$). Galime teigti, kad pedagogai, kurie organizuodami neformaliojo ugdymo veiklą, atsižvelgia į auklėtinių norus pritaria demokratiškiems pedagogų ir paauglių santykiams.

Būrelių, klubų, studijų ir kt. egzistavimas dažnai priklauso nuo narių skaičiaus. Norint pritraukti kuo daugiau narių, reikia išplatinti pranešimus apie savo veiklą. Taigi pasidomėjome, kur mokiniai gali rasti informacijos apie būrelių, studijų, klubų ir kt. veiklą.

11 pav. Informacija apie neformaliojo ugdymo veiklos pasirinkimo galimybę (N = 39)

Išanalizavus gautus duomenis, pastebėjome, kad didžioji dalis respondentų (67 %) apie vykdomą, neformaliojo ugdymo veiklą praneša mokyklos skelbimų lentoje, maždaug pusė respondentų (47 %) naudojami internetu, norėdami informuoti apie siūlomą veiklą. Teiginiui, kad neformaliojo ugdymo veikla siūloma spaudoje, visiškai pritarė 27 % respondentų, o iš dalies – 33 % respondentų. Su teiginiu, kad neformaliojo ugdymo veikla siūloma individualiai pagal paauglio gebėjimus, visiškai sutiko 27 % respondentų, o iš dalies – maždaug pusė respondentų (53 %). Žinant, kad dalyvavimas neformaliojo ugdymo veikloje pozityviai veikia resocializaciją, pedagogai galėtų skirti daugiau dėmesio delinkventinio elgesio paauglių nukreipimui į jų poreikius atitinkančius būrelius.

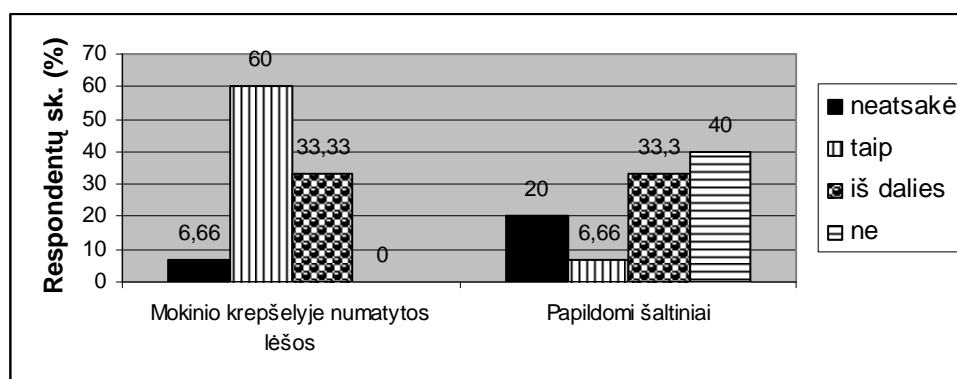
Kaip žinome, švietimo vadyboje svarbios tokios funkcijos kaip planavimas, organizavimas, vadovavimas ir kontrolė. Mums rūpėjo išsiaiškinti, ar neformaliojo ugdymo vadovai įtraukia dalyvius organizuojant, planuojant bei analizuojant neformaliojo ugdymo veiklą.

Neformaliojo ugdymo veiklos jaunimo mokyklose planavimas, organizavimas bei analizavimas (N = 15)

Pedagogų atsakymai	Planuoja		Organizuoja		Analizuoja	
	Vienas	Su dalyviais	Vienas	Su dalyviais	Vienas	Su dalyviais
neatsakė	7 %	13 %	7 %	13 %	7 %	7 %
taip	33 %	27 %	27 %	27 %	20 %	33 %
iš dalies	40 %	47 %	20 %	60 %	53 %	47 %
ne	20 %	13 %	47 %		20 %	13 %

Matome, kad su teiginiu, jog neformaliojo ugdymo veiklą planuoja vieni, visiškai sutiko 33 % respondentų, iš dalies – 40 % respondentų, o su dalyviais – visiškai sutiko 27 % respondentų, iš dalies 47 %. Galima teigti, kad neformaliojo ugdymo veikla Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose planuojama tiek vienų pedagogų, tiek kartu su dalyviais. Teiginiui, kad neformaliojo ugdymo veiklą organizuoja vieni, visiškai pritarė 27 % respondentų, iš dalies – penktadalis respondentų (20 %), o su dalyviais - visiškai pritarė 27 % respondentų, iš dalies – 60 % respondentų. Taigi, dauguma pedagogų neformaliojo ugdymo veiklą organizuoja kartu su dalyviais. Su teiginiu, kad neformaliojo ugdymo veiklą analizuoja vieni, visiškai sutiko penktadalis respondentų (20 %), iš dalies – daugiau nei pusė (53 %), o su dalyviais – visiškai sutiko trečdalis respondentų (33 %), iš dalies 47 % respondentų. Taigi neformaliojo ugdymo veikla analizuojama dažniau su dalyviais, tačiau nemažai respondentų ją analizuoja ir vieni. Apibendrinant lentelės duomenis, galime teigti, kad Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose pedagogai planuoja ir analizuoja neformaliojo ugdymo veiklą tiek vieni, tiek su dalyviais, o organizuoja dažniau su dalyviais.

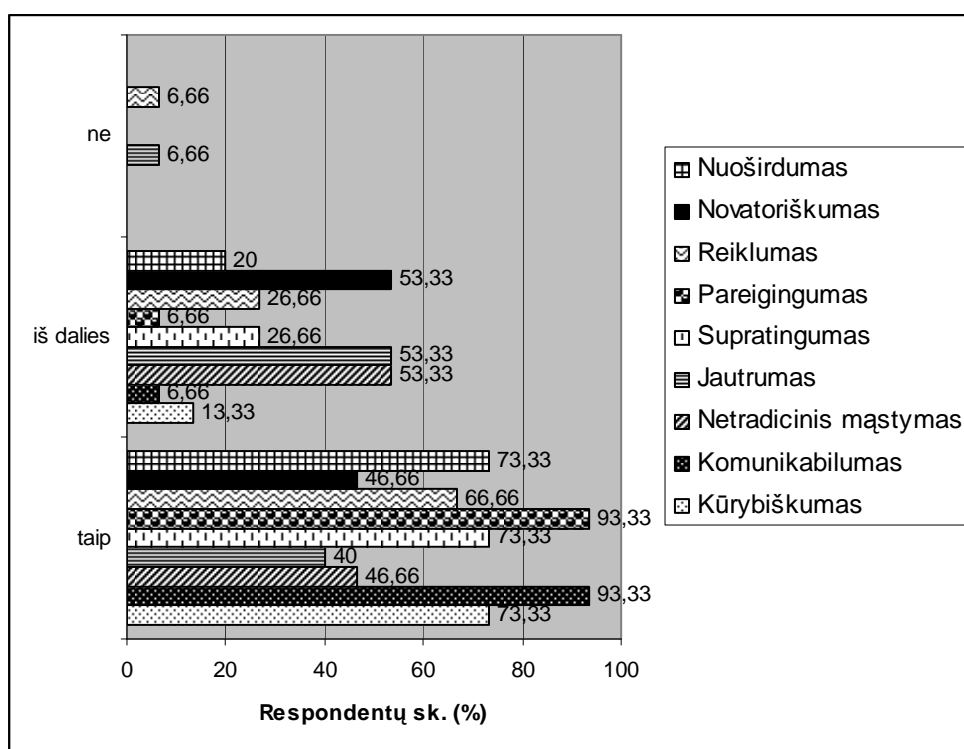
Organizuojant neformalųjį ugdymą, svarbūs finansavimo klausimai. Dažnai konkrečios ugdymo įstaigos popamokinės veiklos pasiūla priklauso nuo turimų resursų. Taigi mūsų tikslas – nustatyti ar pakanka mokyklos lėšų organizuoti neformaliojo ugdymo veiklą.

12 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos finansavimo šaltiniai Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose (N = 15)

12 paveikslo duomenys atskleidžia, kad neformaliojo ugdymo veikla dažniausiai finansuojama iš mokinio krepšelio (60 % respondentų pritarė visiškai, o 33 % - iš dalies). Mažiau nei pusė respondentų (40 %) ieško papildomų šaltinių. Papildomi šaltiniai: įvairios programos ir dalyvavimas projektuose. Nustatyta, kad papildomų lėšų ieško ne visose mokyklose dirbantys pedagogai (Tytuvėnų jaunimo mokyklos pedagogai papildomų lėšų negauna). Galime teigti, kad organizuojant neformalųjį ugdymą mokyklos skiriamų lėšų nepakanka, pedagogai ieško papildomų šaltinių.

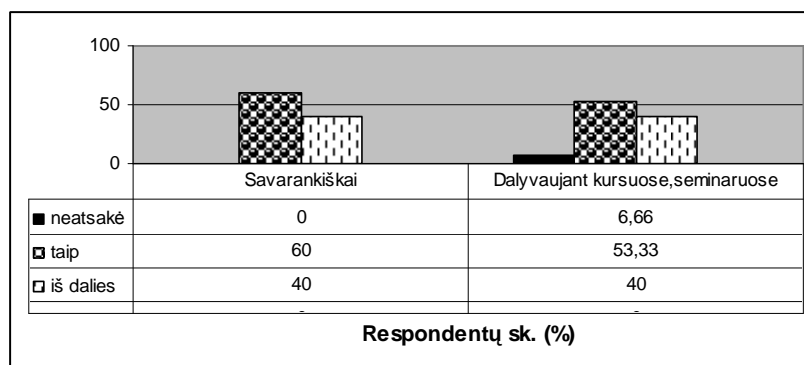
Neformaliojo ugdymo organizatoriui keliami dideli reikalavimai. Mes siekėme išsiaiškinti, kokiomis asmenybės savybėmis turi pasižymėti būrelių, klubų, studijų ir kt. vadovai.

13 pav. Asmenybės savybės, kuriomis turi pasižymėti neformaliojo ugdymo organizatorius (N = 15)

13 paveikslo duomenys atskleidžia, kad neformaliojo ugdymo organizatorius turi pasižymėti visomis nurodytomis savybėmis, tai: kūrybiškumu, komunikabilumu, netradiciniu mąstymu, jautrumu, supratingumu, pareigingumu, reiklumu, novatoriškumu bei nuoširdumu. Beveik visi pedagogai visiškai pritaria, kad neformaliojo ugdymo organizatorius turi pasižymėti tokiomis savybėmis kaip komunikabilumas (93 %), pareigingumas (93 %), kūrybiškumas (73 %), supratingumas (73 %) bei nuoširdumas (73 %). Po 7 % respondentų mano, kad neformaliojo ugdymo organizatorius neturi būti jautrus ir reiklus. Gauti duomenys patvirtino teiginį, kad neformaliojo ugdymo organizatoriui keliami dideli reikalavimai.

Tobulėti svarbu kiekvienam specialistui, taip pat ir neformaliojo ugdymo organizatoriui. Paskutinis pedagogų anketos klausimas skirtas išanalizuoti jų tobulėjimo neformaliojo ugdymo srityje formas.

14 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų neformaliojo ugdymo organizatorių tobulėjimo formos (N = 15)

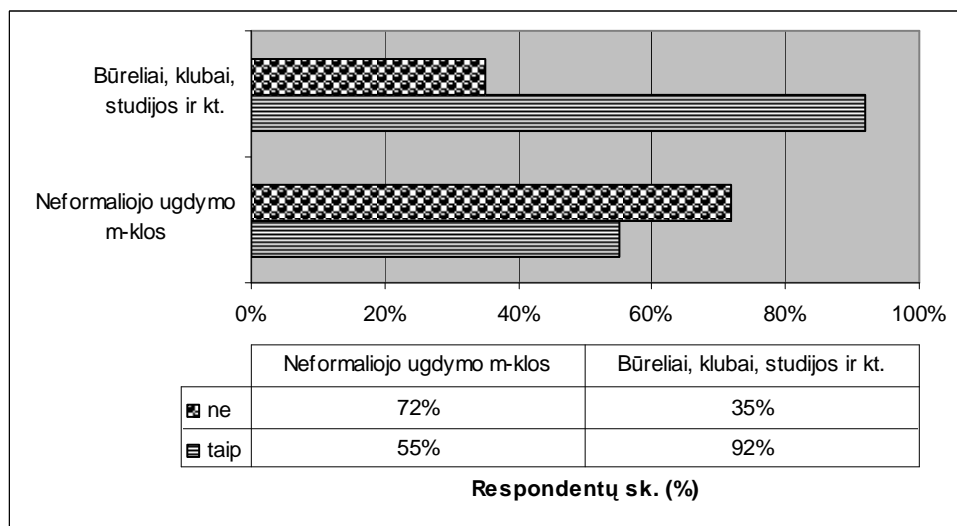
Matome, kad maždaug vienodas skaičius Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų neformaliojo ugdymo organizatorių tobulėja tiek savarankiškai (visiškai sutiko 60 % respondentų, iš dalies – 40 %), tiek dalyvaujant kursuose, seminaruose (visiškai sutiko 53 % respondentų, iš dalies – 40 %). Respondentai dalyvauja tiek rajono organizuojamose, tiek respublikiniuose kursuose bei seminaruose. Anot respondentu, „kiekvienas seminaras mokytojui teikia naudos, pateikia naujų minčių ir pan.“.

Apibendrinus pedagogų anketos duomenis galima teigti, kad Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose vyrauja teigiamas pedagogų požiūris į neformalųjį ugdymą resocializacijos kontekste. Nustatyta, kad pedagogų, organizuojančių popamokinį ugdymą, požiūris į resocializacijos galimybes, dalyvaujant neformaliajame ugdyme nėra toks pozityvus, kaip pedagogų, nedalyvaujančių popamokiniame ugdyme. Didžiausią teigiamą įtaką paauglių socializacijai turi sporto, informacinių technologijų ir meninio bei dorinio ugdymo būreliai. Nustatėme, kad pedagogų požiūris į laisvalaikio užimtumą, apsaugant paauglį nuo elgesio normų pažeidimų yra pozityvus. Sprendžiant nusikalstamumo problemas svarbi visapusė pagalba ir parama. Išskyrėme 8 veiksnius galinčius apsaugoti paauglius nuo elgesio normų pažeidimų: šeimą, užimtumą, šeimos ir mokyklos bendradarbiavimą, patį paauglį, draugus, sutvarkytą teisinę bazę, profesinę motyvaciją bei baismės. Sprendžiant paauglių resocializacijos problemas svarbus mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas. Išsiaiškinome, kad visų amžiaus grupių pedagogai pozityviai vertina demokratiškus pedagogų ir paauglių santykius. Dauguma pedagogų mano, kad paauglių tarpusavio santykiams būdinga konkurencija ir laisvumas. Paauglių tarpusavio santykiams ištikimybė beveik nebūdinga. Pedagogai taiko keletą bendradarbiavimo formų, bendradarbiaudami su šeimomis, dažniausiai įvardijamos šios: individualūs pokalbiai,

susirinkimai, susirašinėjimas, pokalbiai telefonu. Išsiaiškinome, kad paaugliai nėra visaverčiai problemų sprendimo dalyviai. Išskyrėme paauglių įtraukimo į problemų sprendimą būdus, kuriuos sugrupavome į šias kategorijas: individualius pokalbius, pokalbius, diskusijas, kompromisus, elgesio korekciją. Sprendžiant paauglių elgesio problemas, svarbus pedagogų tarpusavio bendradarbiavimas. Nustatėme, kad visų amžiaus grupių pedagogai gana dažnai tarpusavyje bendradarbiauja, sprenddami paauglių elgesio problemas (drausmės, pamokų lankomumo, smurto, patyčių, alkoholio vartojimo bei keiksmožodžių vartojimo), bendravimo, asmenines, mokymosi bei užimtumo. Neformaliojo ugdymo veiklos galimybės Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose nėra pakankamai gerai vertinamos. Norint užtikrinti pakankamas neformaliojo ugdymo veiklos galimybes svarbūs tiek materialiniai, tiek dvasiniai, tiek organizaciniai dalykai. Paauglių dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje skaičius mažėja. Išskyrėme mažėjančia tvarka veiksnius, lemiančius būrelių pasirinkimą: galimybė kūrybiškai atsiskleisti, siūlomos veiklos patrauklumas, savirealizacijos galimybė ir geri santykiai grupės viduje. Pastebėjome, kad popamokinio ugdymo vadovai, organizuodami neformalųjį ugdymą, labiau atsižvelgia į auklėtinių norus nei į administracijos pageidavimus, tačiau ir pastarieji svarbūs. Didžioji dalis pedagogų apie vykdomą neformaliojo ugdymo veiklą praneša mokyklos skelbimų lentoje, maždaug pusė respondentų internete. Pedagogai neformaliojo ugdymo veiklą siūlo ir individualiai pagal paauglių sugebėjimus, tačiau tai galėtų daryti dažniau, kadangi dalyvavimas neformaliojo ugdymo veikloje pozityviai veikia resocializaciją. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose pedagogai planuoja ir analizuoja neformaliojo ugdymo veiklą tiek vieni, tiek su dalyviais, o organizuoja dažniau su dalyviais. Nustatėme, kad organizuojant neformalųjį ugdymą mokyklos skiriamų lėšų nepakanka, pedagogai ieško papildomų šaltinių (dalyvauja įvairiose programose bei projektuose). Neformaliojo ugdymo organizatoriui keliami dideli reikalavimai. Beveik visi pedagogai sutinka, kad neformaliojo ugdymo organizatorius turi būti komunikabilus, pareigingas, kūrybiškas, supratingas bei nuoširdus. Jis privalo nuolat tobulėti neformaliojo ugdymo srityje. Išsiaiškinome, jog tobulėjama tiek savarankiškai, tiek dalyvaujant respublikiniuose bei rajoniniuose kursuose bei seminaruose.

2.3. Paauglių požiūris į neformalųjį ugdymą kaip į sėkmingos socializacijos galimybę

Norint sužinoti, ar mokinius tenkina jų mokyklų popamokinių būrelių pasiūla, buvo paprašyta, nurodyti mokyklas ir būrelius, kuriuos lanko po pamokų (žr. 15 pav.).

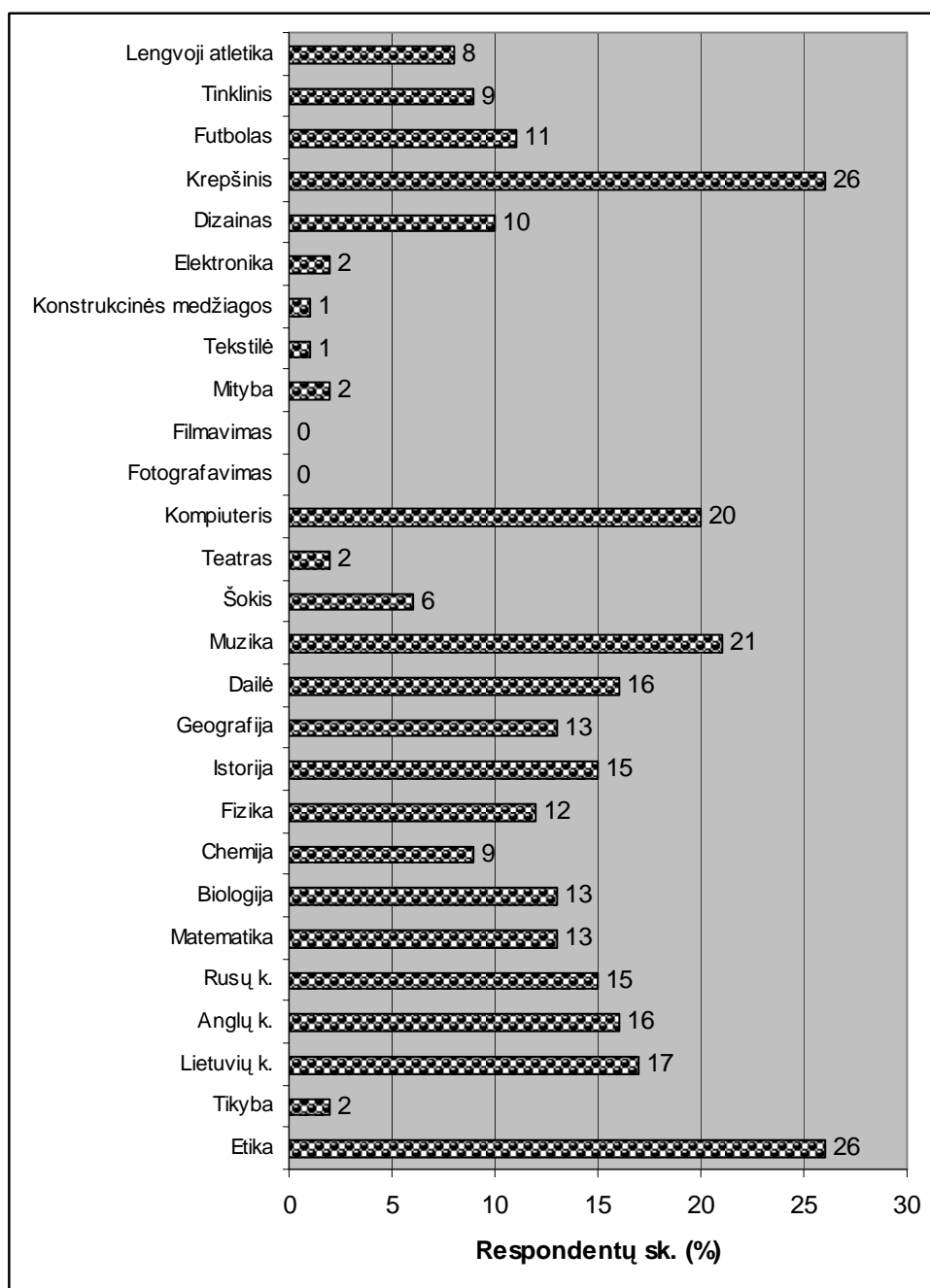

15 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinių dalyvavimas neformaliojo ugdymo veikloje (N = 127)

Apdorojus duomenis paaiškėjo, kad 92 % respondentų lanko savo mokyklų būrelius, o 55 % respondentų lanko kitas neformalųjį ugdymą teikiančias mokyklas. Galima daryti prielaidą, kad neformaliojo ugdymo veiklos galimybės Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose nėra pakankamos, kadangi daugiau nei pusė respondentų renkasi kitas neformaliojo ugdymo įstaigas. Apskaičiuotas Spirmeno koreliacijos koeficientas atskleidė, kad yra neigiamas silpnas ryšys tarp mokyklų ir būrelių lankymo ($r = 0,280$, $p = 0,000 < 0,05$). Galime daryti prielaidą, kad Tytuvėnų jaunimo mokyklos mokiniai aktyviausiai lanko būrelius.

Mūsų tikslas – išsiaiškinti, kokios krypties neformaliojo ugdymo įstaigas renkasi Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokiniai. Maždaug trečdalis mokinių (30 %) lanko sporto mokyklas, per pusę mažiau (16 %) muzikos. Aktyvų sporto mokyklų lankymą galima paaiškinti tuo, kad apklausoje dalyvavo 2/3 vyriškosios lyties respondentų, kuriems sportas svarbi gyvenimo dalis.

Siekiant išsiaiškinti, kokius būrelius, klubus, studijas ir kt. jaunimo mokyklų mokiniai renkasi po pamokų, pateikėme klausimą su nurodytais atsakymais, t.y. nurodėme neformaliojo ugdymo sritis, kurias išskyrėme pagal 2007 – 2008 m.m. Bendruosius ugdymo planus (žr. 16 pav.).

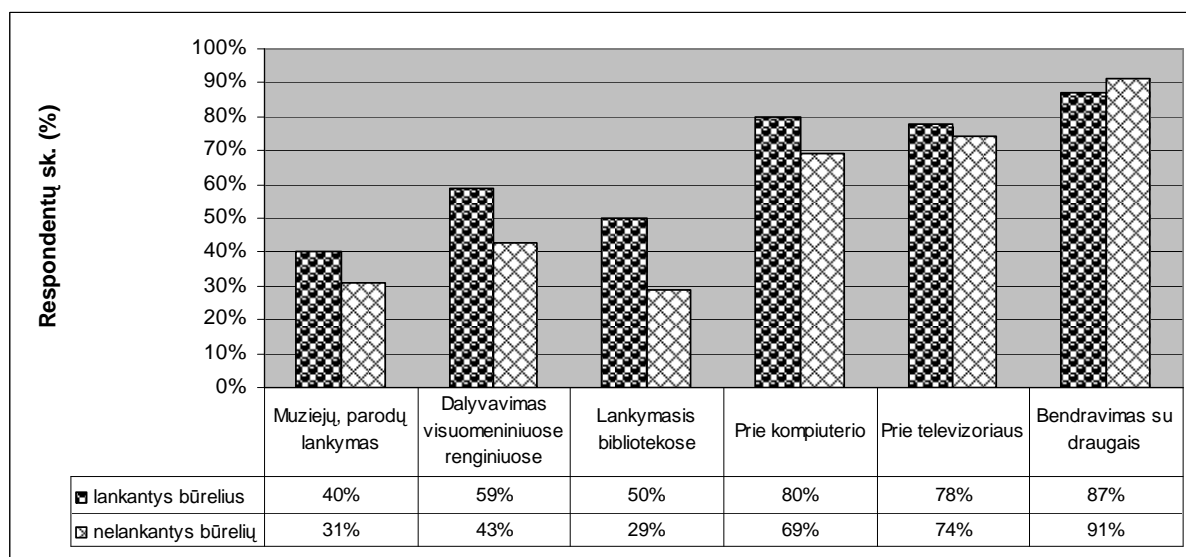

16 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinių būrelių lankomumas (N = 127)

Matome, kad populiariausi etikos (26 %), krepšinio (26 %), muzikos (21 %) ir kompiuterio būreliai (20 %). Filmavimo ir fotografavimo būrelių nelanko nei vienas respondentas. Išsiaiškinome, kad šių būrelių Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose veikla neorganizuojama. Šiaulių jaunimo mokyklos mokiniai renkasi etikos (20 %), rusų k.(7 %) ir matematikos (7 %) būrelius. Joniškio jaunimo mokyklos mokiniai lanko kompiuterio (34%), dizaino (26 %), krepšinio (21 %), istorijos (13 %), rusų k.(13 %), etikos (13 %), dailės (11 %) ir kt. būrelius. Radviliškio jaunimo mokykloje populiariausi krepšinio (26 %), kompiuterio (26 %), biologijos (22 %), matematikos (22 %), futbolo (22 %), etikos (22 %) ir kt. būreliai. Tytuvėnų jaunimo

mokykloje populiariausi šie būreliai: muzikos (43 %), etikos (40 %) ir krepšinio(38 %) . Taigi, mokiniai po pamokų domisi visomis neformaliojo ugdymo sritimis, tik skiriasi jų dalyvavimo jose skaičius.

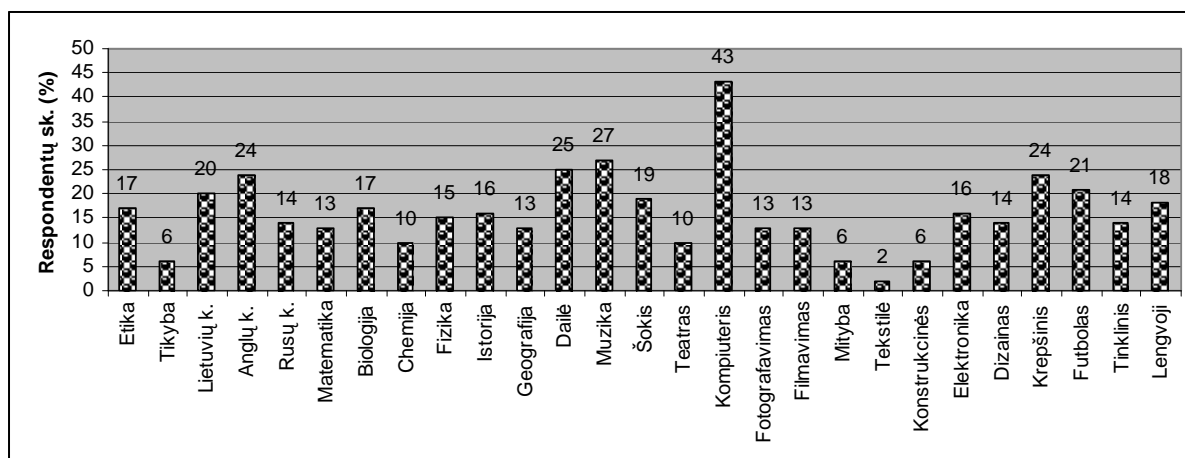
Paaugliai laisvalaikį leidžia ne tik dalyvaudami neformaliojo ugdymo veikloje, svarbus ir informalusis ugdymas. Taigi pasidomėjome, ką Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokiniai veikia po pamokų, kai nedalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje (žr. 17 pav.).

17 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinių laisvalaikio praleidimas (N = 127)

Pastebime, kad tiek lankantys, tiek nelankantys būrelių respondentai pasirinko visus nurodytus variantus, t.y. lanko muziejus, parodas, dalyvauja visuomeniniuose renginiuose, lankosi bibliotekose, leidžia laiką prie kompiuterio, prie televizoriaus bei bendrauja su draugais. Nustatyta, kad respondentai, kurie lanko būrelius, aktyviau dalyvauja visose informinio ugdymo srityse, išskyrus vieną – bendravimą su draugais, bet šis skirtumas nedidelis (tik 4 %). Pagal Mann-Whitney testą, dalyvavimas popamokinėje veikloje įtakos atsakymams neturi ($p > 0,05$). Beveik visi respondentai laisvalaikį leidžia su draugais (88 %), prie kompiuterio (77 %) ir prie televizoriaus (77 %). Spirmeno koreliacijos koeficientas atskleidė, kad koreliuoja lytis su muziejų, parodų lankymu ($r = 0,219$, $p = 0,013 < 0,01$), dalyvavimu miesto šventėse, konkursuose, įvairaus pobūdžio pramoginiuose renginiuose ($r = 0,236$, $p = 0,007 < 0,01$), bibliotekų lankymu ($r = 0,381$, $p = 0,000 < 0,01$) laiko leidimu prie televizoriaus ($r = 0,194$, $p = 0,028 < 0,05$). Galime daryti prielaidą, kad daug didesnė dalis moteriškos lyties respondentų nei vyriškosios lyties (skirtumas 13-33 %) lankosi muziejuose, parodose, dalyvauja miesto šventėse, konkursuose, įvairaus pobūdžio pramoginiuose renginiuose, bibliotekose bei prie televizoriaus.

Antrasis anketos klausimas „Kokius būrelius, klubus, studijas ir kt. norėtum lankyti?“ skirtas išsiaiškinti paauglius dominančias sritis. Išskyrėme net 27 sritis (pagal 2007 – 2008 m.m. Bendruosius ugdymo planus).

18 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinių pageidavimai lankyti būrelius (N = 127)

8 respondentai iš 10 norėtų dalyvauti neformaliojo ugdymo veikloje, tai rodo, kad dalyvavimo neformaliajame ugdyme poreikis nėra patenkintas. Didžiausia dalis respondentų (43 %) norėtų lankyti kompiuterio būrelį, 27 % respondentų norėtų lankyti muzikos būrelį, ketvirtadalis respondentų (24-25 %) anglų kalbos, dailės bei krepšinio būrelius. Rezultatai rodo, kad labiausiai Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokiniai domisi informacinėmis technologijomis, menu (muzika, daile), užsienio kalba (anglų kalba) bei sportu (krepšiniu, futbolu).

Siekiant išsiaiškinti, kokie veiksniai įtakoja paauglių dalyvavimą popamokinėje veikloje, pateikėme uždaro tipo klausimą ir išskyrėme šiuos veiksnius: pasirinktą veiklą, bendravimą, įdomiai praleistą laiką, žinių įgijimą, atskleidimą savo gebėjimų, sužinojimą svarbių gyvenimiškų dalykų. Respondentų dalyvaujančių ir nedalyvaujančių popamokinėje veikloje atsakymų pasiskirstymas pavaizduotas 6 lentelėje). Lentelėje yra šie trumpiniai: L – respondentai lankantys būrelius, N – respondentai nelankantys būrelių.

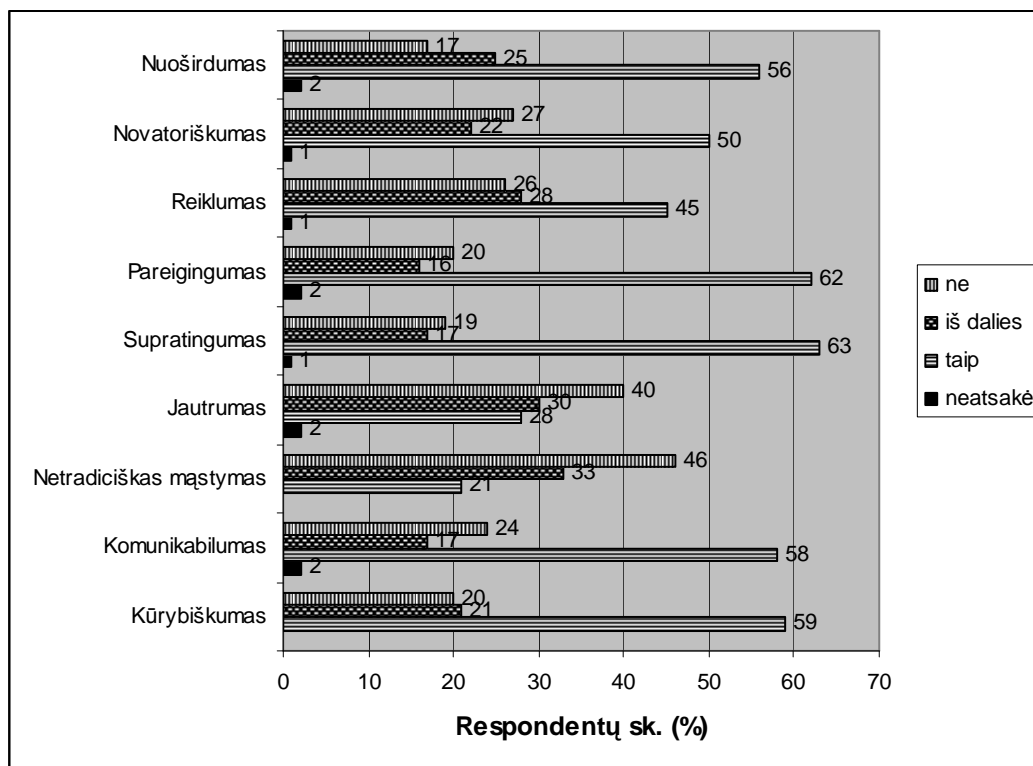
5 lentelė

Veiksniai įtakoiantys būrelių, klubų, studijų ir kt. pasirinkimą (N = 127)

	Veikla		Bendravimas		Įdomiai praleistas laikas		Žinių įgijimas		Atskleidimas savo gebėjimų		Sužinojimas svarbių gyvenimiškų dalykų	
	L	N	L	N	L	N	L	N	L	N	L	N
Taip	48%	29%	58%	31%	57%	40%	49%	29%	46%	31%	45%	31%
Iš dalies	29%	20%	21%	17%	23%	11%	28%	20%	28%	17%	29%	23%
Ne	23%	43%	21%	43%	20%	40%	23%	43%	26%	43%	23%	31%
χ^2 kriterijus	14,513		12,786		11,716		14,563		12,681		7,093	
p	0,002		0,005		0,008		0,002		0,005		0,069	

Gauti duomenys rodo, kad lankančių ir nelankančių būrelių respondentų nuomonė skiriasi ir šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$). Nustatyta, kad respondentai lankantys būrelius pozityviau vertina popamokinę veiklą. Lankančių ir nelankančių būrelių respondentų nuomonė akivaizdžiai skiriasi (skirtumas 14-27 %). Pagal lankančių būrelių respondentų atsakymus, veiksnius galima išdėstyti tokia mažėjančia tvarka: įdomiai praleistas laikas, bendravimas, veikla, žinių įgijimas, atskleidimas savo gebėjimų, sužinojimas svarbių gyvenimiškų dalykų. Pagal nelankančių būrelių respondentų atsakymus veiksmų seka kiek kitokia: sužinojimas svarbių gyvenimiškų dalykų, įdomiai praleistas laikas, veikla, žinių įgijimas, bendravimas, atskleidimas savo gebėjimų. Taigi lankantiems būrelius, popamokinėje veikloje svarbiausia įdomiai praleisti laiką, pabendrauti, o nelankantys būrelių, mano, kad popamokinėje veikloje galima sužinoti svarbių gyvenimiškų dalykų, bendravimas jiems nėra svarbus. Apskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą paaiškėjo, kad yra neigiamas labai silpnas ryšys tarp mokyklų ir 3.2 atsakymo ($r = -0,188$, $p = 0,035 < 0,05$). Galime teigti, kad Tytuvėnų jaunimo mokyklos ir Radviliškio jaunimo mokyklos mokiniams labai svarbus bendravimas dalyvaujant popamokinėje veikloje. Taip pat koreliuoja klasės su žinių įgijimu ($r = -0,212$, $p = 0,017 < 0,05$), atskleidimu savo gebėjimų ($r = -0,226$, $p = 0,011 < 0,05$) bei sužinojimu svarbių gyvenimiškų dalykų ($r = -0,197$, $p = 0,027 < 0,05$). Taigi, kuo aukštesnėje klasėje mokosi mokiniai, tuo labiau jie nori įgyti žinių, atskleisti savo gebėjimus bei sužinoti svarbių gyvenimiškų dalykų.

Mūsų tikslas – sudaryti neformaliojo ugdymo organizatoriaus paveikslą pagal mokinius ir jį palyginti su pedagogų atsakymais.

19 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinių išskirtos būrelio vadovo asmenybės savybės (N = 127)

Išsiaiškinome, kad neformaliojo ugdymo organizatorius turi pasižymėti visomis išvardintomis savybėmis, jis turi būti (nurodyta mažėjančia tvarka): nuoširdus, supratingas, kūrybingas, pareigingas, komunikabilus, reiklus, novatoriškas, jautrus bei netradiciškai mąstantis. Pedagogai pirmoje vietoje išskyrė net 5 savybes: supratingumą, pareigingumą, komunikabilumą, novatoriškumą bei netradicinį mąstymą. Po to eina nuoširdumas, reiklumas, jautrumas ir kūrybiškumas. Kaip matome, tiek mokiniai, tiek pedagogai pasirinko visas nurodytas savybes, tačiau skiriasi jų išsidėstymas: mokiniams nuoširdumas ir kūrybiškumas svarbesnis nei pedagogams.

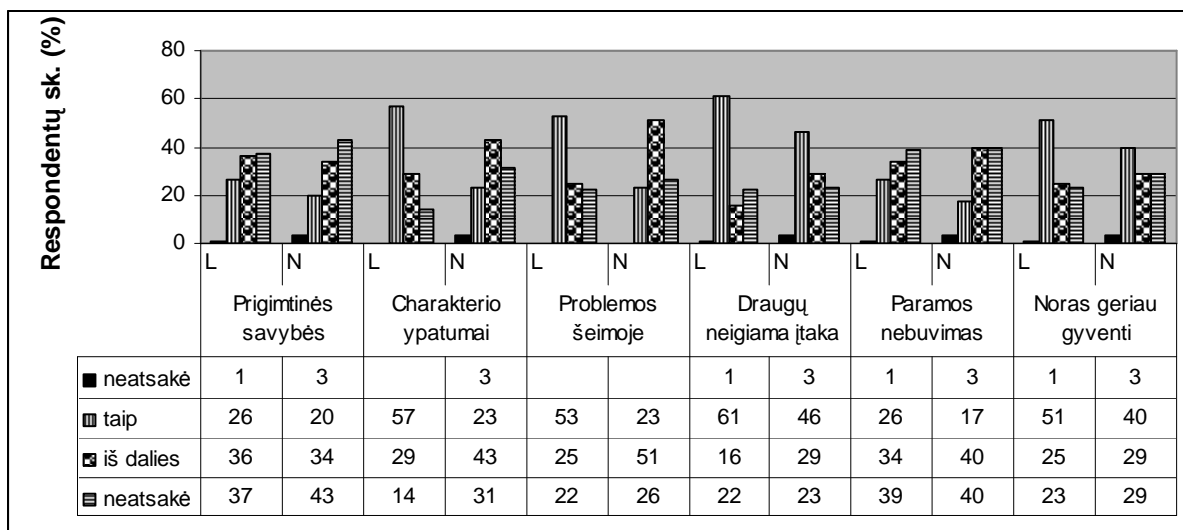
6 lentelėje pavaizduotas neformaliojo ugdymo organizatoriaus poveikslas lankančiųjų ir nelankančiųjų būrelius aspektu.

**Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinių išskirtos būrelio vadovo asmenybės savybės
lankančiųjų ir nelankančiųjų būrelius aspektu (N = 127)**

Savybės	Mokinių atsakymai	Lankantys būrelius	Nelankantys būrelių	Mann-Whitney U	p
Kūrybiškumas	taip	62%	52%	1341	0,1
	iš dalies	24%	14%		
	ne	14%	34%		
Komunikabilumas	taip	63%	43%	1291,5	0,053
	iš dalies	16%	17%		
	ne	20%	37%		
Netradiciškas mąstymas	taip	25%	11%	1290,5	0,063
	iš dalies	34%	31%		
	ne	41%	57%		
Jautrumas	taip	36%	9%	1002	0,001
	iš dalies	32%	26%		
	ne	30%	63%		
Supratingumas	taip	70%	46%	1198,5	0,01
	iš dalies	14%	26%		
	ne	15%	29%		
Pareigingumas	taip	66%	51%	1352,5	0,108
	iš dalies	17%	11%		
	ne	15%	34%		
Reiklumas	taip	50%	31%	1345,5	0,126
	iš dalies	27%	31%		
	ne	23%	34%		
Novatoriškumas	taip	52%	43%	1484,5	0,462
	iš dalies	23%	20%		
	ne	25%	34%		
Nuoširdumas	taip	62%	40%	1344,5	0,11
	iš dalies	25%	26%		
	ne	13%	29%		

Kaip matome, respondentai lankantys būrelius neformaliojo ugdymo organizatoriui kelia didesnius reikalavimus nei nelankantys, tačiau pagal Mann – Whitney testą, statistiškai reikšmingas ($p > 0,05$) tik komunikabilumo, jautrumo ir supratingumo vertinimo skirtumas.

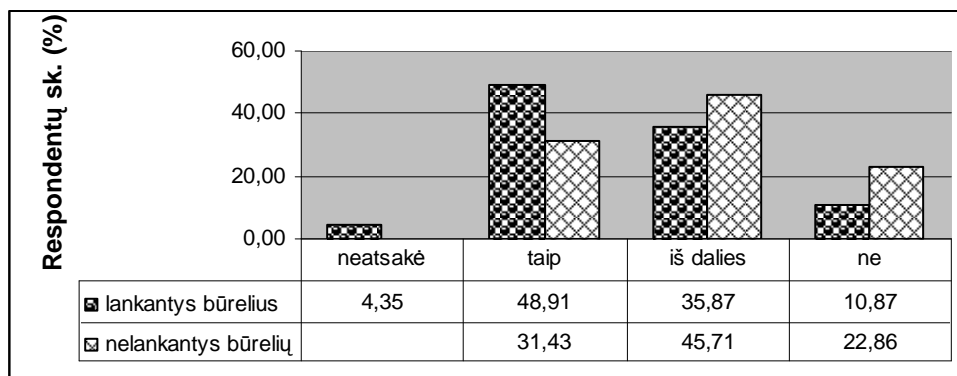
Siekiant išsiaiškinti Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinių nuomonę apie paauglių nusikalstamumo priežastis pateikėme uždaro tipo klausimą. Nusikalstamumo priežastis išskyrėme pagal R. Paulauską (1988), tai: prigimtinių savybės, charakterio ypatumai, problemos šeimoje, draugų neigiama įtaka, paramos nebuvimas mokykloje iš mokytojų bei noras geriau gyventi.

20 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinių išskirtos nusikalstamumo priežastys lankančiųjų ir nelankančiųjų būrelius aspektu (N = 127)

Atlikus duomenų analizę, paaiškėjo, kad visos nurodytos nusikalstamumo priežastys yra svarbios. Priežastys nurodytos mažėjančia tvarka: charakterio ypatumai (80 %), problemos šeimoje (77 %), draugų neigiama įtaka (77 %), noras geriau gyventi (74 %), prigimtinės savybės (60 %) bei paramos trūkumas iš mokytojų (59 %). Pagal Mann – Whitney testą, galima teigti, kad dalyvavimas popamokinėje veikloje įtakoja du respondentų atsakymus: charakterio ypatumus ($p = 0,002$) ir problemas šeimoje ($p = 0,017$). Taigi lankantys būrelius mano, kad tokios nusikalstamumo priežastys kaip charakterio ypatumai bei problemos šeimoje yra svarbesnės nei tie, kurie nelanko būrelių. Spirmeno koreliacijos koeficientas atskleidė ryšius tarp lyties ir šių nusikalstamumo priežasčių: charakterio ypatumų ($r = 0,210$, $p = 0,018 < 0,05$), problemų šeimoje ($r = 0,297$, $p = 0,001 < 0,01$), draugų neigiamos įtakos ($r = 0,258$, $p = 0,003 < 0,01$) ir esant problemoms, paramos nebuvimui mokykloje iš pedagogų ($r = 0,243$, $p = 0,006 < 0,01$). Kadangi ryšiai labai silpni, tai galime daryti tik prielaidą, kad moteriškos lyties respondentams nurodytos nusikalstamumo priežastys atrodo svarbesnės nei vyriškosios lyties respondentams. Respondentai dar išskyrė šias priežastis: norą pasirodyti prieš kitus (N = 2) ir alkoholio bei televizijos neigiamą įtaką (N = 2).

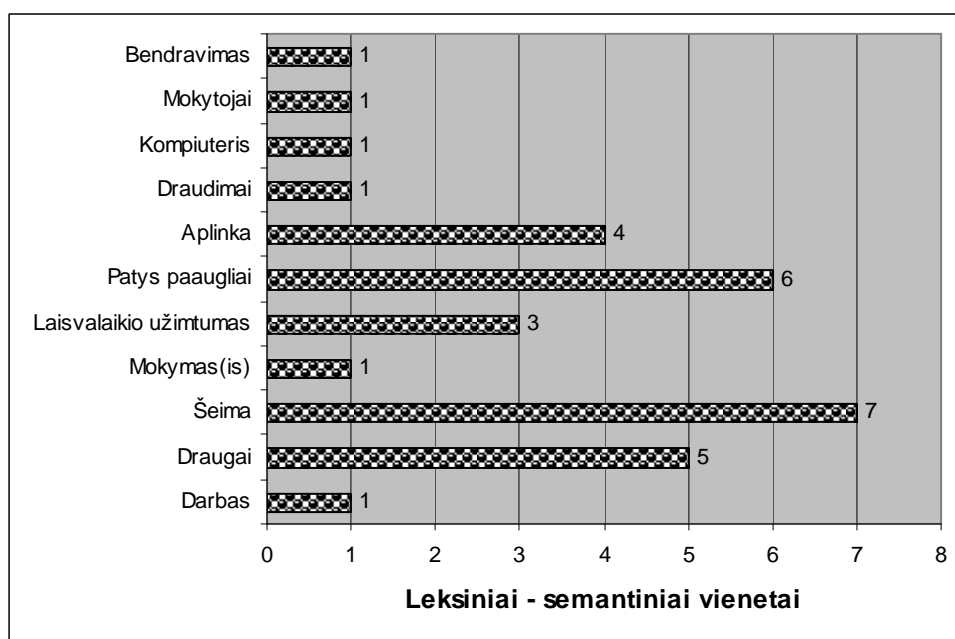
Mus domino, ką Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokiniai mano apie laisvalaikio užimtumo ir nusikalstamumo ryšį.

21 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų lankančių ir nelankančių būrelius mokinių požiūris į laisvalaikio užimtumą, apsaugant paauglius nuo elgesio normų pažeidimų (N = 127)

Kaip matome, pusė lankančiųjų būrelius respondentų (49 %) visiškai sutinka su teiginiu, kad laisvalaikio užimtumas gali paauglį apsaugoti nuo elgesio normų pažeidimų, o nelankančiųjų būrelių taip manančių yra kur kas mažiau (tik 31 %). Atliktas Mann – Whitney testas, patvirtino, kad lankymas būrelius įtakoja respondentų atsakymus ($p = 0,013 < 0,05$). Taigi respondentai dalyvaujantys popamokinėje veikloje mano, kad užimtumas sumažina galimybę nusikalsti.

Žinoma, laisvalaikio užimtumas tik vienas veiksnys, galintis apsaugoti paauglius nuo elgesio normų pažeidimų. Siekdami išsiaiškinti ir kitus veiksnius, pateikėme atvirą klausimą „Kas dar galėtų padėti apsaugoti paauglį nuo elgesio normų pažeidimų?“. Išskyrėme net 11 veiksmų (žr. 22 pav.).

22 pav. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokinių išskirti veiksniai galintys apsaugoti paauglius nuo elgesio normų pažeidimų (N = 127)

Svarbiausi respondentų išskirti veiksniai yra šie: šeima (N = 7), patys paaugliai (N = 6), draugai (N = 5), aplinka (N = 4) ir jau minėtas laisvalaikio užimtumas (3). Šeimos svarbą iliustruoja šie respondentų teiginiai: „Tėvų mokymas vaiką nuo pat mažens gero elgesio“, „Tėvai ir bendravimas su jais“, „Tėvų elgesys“. Anot respondentų, apsaugant paauglius nuo elgesio normų pažeidimų svarbus gerų draugų ratas („Geri draugai. Namie to nedaro ir nedarys“) bei leidimas jų turėti („Leisti turėti bei bendrauti su draugais“). Yra manančių, kad viskas priklauso tik nuo pačių paauglių („Nežinau, elgesys tik priklauso nuo pačio žmogaus, jis nenorėtų to nedarytų ir nepasiduotų blogai įtakai“, „Reikia turėti savo nuomonę, jei neturėsi, tai eisi kur pasakys ir t.t.“). Aplinka taip pat įtakoja paauglių nusikalstamumą, jį sumažinti gali padėti „kitų žmonių supratingumas“, dar siūloma „daugiau bendrauti ir aiškinti, kaip elgtis, kad apsaugotų nuo normų pažeidimų“. Kiti veiksniai: darbas („Leisti dirbti“), mokymas(is), draudimai („Neprireisti prie draugų blogos įtakos“), kompiuteris, mokytojai, bendravimas. Nusikalstamumas – problema, kurią reikia spręsti kompleksiskai, norint jos išvengti būtina gerai organizuota nusikalstamumo prevencija, tai atsispindi ir respondentų atsakymuose.

Apibendrinant paauglių anketų duomenis, galime teigti, kad neformaliojo ugdymo veiklos galimybės Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose nėra pakankamos, kadangi daugiau nei pusė respondentų renkasi kitas neformaliojo ugdymo įstaigas. Iš jų populiariausios – sporto ir muzikos mokyklos. Nustatėme, kad jaunimo mokyklų mokiniai po pamokų domisi visomis neformaliojo ugdymo kryptimis, tik skiriasi jų dalyvavimo jose skaičius. Etikos, krepšinio, muzikos ir kompiuterio būreliai – lankomiausi. Išsiaiškinome, jog dalyvavimas popamokinėje veikloje įtakos laisvalaikio praleidimui neturi ($p > 0,05$), t.y. tiek lankantys, tiek nelankantys būrelių paaugliai dalyvauja visose informacijos ugdymo srityse: lanko muziejus, parodas, dalyvauja visuomeniniuose renginiuose, lankosi bibliotekose, leidžia laiką prie kompiuterio, prie televizoriaus bei bendrauja su draugais. Dalyvavimo neformaliajame ugdyme poreikis yra didelis, tačiau ne visi jį patenkina. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$) tarp lankančių ir nelankančių būrelių paauglių, išskiriant veiksnius, įtakančius būrelių, klubų, studijų ir kt. pasirinkimą. Respondentai lankantys būrelius pozityviau vertina popamokinę veiklą. Pastariesiems popamokinėje veikloje svarbiausia įdomiai praleisti laiką, pabendrauti, o nelankantys būrelių, mano, kad popamokinėje veikloje galima sužinoti svarbių gyvenimiškų dalykų, bendravimas jiems nėra svarbus. Nuoširdumas, supratingumas, kūrybingumas, pareigingumas, komunikabilumas, reiklumas, novatoriškumas, jautrumas bei netradiciškas mąstymas – tai savybės, išdėstytos mažėjančia tvarka, kuriomis turi pasižymėti neformaliojo ugdymo organizatorius. Palyginus mokinių ir pedagogų atsakymus, pastebėjome, kad mokiniams nuoširdumas ir kūrybiškumas svarbesnis nei pedagogams. Respondentai lankantys būrelius neformaliojo ugdymo organizatoriui kelia didesnius reikalavimus nei nelankantys. Šiaulių

apskritis jaunimo mokyklų mokinių išskirtas nusikalstamumo priežastis mažėjančia tvarka išdėstyti galime taip: charakterio ypatumai, problemos šeimoje, draugų neigiama įtaka, noras geriau gyventi, prigimtinės savybės bei paramos trūkumas iš mokytojų. Be jau paminėtų priežasčių, paaugliai dar nurodė šias: norą pasirodyti prieš kitus ir alkoholio bei televizijos neigiamą įtaką. Lankantys būrelius mano, kad tokios nusikalstamumo priežastys kaip charakterio ypatumai bei problemos šeimoje yra svarbesnės nei tie, kurie nelanko būrelių. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų mokiniai dalyvaujantys popamokinėje veikloje mano, kad užimtumas apsaugant paauglius nuo elgesio normų pažeidimų yra svarbus veiksnys. Paauglių, kurie nelanko būrelių taip manančių yra mažiau. Išsiaiškinome kitus veiksnius, galinčius apsaugoti paauglius nuo elgesio normų pažeidimų, mažėjančia tvarka juos išdėstėme taip: šeima, patys paaugliai, draugai, aplinka ir jau minėtas laisvalaikio užimtumas, darbas, mokymas(is), draudimai, kompiuteris, mokytojai, bendravimas. Taigi sprendžiant nepilnamečių nusikalstamumo problemą svarbi tiek prevencija, tiek baudžiamosios – auklėjamosios priemonės, tiek resocializacija.

Išvados

1. Mokslinės literatūros, dokumentų analizė rodo, kad delinkventinio elgesio paauglių saviraiška gali tapti viena iš pagrindinių priemonių, sudarančių sąlygas jaunam asmeniui savo veiklos pagalba pažinti save, įgyti pasitikėjimo, įprasminti savo buvimą visuomenėje ir įsitraukti į aktyvų visuomeninį gyvenimą.

2. Delinkventų resocializacijos trikdžiai pasireiškia penkiuose lygmenyse: šeimos, asmenybiniame nepilnamečio lygmenyje, švietimo organizacijos lygmenyje, visuomenės lygmenyje ir Valstybės politikos lygmenyje. Padedant delinkventio elgesio paaugliams resocializuotis svarbu mažinti, neutralizuoti trikdžius bei skatinti palaikančius veiksnius.

3. Tyrimo hipotezė, kad jei tikslingai bei kryptingai organizuosime neformalųjį ugdymą, delinkventinio elgesio paaugliai turės galimybę sėkmingai resocializuotis pasitvirtino. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose vyrauja teigiamas pedagogų ir paauglių požiūris į neformalųjį ugdymą resocializacijos kontekste.

4. Tyrimas atskleidė, kad sprendžiant nusikalstamumo problemas svarbi visapusė pagalba ir parama. Šiaulių apskrities jaunimo mokyklų pedagogai išskyrė 8 veiksnius, galinčius apsaugoti paauglius nuo elgesio normų pažeidimų: šeimą, užimtumą, šeimos ir mokyklos bendradarbiavimą, patį paauglį, draugus, sutvarkytą teisinę bazę, profesinę motyvaciją bei bausmės. Pedagogų požiūris į laisvalaikio užimtumą, apsaugant paauglius nuo elgesio normų pažeidimų yra pozityvus. Neformaliojo ugdymo veiklos galimybės Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose nėra pakankamai gerai vertinamos. Norint užtikrinti pakankamas neformaliojo ugdymo veiklos galimybes svarbūs tiek materialiniai, tiek dvasiniai, tiek organizaciniai dalykai.

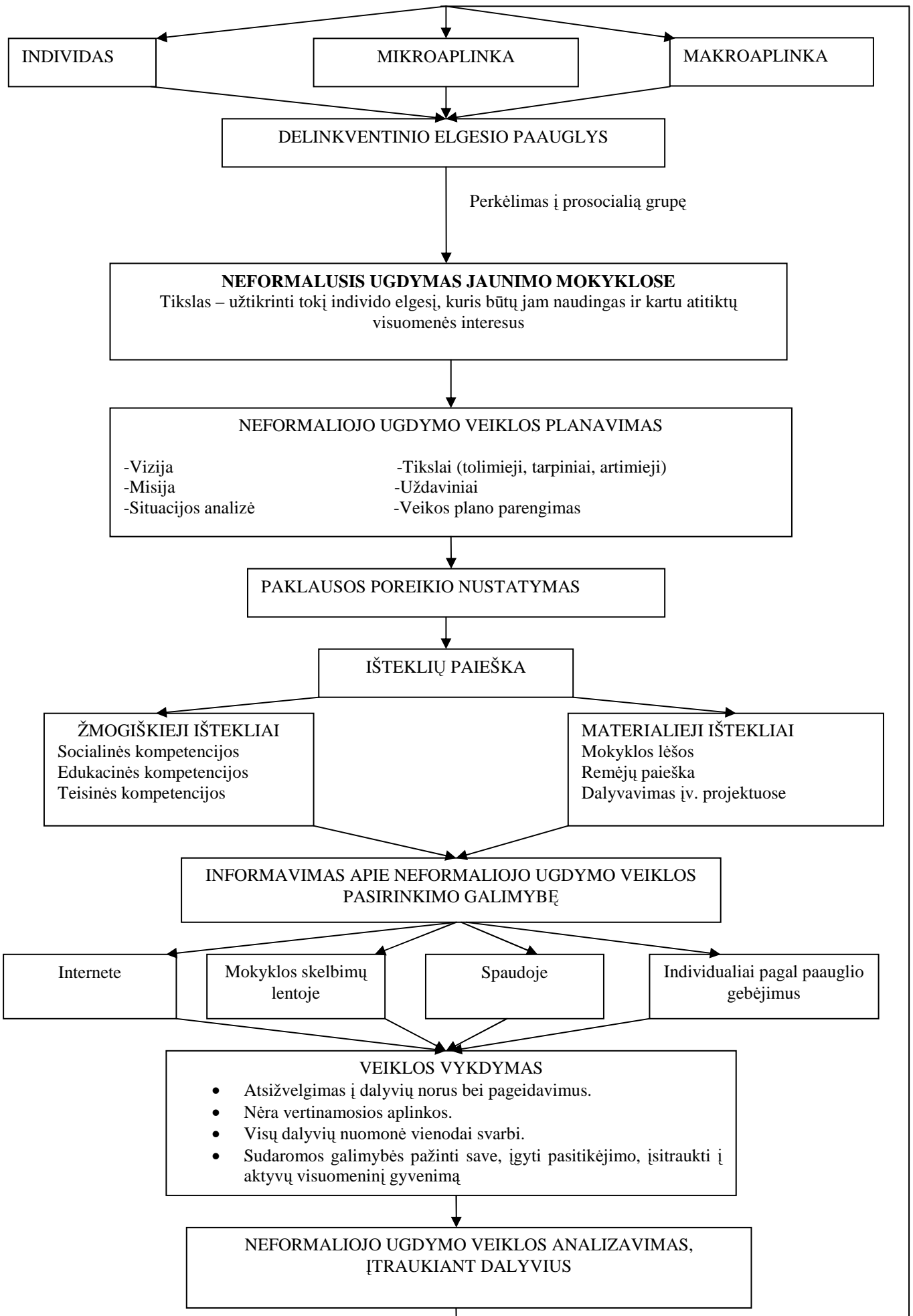
5. Neformaliojo ugdymo veiklos galimybės Šiaulių apskrities jaunimo mokyklose nėra pakankamos, kadangi daugiau nei pusė mokinių renkasi kitas neformaliojo ugdymo įstaigas. Iš jų populiariausios – sporto ir muzikos mokyklos. Dalyvavimas popamokinėje veikloje įtakos laisvalaikio praleidimui neturi, t.y. tiek lankantys, tiek nelankantys būrelių paaugliai dalyvauja visose informacijos ugdymo srityse: lanko muziejus, parodas, dalyvauja visuomeniniuose renginiuose, lankosi bibliotekose, leidžia laiką prie kompiuterio, prie televizoriaus bei bendrauja su draugais. Paaugliai, dalyvaujantys popamokinėje veikloje, pozityviau vertina užimtumą nusikalstamumo kontekste, nei paaugliai nedalyvaujantys popamokinėje veikloje. Išsiaiškinti veiksniai, galintys apsaugoti paauglius nuo elgesio normų pažeidimų, tai: šeima, patys paaugliai, draugai, aplinka, laisvalaikio užimtumas, darbas, mokymas(is), draudimai, kompiuteris, mokytojai, bendravimas.

Rekomendacijos

Rekomendacijos pedagogams, organizuojantiems neformalųjį ugdymą, jaunimo mokyklose:

1. Plėtoti bendradarbiavimą su neformaliojo ugdymo įstaigomis, atsižvelgiant į vietovę.
2. Atsižvelgiant į jaunimo mokyklų mokinių šeimų specifiką, stiprinti ryšius su jomis aktyviai bendraujant, įtraukiant jas į mokyklų gyvenimą, suteikiant psichologinių žinių ir kt.
3. Formuoti pozityvų bendruomenės narių požiūrį į jaunimo mokyklas, kviečiant dalyvauti bendruose jaunimo mokyklos ir bendruomenės renginiuose.
4. Organizuojant papildomą ugdymą jaunimo mokykloje, atsižvelgti į aplinkos socialinius ypatumus.
5. Kiekvienų mokslo metų pradžioje iširti ugdytinių poreikius dėl neformaliojo ugdymo ir atsižvelgiant į juos kryptingai bei tikslingai organizuoti neformalųjį ugdymą.
6. Informuojant mokinius apie vykdomą neformaliojo ugdymo veiklą, kiek įmanoma dažniau taikyti individualius pokalbius.
7. Įtraukti mokinius ne tik į papildomo ugdymo organizavimą, bet ir į planavimą bei veiklos analizavimą.
8. Supažindinti visus mokyklos bendruomenės narius (mokinius, jų tėvus/globėjus, mokytojus, mokyklos administraciją) su papildomo ugdymo veiklos analizės ataskaita.
9. Neformaliojo ugdymo organizatoriai turėtų nuolat gilinti ir atnaujinti savo žinias pedagoginėje, psichologinėje, socialinėje bei vadybinėje srityje. Tai daryti gali tiek savarankiškai, tiek dalyvaujant respublikiniuose bei rajoniniuose kursuose ir seminaruose.

NEFORMALIOJO UGDYMO VEIKLOS MODELIS JAUNIMO MOKYKLOSE

Literatūra

1. 2007 – 2008 m. m. Bendrieji ugdymo planai [Žiūrėta 2007-09-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/fit/ugdymas/bendrasis.htm>>
2. Abromaitienė, L. (2002). *Delinkventinė pedagogika*: mokomoji knyga. Kaunas.
3. Abromaitienė, L. (2006). *Mokinių delinkventinio elgesio problemos mokykloje ir jų sprendimo galimybės* [Žiūrėta 2006-02-22]. Prieiga per internetą: <http://www.mkc.lt/dokumentas/mokymosi_medziaga/mokykla_be_agresijos.doc+delinkventinis+elgesys&hl=lt&ct=clnk&cd=8&gl=lt>
4. *Angų- lietuvių kalbų specialiojo ugdymo žodynas* (2002). Šiauliai.
5. Bagdonas, A. (Sud.) (1995). *Sutrikimų klasifikacija*. Vilnius: VU leidykla.
6. Berger, P., Luckam, T. (1999). *Socialinės tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.
7. Braithwaite J. (1999). Restorative Justice: Assessing Optimistic and Pessimistic Accounts. *Crime and Justice*, 25, p. 1-127.
8. Broom, L., Bonjean, Ch. M., Broom, D. H. (1992). *Sociologija*. Kaunas.
9. Clarey, J. H. (1985). Resocialization- a strategy for moving beyond stereotypes. *Journal of counseling and development*, 64.
10. Dapkienė, S. (2001). Destruktyvus paauglių elgesys – jų nesaugumo ir neužimtumo pasekmė. *Socialinis ugdymas: papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos*. Šiauliai.
11. *Dėl jaunimo mokyklos koncepcijos įgyvendinimo* (2004) [Žiūrėta 2006-02-22]. Prieiga per internetą: <www.smm.lt/svietimo_bukle/docs>
12. Didžiulienė, R. (2004). *Sociologija*. Kaunas: Technologija.
13. Drakšas, R. (2005). *Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai*. Vilnius: Eugrimas.
14. Dumbliauskas, V. (1999). *Sociologija*. Vilnius: VPU.
15. *Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos. Kovos su nepilnamečių nusikalstamumu būdai ir nepilnamečių justicijos sistemos vaidmuo Europos Sąjungoje* (2006) [Žiūrėta 2006-02-22] . Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:110:0075:0082:LT:PDF>>
16. Fidler, B. (2006). *Strateginis mokyklos plėtros valdymas*. Vilnius: Žara.
17. Foucault, M. (1998). *Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas*. Vilnius: Baltos lankos.
18. Gaigalienė, M., Lukšienė, L. (2002). Paauglių laisvalaikio ypatumai. *Pedagogika*, 62, p.27 – 31.
19. Giddens, A. (2005). *Sociologija*. Poligrafija ir informatika.

20. Grinevičienė, N. (1997). Mokinių laisvalaikio ir papildomojo ugdymo šiandieninės problemos. *Lietuvos mokykla: istorija ir dabartis*. Šiauliai.
21. Gučas, A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
22. *Iki profesinio mokymo tvarkos aprašas* (2007), įsakymo Nr. ISAK-1841.
23. *Informacija apie Šiaulių apskrities institucijas, teikiančias socialines paslaugas socialinės rizikos šeimose augantiems ir tėvų globos netekusiems vaikams* (2007). [Žiūrėta 2008-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.ivaikinimas.lt/document_db/tfiles/404.doc>
24. Kaminskas, R., Darulis, Ž., Žemaitaitis, A. ir kt. (2006). *Bendroji ir medicinos sociologija*. Kaunas.
25. Karmaza, E. (2007). *Vaiko raida. Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika*. Vilnius: Petro ofsetas.
26. Kernytė, A. (2006). *Neformalus ugdymas popamokinėje veikloje* [Žiūrėta 2006-02-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.multikultura.lt/renginiai/konf2004/Kernytes%20.htm>>
27. Kiek kainuoja ir ar visiems prieinamas neformalusis vaikų švietimas Lietuvoje?(2007). *Švietimo problemos analizė*, Nr. 8 (19). Vilnius.
28. Kids wear their ASBOs with pride (2006). *Education*, 245.
29. Kiškis, A. (2004). Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija. *Jurisprudencija*, 59(51), p. 39–53.
30. Kossewska, J. (2006). Aggression and social skills in Polish students of lower secondary schools/ *Specialusis ugdymas*, Nr. 2 (15).
31. Kvieskienė, G. (2000). *Socializacijos pedagogika*. Vilnius.
32. Kvieskienė, G., Mockevičienė, D. (2002). Laisvalaikio reikšmė ankstyvajai prevencijai. *Socialinio pedagogo ABC. Socialinis ugdymas, V*. Vilnius.
33. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius.
34. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius.
35. Jatkevičius, A. (2003). *Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija*. Daktaro disertacija. Vilnius.
36. *Jaunimo mokyklų koncepcija* (2005), įsakymo Nr. ISAK-2549.
37. *Jaunimo mokyklų veiksmingumas* (2005). [Žiūrėta 2008-01-24]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai_sb.htm>
38. Jaunimo mokyklų veiksmingumas (2005). *Švietimo problemos analizė*, Nr. 3 (14). Vilnius.
39. Jovaiša, L. (1993). *Edukologijos įvadas*. Kaunas: Technologija.
40. Jovaiša, L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Šiauliai.
41. Juodaitytė, A., Taroza, L. (2001). Vaikų nusikalstamumo raiškos socialinės – edukacinės dimensijos. *Pedagogika*, 50, p. 115–125.

42. Juodraitis, A. (2003). *Nepilnamečių priežiūros institucijos ugdytinių adaptacijos socioedukacinės prielaidos* [Žiūrėta 2007-02-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.mruni.lt/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/soc3.doc>>
43. Juodraitis, A. (2004). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Šiauliai.
44. Jusienė, R., Tuominienė, J. (2005). Televizoriaus žiūrėjimo trukmės ir turinio ryšys su mokyklinio amžiaus vaikų psichologiniu prisitaikymu. *Socialinis darbas*, 4(1), p. 14-23.
45. Justickis V. (1984). *Nepilnamečių teisės pažeidėjų charakterio nukrypimai*. Kaunas.
46. Laužikas, Jonas. (1993). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas : Šviesa.
47. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas.
48. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
49. Leliūgienė, I., Rupšienė, L., Plavinskienė, L. (2005). Tėvų išvykimo dirbti į užsienį įtaka vaikų socializacijai. *Specialusis ugdymas*, 1 (12).
50. Lepeškievė, V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius: Valstybinis leidimo centras.
51. Liaudinskienė, G. (2005). Resocialization Barriers of Juvenile Delinquents. *Socialiniai mokslai*, 1 (47), p.41-53.
52. *Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas* (2007) Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. birželio 28 d. nutarimas Nr. X-1238, *Žinios*, 2007, Nr. 80-3214.
53. Maceina, A. (2007). *Raštai*. Vilnius: Mintis.
54. Matza, D. (2004). *Nusižengiamumo srovėje*. Vilnius: Vaga.
55. Mehlbye, J., Walgrave, L. (1998). Introduction. Confronting Youth in Europe. *Juvenile Crime and Juvenile Justice*. Copenhagen.
56. Merfeldaitė, O. (2007). Socialinių pedagogų problemų bendrojo lavinimo mokykloje analizė: mokinių ir klasės auklėtojų požiūris. *Pedagogika*, Nr.88, p. 43-49.
57. Merkys, G., Ruškus, J., Juodraitis, A. (2002). *Nepilnamečių resocializacija. Priežiūros įstaigų psichosocialinė ir edukacinė situacija Lietuvoje*. Mokslo studija. Šiauliai.
58. Michailovič, I. (2001). *Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
59. Morkūnienė, J. (2002). *Socialinė filosofija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
60. *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija* (2005) [Žiūrėta 2006-04-22]. Prieiga per internetą: <[http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2005-12-30-ISAK-2696\(1\).doc](http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2005-12-30-ISAK-2696(1).doc)>
61. *Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas* (2006). Tyrimo ataskaita [Žiūrėta 2008-02-25]. Prieiga per internetą: www.smm.lt/scietimo_bukle/docs/tyrimas.
62. *Nepilnamečių kriminalinės justicijos reformos koncepcija* (1998). Vilnius.

63. Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programa (2004). *Valstybės žinios*, 83-3008.
64. *Nusikaltusio vaiko ar jaunuolio grąžinimo į socialų gyvenimą visuomenėje koncepcija* (2002). [Žiūrėta 2006-04-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.nplc.lt/nj/Dokumentai/Literatur>>
65. *Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste* (2001). [Žiūrėta 2007-10-22]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimas_5.doc >
66. Paulauskas R. (1988). *Delinkventiškos asmenybės formavimosi priežastys ir jos perauklėjimo problemos*. Vilnius.
67. Paulavičiūtė, A. (2000). Mokinių racionalaus laisvalaikio panaudojimo reikšmė asmenybei. *Pedagogika* 43, p. 53-63.
68. Petrulytė, A. (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius: Presvika.
69. Pileckaitė-Markovienė, M. (2006). 16 – 18 metų delinkventinio elgesio paauglių savivertės ir vidinės darnos ypatumai. *Pedagogika*, 81.
70. *Popamokinės veiklos veiksmingumas* (2003). [Žiūrėta 2008-02-01]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tr_ataskaita_040303.doc >
71. Pukėnas, K. (2005). *Sportinių tyrimų duomenų analizė SPSS programa*. Kaunas.
72. Radzevičienė, L. (2006). *Globos institucijose augančių kūdikių emocijų raida*. Šiauliai.
73. Rajeckas, V. (2004). *Pedagogikos pagrindai*. Vilnius.
74. Ris, J., Stepanov, V.A. (1999). *Sociologija*. Maskva.
75. Sakalauskas, G. (2000). *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje*. Vilnius.
76. Sakalauskas, G. (2007). Tarptautiniai standartai nepilnamečių justicijoje. *Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika*. Vilnius: Petro ofsetas.
77. *Subjektų, vykdančių vaikų ir jaunimo socializaciją, socialinės, edukacinės ir teisinės kompetencijos aprašas* (2005), Nr. ISAK- 2636.
78. Survutaitė, D. (2004). Papildomojo ugdymo stebėseną Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 12, p.164-170.
79. Šatrijos Ragana (1997). Raštai. Vilnius: Vaga.
80. Šimaitis, A. (2007). *Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas* [Žiūrėta 2008-04-03]. Prieiga per internetą: < <http://www.nplc.lt/reng/ren83/Simaicio.ppt> >
81. Šinkūnienė, R. (2005). Laisvalaikio studijos ir rekreacijos administravimas. *Socialinis darbas*, 4 (1), p.122-130.
82. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2003). *Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
83. Vaicekauskaitė, L. (2000). *Kitoks (ne darbo rinkoje) vaikų ir jaunimo užimtumas. Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija*. Vilnius.

84. Vabalas-Gudaitis, J. (1983). *Psichologijos ir pedagogikos straipsniai*. Lietuvos mokslo paminklai. Vilnius: Mokslas.
85. Vaitiekonienė, V. (2001). *Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai. Nepilnamečių kriminalinė justicija*. Vilnius.
86. Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Monografija. Vilnius.
87. Valickas, G. (2003). *Ankstyvosios neadaptivaus elgesio ištakos: socialinis kognityvinis požiūris* [Žiūrėta 2007-05-12]. Prieiga per internetą: < <http://www.mruni.lt/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/soc3.doc> >
88. Vaičiulienė, A. (2004). *Paauglio psichologija*. Vilnius.
89. Van Acker, R. (2007). Antisocial, aggressive, and violent behavior in children and adolescents within alternative education settings: prevention and intervention. *Preventing school failure*, 51(2).
90. Van Goozen, S. H. M., Fairchild, G., Snoek, H. ir kt. (2006). The evidence for a neurobiological model of childhood. *Psychological Bulletin*, 133(1).
91. Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Egalda.
92. Vileikienė, E. (2006). *Kompleksinio sociologinio tyrimo „Nepilnamečių justicija Lietuvoje“ rezultatų pristatymas* [Žiūrėta 2006-04-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.vrm.t/uploads/media/Nepilnamec>>
93. Vyčnienė, D. (2001). Paauglystės amžiaus charakterio akcentuacijos, tipiškos paauglystės amžiaus elgesio reakcijos. *Nepilnamečių kriminalinė justicija*. Vilnius.
94. Vydūnas (1990). *Raštai*. Vilnius: Mintis.
95. Vydūnas, Maceina, A., Maldeikis, A., Liaugminas, A., Paplauskas-Ramūnas, A. (1996). *Lietuvos pedagogikos istorijos chrestomatija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
96. Zaleckienė, I. (1994). Moksleivių papildomo ugdymo sistema. *Moksleivių papildomas ugdymas*. Vilnius.
97. Zuoza, R. (2007). *Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas X-1238* [Žiūrėta 2008-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/naujienos/docs/kalbos/070824/Zuozos%20pranesimas%20del%20%20istatymo.ppt> >
98. Želvys R. (2001). *Švietimo vadybos pagrindai*. Vilnius: VU
99. Žemaitaitytė, I. (2006). Jaunimo nusikalstamumo prevencija: neformaliojo ugdymo aspektas. *Socialinis darbas*, 5(2), p. 80-85.
100. Žemaitaitytė, I., Čiurinskienė, D. (2004). Nuteistųjų požiūris į dalyvavimą socialinėse programose kaip resocializacijos galimybę. *Socialinis darbas*, 3(2), p. 43-50.

PRIEDAI

Anketa pedagogams

Gerbiami pedagogai,

Ši anketa skirta išanalizuoti neformaliojo ugdymo situaciją švietimo c

Mums svarbi, būtent Jūsų, pedagogų, nuomonė apie delinkventinio elgesio¹ paauglių resocializacijos² galimybes, dalyvaujant neformaliojo veikloje.

Anketa yra ANONIMINĖ.

Dėkojame už dalyvavimą ir linkime sėkmės!

Anketa sudarė Edukologijos magistro (švietimo vadybos specializacijos) II kurso studentė Dovilė Girdžiūtė.

Teisingą atsakymą pažymėkite taip:

Mokyklos tipas: bendrojo lavinimo; profesinė; jaunimo.

Jūsų amžius (parašykite)

Pedagoginio darbo stažas (parašykite).....

Kokiam būreliui/klubui Jūs vadovaujate? (parašykite)

Lytis: mot.
 vyr.

Išsilavinimas:

- aukštesnysis;
 aukštasis neuniversitetinis;
 aukštasis universitetinis;
 magistrantūros studijos.

Kvalifikacinė kategorija:

- mokytojas;
 vyr. mokytojas;
 mokytojas metodininkas;
 mokytojas ekspertas.

Jūs dirbate (galite žymėti kelis atsakymus):

- Lietuvių kalbos mokytoju(-a)
 Matematikos mokytoju(-a)
 Gamtos (biologijos) mokytoju(-a)
 Geografijos mokytoju(-a)
 Dailės mokytoju(-a)
 Muzikos mokytoju(-a)
 Dorinio ugdymo mokytoju(-a)
 Kūno kultūros mokytoju(-a)
 Auklėtoju(-a)
 Specialiuoju pedagogu(-e)
 Dėstytoju(-a)
 Kita(*irašykite*)
.....
.....

¹ *delinkventinis elgesys* (lot. *delinquens* – nusižengiantis, *delinquere* – likti už pageidaujamo elgesio ribų) – psichologinis polinkis arba tendencija pažeisti egzistuojančias elgesio normas.

² *resocializacija* – socialinio statuso ir vertingumo grąžinimas ugdymo priemonėmis ugdytiniui, kuris buvo praradęs aplinkos socialinį pasitikėjimą.

KLAUSIMAI	TAIP	IŠ DALIES	NE
1. Ar sutinkate, kad neformaliojo ugdymo veikla turi įtakos delinkventinio elgesio paauglių resocializacijai?	☐	☐	☐
<i>Pakomentuokite savo atsakymą</i>			
.....			
.....			
2. Ar sutinkate, kad šios neformaliojo ugdymo kryptys teigiamai įtakoja jaunuolių socializaciją:			
2.1. Dorinio ugdymo (etika, tikyba);	☐	☐	☐
2.2. Kalbų (lietuvių k., anglų k., rusų k. ir kt.);	☐	☐	☐
2.3. Matematikos;	☐	☐	☐
2.4. Gamtamokslinio ugdymo (biologija, chemija, fizika);	☐	☐	☐
2.5. Socialinio ugdymo (istorija, geografija);	☐	☐	☐
2.6. Meninio ugdymo (dailė, muzika, šokis, teatras);	☐	☐	☐
2.7. Informacinių technologijų (kompiuterio, fotografavimo, filmavimo ir kt.);	☐	☐	☐
2.8. Įvairių kitų technologijų (mityba, tekstilė, konstrukcinės medžiagos, elektronika, gaminių dizainas ir technologijos ir kt.);	☐	☐	☐
2.9. Sporto (krepšinis, futbolas, tinklinis, lengvoji atletika ir kt.);	☐	☐	☐
2.10. Kita (parašykite).....			
.....			
3. Ar laisvalaikio užimtumas gali paauglį apsaugoti nuo elgesio normų pažeidimų?	☐	☐	☐
4. Kas dar galėtų padėti apsaugoti paauglį nuo elgesio normų pažeidimų? (parašykite)			
.....			
.....			

KLAUSIMAI	DAŽNAI	KARTAIS	RETAI
5. Ar sutinkate, kad sprendžiant delinkventinio elgesio paauglių resocializacijos problemas svarbus mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas?	☐	☐	☐
6. Ar pritariate demokratiškiems pedagogo ir paauglio santykiams?	☐	☐	☐
7. Paauglių tarpusavio santykiams būdingi:			
7.1. Artumas;	☐	☐	☐
7.2. Laisvumas;	☐	☐	☐
7.3. Konkurencija;	☐	☐	☐
7.4. Parama;	☐	☐	☐
7.5. Pasitikėjimas;	☐	☐	☐
7.6. Ištikimybė;	☐	☐	☐
7.7. Kita (parašykite)			
.....			
8. Bendradarbiaujant su šeimomis Jūs:			
8.1. Individualiai kalbatės;	☐	☐	☐
8.2. Kviečiatės tėvus į susirinkimus;	☐	☐	☐
8.3. Susirašinėjate;	☐	☐	☐
8.4. Kalbatės telefonu;	☐	☐	☐
8.5. Bendraujate per „atvirų durų“ dienas;	☐	☐	☐
8.6. Lankotės namuose;	☐	☐	☐

8.7. Kita (parašykite)			
.....			
.....			
9. Ar įtraukiate paauglį į problemų sprendimą?	☐	☐	☐
10. Jei taip, kaip tai darote? (pakomentuokite)			
.....			
.....			
11. Ar bendradarbiaujate su kitais mokyklos pedagogais, sprendžiant iškilusias problemas, susijusias su paauglių elgesiu?	☐	☐	☐
12. Jei taip, kokias problemas sprendžiate ir kokius klausimus dažniausiai aptariate? (pakomentuokite)			
.....			
.....			
.....			

Į kitus klausimus atsako tik pedagogai dirbantys neformaliojo ugdymo srityje!

KLAUSIMAI	TAIP	IŠ DALIES	NE
13. Ar pritariate teiginiui, kad neformaliojo ugdymo veiklos galimybės Jūsų mokymo įstaigoje yra pakankamos?	☐	☐	☐
14. Jūs manote, kad pastaraisiais metais sumažėjo paauglių, dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje.	☐	☐	☐
15. Jūsų manymu, renkantis būrelius svarbūs šie veiksniai:			
15.1. Galimybė savirealizacijai;	☐	☐	☐
15.2. Siūlomos veiklos patrauklumas;	☐	☐	☐
15.3. Galimybė paaugliams kūrybiškai atsiskleisti;	☐	☐	☐
15.4. Geri santykiai grupės viduje;	☐	☐	☐
15.5. Kita (parašykite)			
.....			
16. Organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą, pirmenybę teikiate:			
16.1. Administracijos pageidavimams;	☐	☐	☐
16.2. Auklėtinių norams;	☐	☐	☐
16.3. Kita (parašykite)			
.....			
17. Neformaliojo ugdymo veikla siūloma:			
17.1. Internetė;	☐	☐	☐
17.2. Mokyklos skelbimų lentoje;	☐	☐	☐
17.3. Spaudoje;	☐	☐	☐
17.4. Individualiai pagal paauglio gebėjimus;	☐	☐	☐
17.5. Kita (parašykite)			
.....			
18. Neformaliojo ugdymo veiklą organizuojate:			
18.1. Vienas;	☐	☐	☐
18.2. Koreguojate pagal ugdytinių pageidavimus;	☐	☐	☐
18.3. Kita (parašykite)			
.....			
19. Neformaliojo ugdymo veiklą planuojate:			
19.1. Vienas;	☐	☐	☐
19.2. Su dalyviais;	☐	☐	☐
19.3. Kita (parašykite)			
.....			
20. Veiklos analizę vykdomė:			
20.1. Vienas;	☐	☐	☐
20.2. Su dalyviais;	☐	☐	☐
20.3. Kita (parašykite)			
.....			
21. Finansavimo šaltiniai:			
21.1. Mokinio krepšelyje numatytos lėšos;	☐	☐	☐
21.2. Papildomi šaltiniai;	☐	☐	☐

(nurodykite)

22. Ar sutinkate, kad neformaliojo ugdymo organizatorius turi pasižymėti:

22.1. Kūrybiškumu;	☐	☐	☐
22.2. Komunikabilumu;	☐	☐	☐
22.3. Netradicišku mąstymu;	☐	☐	☐
22.4. Jautrumu;	☐	☐	☐
22.5. Supratingumu;	☐	☐	☐
22.6. Pareigingumu;	☐	☐	☐
22.7. Reiklumu;	☐	☐	☐
22.8. Novatoriškumu;	☐	☐	☐
22.9. Nuoširdumu.	☐	☐	☐

23. Jūs tobulėjate neformaliojo ugdymo srityje:

23.1. Savarankiškai;	☐	☐	☐
23.2. Dalyvaujant kursuose, seminaruose;	☐	☐	☐

Jeigu taip, kokiuose? (parašykite)

23.3. Kita (parašykite)

AČIŪ UŽ ATSAKYMUS!

Anketa mokiniams

2 PRIEDAS

Mielas mokyseivi,

Šia anketa norime išsiaiškinti neformaliojo ugdymo (būrelių, klubų, studijų ir kt.) situaciją Tavo mokykloje. Tavo nuoširdūs atsakymai padės patobulinti šią sritį.

Anketa yra ANONIMINĖ (nei savo vardo, nei pavardės rašyti nereikia).

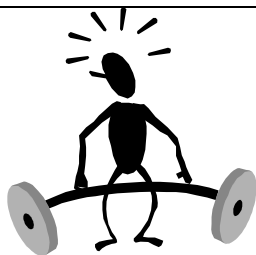
Dėkojame už dalyvavimą ir linkime sėkmės!

Teisingą atsakymą pažymėkite taip :

MOKYKLA (parašyk)
 KLASĖ (parašyk)
 AMŽIUS (parašyk)
 LYTIS: mot. vyr.

KLAUSIMAI		TAIP	NE	
1. Kokia veikla užsiimi laisvalaikiu po pamokų?				
1.1. Lankai mokyklas:	1.1.1. Sporto;	☐	☐	
	1.1.2. Dailės;	☐	☐	
	1.1.3. Muzikos;	☐	☐	
	1.1.4. Meno;	☐	☐	
	1.1.5. Kita (parašyk)			
			
			
	1.2. Lankai būrelius, klubus, studijas ir kt. savo mokykloje:	1.2.1. Dorinio ugdymo:		
		1.2.1.1. Etika;	☐	☐
		1.2.1.2. Tikyba;	☐	☐
		1.2.2. Kalbų:		
		1.2.2.1. Lietuvių k.	☐	☐
		1.2.2.2. Anglų k.	☐	☐
		1.2.2.3. Rusų k.	☐	☐
		1.2.2.4. Kita (parašyk)		
.....				
1.2.3. Matematikos;		☐	☐	
1.2.4. Gamtamokslinius:				
1.2.4.1. Biologija;		☐	☐	
1.2.4.2. Chemija;	☐	☐		
1.2.4.3. Fizika;	☐	☐		
1.2.5. Socialinio ugdymo:				
1.2.5.1. Istorija;	☐	☐		
1.2.5.2. Geografija;	☐	☐		
1.2.6. Meninio ugdymo:				
1.2.6.1. Dailė;	☐	☐		
1.2.6.2. Muzika;	☐	☐		
1.2.6.3. Šokis;	☐	☐		
1.2.6.4. Teatras;	☐	☐		
1.2.7. Informacinių				
1.2.7.1. Kompiuterio;	☐	☐		

		technologijų:	1.2.7.2. Fotografavimo;	☐	☐
			1.2.7.3. Filmavimo;	☐	☐
		1.2.8. Įvairių technologijų:	1.2.8.1. Mityba;	☐	☐
			1.2.8.2. Tekstilė;	☐	☐
			1.2.8.3. Konstruktinės medžiagos;	☐	☐
			1.2.8.4. Elektronika;	☐	☐
			1.2.8.5. Gaminių dizainas ir technologijos;	☐	☐
		1.2.9. Sporto:	1.2.9.1. Krepšinio;	☐	☐
			1.2.9.2. Futbolo;	☐	☐
			1.2.9.3. Tinklinio;	☐	☐
1.2.9.4. Lengvosios atletikos;	☐		☐		
1.2.9.5. Kita (parašyk)					
1.2.10. Kita (parašyk)					
1.3. Lankai muziejus, parodas;		☐	☐		
1.4. Dalyvauji miesto šventėse, konkursuose, įvairaus pobūdžio pramoginiuose renginiuose;		☐	☐		
1.5. Lankaisi bibliotekose;		☐	☐		
1.6. Prie kompiuterio;		☐	☐		
1.7. Prie televizoriaus;		☐	☐		
1.8. Bendrauji su draugais;		☐	☐		
1.9. Kita (parašyk)					
2. Kokius būrelius, klubus, studijas ir kt. norėtum lankyti?					
	2.2.1. Dorinio ugdymo:	2.2.1.1. Etika;	☐	☐	
		2.2.1.2. Tikyba;	☐	☐	
	2.2.2. Kalbų:	2.2.2.1. Lietuvių k.	☐	☐	
		2.2.2.2. Anglų k.	☐	☐	
		2.2.2.3. Rusų k.	☐	☐	
		2.2.2.4. Kita (parašyk)			
	2.2.3. Matematikos;		☐	☐	
	2.2.4. Gamtamokslinius:	2.2.4.1. Biologija;	☐	☐	
		2.2.4.2. Chemija;	☐	☐	
		2.2.4.3. Fizika;	☐	☐	
2.2.5. Socialinio ugdymo:	2.2.5.1. Istorija;	☐	☐		
	2.2.5.2. Geografija;	☐	☐		
2.2.6. Meninio ugdymo:	2.2.6.1. Dailė;	☐	☐		
	2.2.6.2. Muzika;	☐	☐		
	2.2.6.3. Šokis;	☐	☐		
	2.2.6.4. Teatras;	☐	☐		
2.2.7. Informacinių technologijų:	2.2.7.1. Kompiuterio;	☐	☐		
	2.2.7.2. Fotografavimo;	☐	☐		
	2.2.7.3. Filmavimo;	☐	☐		
2.2.8. Įvairių technologijų:	2.2.8.1. Mityba;	☐	☐		
	2.2.8.2. Tekstilė;	☐	☐		
	2.2.8.3. Konstruktinės medžiagos;	☐	☐		
	2.2.8.4. Elektronika;	☐	☐		
	2.2.8.5. Gaminių dizainas ir technologijos;	☐	☐		
					

2.2.9. Sporto:	2.2.9.1. Krepšinio;	☐	☐
	2.2.9.2. Futbolo;	☐	☐
	2.2.9.3. Tinklinio;	☐	☐
	2.2.9.4. Lengvosios atletikos;	☐	☐
	2.2.9.5. Kita (parašyk)		
2.2.10. Kita (parašyk)			
.....			
.....			
.....			

KLAUSIMAI		TAIP	IŠ DALIES	NE
3. Lankomuose būreliuose, klubuose, studijose ir kt. tau svarbu:	3.1. Pasirinkta veikla;	☐	☐	☐
	3.2. Bendravimas;	☐	☐	☐
	3.3. Įdomiai praleistas laikas;	☐	☐	☐
	3.4. Žinių įgijimas;	☐	☐	☐
	3.5. Atskleidimas savo gebėjimų;	☐	☐	☐
	3.6. Sužinojimas svarbių gyvenimiškų dalykų;	☐	☐	☐
	3.7. Kita (parašyk)			
4. Ar sutinki, kad geram būrelio vadovui būtinos šios savybės:	4.1. Kūrybiškumas;	☐	☐	☐
	4.2. Komunikabilumas (su visais randantis bendrą kalbą, bendraujantis);	☐	☐	☐
	4.3. Netradiciškas mąstymas;	☐	☐	☐
	4.4. Jautrumas;	☐	☐	☐
	4.5. Supratingumas;	☐	☐	☐
	4.6. Pareigingumas;	☐	☐	☐
	4.7. Reiklumas;	☐	☐	☐
	4.8. Novatoriškumas (turintis daug įdomių bei neįprastų idėjų);	☐	☐	☐
	4.9. Nuoširdumas;	☐	☐	☐
	4.10. Kita (parašyk)			
5. Kaip Tau atrodo, kokios yra paauglių nusikalstamumo priežastys?	5.1. Prigimtinės savybės;	☐	☐	☐
	5.2. Charakterio ypatumai;	☐	☐	☐
	5.3. Problemos šeimoje;	☐	☐	☐
	5.4. Draugų neigiama įtaka;	☐	☐	☐
	5.5. Esant problemoms, paramos nebuvimas mokykloje iš pedagogų;	☐	☐	☐
	5.6. Noras geriau gyventi (turėti daugiau pinigų);	☐	☐	☐
	5.7. Kita (parašyk).....			
6. Ar laisvalaikio užimtumas gali paauglį apsaugoti nuo elgesio normų pažeidimų?		☐	☐	☐
7. Kas dar galėtų padėti apsaugoti paauglį nuo elgesio normų pažeidimų? (parašyk)				

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

AČIŪ UŽ ATSAKYMUS!

PEDAGOGŲ ATSAKYMAI Į ATVIRO TIPO KLAUSIMUS

7 lentelė

Veiksniai, apsaugantys paauglį nuo elgesio normų pažeidimų

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Draugai (2)	Gerų žmonių, draugų gera aplinka, elgesys (1). Bendraamžių palaikymas (6).
2.	Užimtumas (5)	Dalyvavimas miesto socialinėse akcijose, renginiuose (3). Darbinė veikla, kuri gal būt būtų paaugliui apmokama (15). Kuo didesnis paauglio užimtumas (24). Popamokinis užimtumas, interesų grupių nustatymas ir plėtojimas (33). Svarbiausia – užimtumas: darbas, būreliai (39).
3.	Šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas (3)	Šeimos ir mokyklos glaudus bendradarbiavimas (3). Šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas (4). Prevencinis darbas su tėvais, aplinka, kurioje gyvena ir mokosi. (9)
4.	Šeima (8)	Šeima (4). Šeimos parama (6). Šeima (8). Šeima, tėvai (18). Tėvai (22). Didesnis šeimos dėmesys (29). Šeima, santykiai su tėvais, tėvų noras bendrauti su vaiku ir jį užimti (35). Svarbiausia bendravimas su šeima (39).
5.	Pats paauglys (3)	Pats save (5). Didesnis pasitikėjimas savimi (6). Pats paauglys (8).
6.	Profesinė motyvacija (1)	Profesinė motyvacija (7).
7.	Mokykla (2)	Mokykla (8). Klasių valandėlių metu pakartojamos elgesio normos (21).
8.	Bausmės (1)	Bausmės neišvengiamumas (11).
9.	Sutvarkyta teisinė bazė (2)	Griežta prekybos narkotinėmis medžiagomis teisinė bazė (13). Griežtesni įstatymai (17).

8 lentelė

Pedagogų aptariamoms problemoms

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Elgesio (17)	Elgesio (3). Elgesio kultūros (4). Elgesio (5). Elgesio (6). Nepagarbus elgesys su mokytojais (7). Netinkamai elgiasi su bendraamžiais (9). Elgesys su suaugusiais, su draugais (10). Elgesį pamokoje, pertraukų metu (17). Dėl elgesio pamokų metu (18). Elgesio problemos (19). Elgesys (20). Konferencijų, seminarų metu aptariame paauglių elgesį per pamokas (21). Elgesio (25). Elgesio (29).

		<p>Sprendžiame mokinių elgesio problemas (32). Elgesio (39).</p> <p>Drausmė (4): Mūsų kolektyvas mažas, todėl praktiškai per kiekvieną pertrauką kalbame apie mokinius, jų problemas. Sprendžiami drausmės klausimai (1). Vaikščiojimas per pamokas, telefonų naudojimas per pamoką (7). Pastoviai žaidžia mobiliuoju telefonu, leidžia muziką, vartoja necenzūrinius žodžius per pamoką, išžeidinėja mokytoją, išžeidinėja kitus mokinius, gadina mokyklos inventorių bei priemones ir t.t. (13) Drausmė (20).</p> <p>Pamokų lankomumas (15): Pamokų lankomumo klausimai (1). Nelankomumo (3). Lankomumo (4). Mokyklos nelankymo (6). Mokyklos nelankymo problemos (9). Lankomumas (16). Lankomumą (17). Dėl pavėlavimų į pamokas. (18) Lankomumas (20). Lankomumą (21). Mokyklos nelankymo (22). Lankomumo (29). Lankomumą (32). Pamokų lankomumas (35). Bėgimas iš pamokų (36).</p> <p>Smurtas (1): Smurto klausimai (1).</p> <p>Patyčios (1): Patyčių klausimai (1).</p> <p>Alkoholio vartojimo (2): Girtuokliavimo (rečiau pastaroji) (3). Išgėrinėjimo (4).</p> <p>Keiksmožodžių vartojimas (2): Keiksmožodžių vartojimas (7). Necenzūrinių žodžių vartojimą (21).</p>
2.	Asmeninės (2)	Asmeninės (6). Kartais šeimos problemas(29).
3.	Bendravimo (4)	Tarpusavio bendravimo (mokytojų – mokinių, mokinių – mokinių) (6). Atsikalbėjimas (7). Pagarbą mokytojui (17). Mokinių tarpusavio santykiai, konfliktai su mokytojais (35).
4.	Mokymosi (1)	Mokinių mokymąsi (17).
5.	Užimtumo (1)	Užimtumo (39).

PAAUGLIŲ ATSAKYMAI Į ATVIRO TIPO KLAUSIMUS

9 lentelė

Veiksniai, apsaugantys paauglį nuo elgesio normų pažeidimų

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Darbas (1)	Leisti dirbti (6).
2.	Draugai (5)	Leisti turėti bei bendrauti su draugais (6). Vaiko draugų ratas (7). Gera kompanija (draugai, pažįstami) (21). Draugai (77). Gerai draugai. Namie to nedaro ir nedarys (117).
3.	Šeima (7)	Tėvų elgesys (7). Tėvai ir bendravimas su jais (13). Tėvų mokymas vaiką nuo pat mažens gero elgesio (75). Į paauglio elgesį turėtų atkreipti dėmesį tėvai (76). Laisvalaikį praleisti šeimoje (80). Tėvai (92). Tėvai (117).
4.	Mokymas(is) (1)	Mokytis ir neturėti daug laiko (7).
5.	Laisvalaikio užimtumas (3)	Kad būtų visada užimtas (13). Popamokinis užėmimas (80). Jeigu jis turėtų užsiimti kuomet kas jam įdomu (89).
6.	Patys paaugliai (6)	Tik jie patys savo noru (14). Niekas, tik jie patys (30). Niekas, kiekvieno asmeninis reikalas (46). Turėti mandagumo (68). Reikia turėti savo nuomonę, jei neturėsi, tai eisi kur pasakys ir t.t. (87). Nežinau, elgesys tik priklauso nuo pačio žmogaus, jis nenorėtų to nedarytų ir nepasiduotų blogai įtakai (118).
7.	Aplinka (4)	Galėtų būti daugiau bendraujama ir aiškinama, kaip elgtis, kad apsaugotų nuo normų pažeidimų (20). Kitų žmonių supratingumas (21). Kad visi būtų geri, draugiški (95). Kad visi būtų draugiškesni, nesikeiktų, nesimuštų (98).
8.	Draudimai, apribojimai (1)	Neprileisti prie draugų blogos įtakos (24).
9.	Kompiuteris (1)	Kompiuteris (77).
10.	Mokytojai (1)	Mokytojai (92).
11.	Bendravimas (1)	Bendravimas, pasikalbėjimas, bet tas nepadės, jei pats nenorės (114).

PEDAGOGŲ ANKETŲ STATISTINIAI DUOMENYS

10 lentelė

Neformaliojo ugdymo sričių įtakos jaunuolių socializacijoje skirtumai tarp dalyvaujančių ir nedalyvaujančių popamokinėje veikloje pedagogų

	Dorinis ugdymas	Kalbos	Matematika	Gamtamokslinis ugdymas	Socialiniai ugdymas	Meninis ugdymas	Informacinių technologijų	Kitų technologijų	Sporto
Mann-Whitney U	131,000	133,000	148,500	140,500	130,000	94,000	165,000	137,000	157,000
Wilcoxon W	431,000	433,000	448,500	440,500	430,000	394,000	465,000	437,000	457,000
Z	-1,691	-1,499	-1,069	-1,303	-1,612	-2,995	-,524	-1,403	-,904
Asymp. Sig. (2-tailed)	,091	,134	,285	,193	,107	,003	,600	,161	,366
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,163	,182	,368	,258	,155	,012	,679	,223	,521

MOKINIŲ ANKETŲ STATISTINIAI DUOMENYS

11 lentelė

Laisvalaikio leidimo skirtumai tarp paauglių lankančių ir nelankančių būrelius

	Muziejų, parodų lankymas	Dalyvavimas visuomeniniuose renginiuose	Bibliotekų lankymas	Prie kompiuterio	Prie televizoriaus	Bendravimas su draugais
Mann-Whitney U	1353,500	1428,000	1472,000	1419,000	1592,000	1538,000
Wilcoxon W	5631,500	5706,000	5750,000	5697,000	2222,000	2168,000
Z	-1,600	-1,135	-,854	-1,417	-,133	-,695
Asymp. Sig. (2-tailed)	,110	,257	,393	,156	,894	,487

12 lentelė

Nusikalstamumo priežasčių nurodymo skirtumai tarp paauglių lankančių ir nelankančių būrelius

	Prigimtinės savybės	Charakterio ypatumai	Problemos šeimoje	Draugų neigiama įtaka	Paramos nebuvimas mokykloje	Noras geriau gyventi
Mann-Whitney U	1505,500	1089,000	1197,000	1454,500	1538,500	1466,500
Wilcoxon W	5783,500	5367,000	5475,000	5732,500	5816,500	5744,500
Z	-,600	-3,046	-2,397	-,938	-,411	-,836
Asymp. Sig. (2-tailed)	,549	,002	,017	,348	,681	,403

13 lentelė

Nuomonės dėl laisvalaikio užimtumo ir nusikalstamumo ryšio skirtumas tarp paauglių lankančių ir nelankančių būrelius

	Ar laisvalaikio užimtumas gali paauglį apsaugoti nuo elgesio normų pažeidimų?
Mann-Whitney U	1184,500
Wilcoxon W	5462,500
Z	-2,484
Asymp. Sig. (2-tailed)	,013

PEDAGOGŲ ANKETŲ DUOMENŲ KORELIACIJA

MOKINIŲ ANKETŲ DUOMENŲ KORELIACIJA